

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

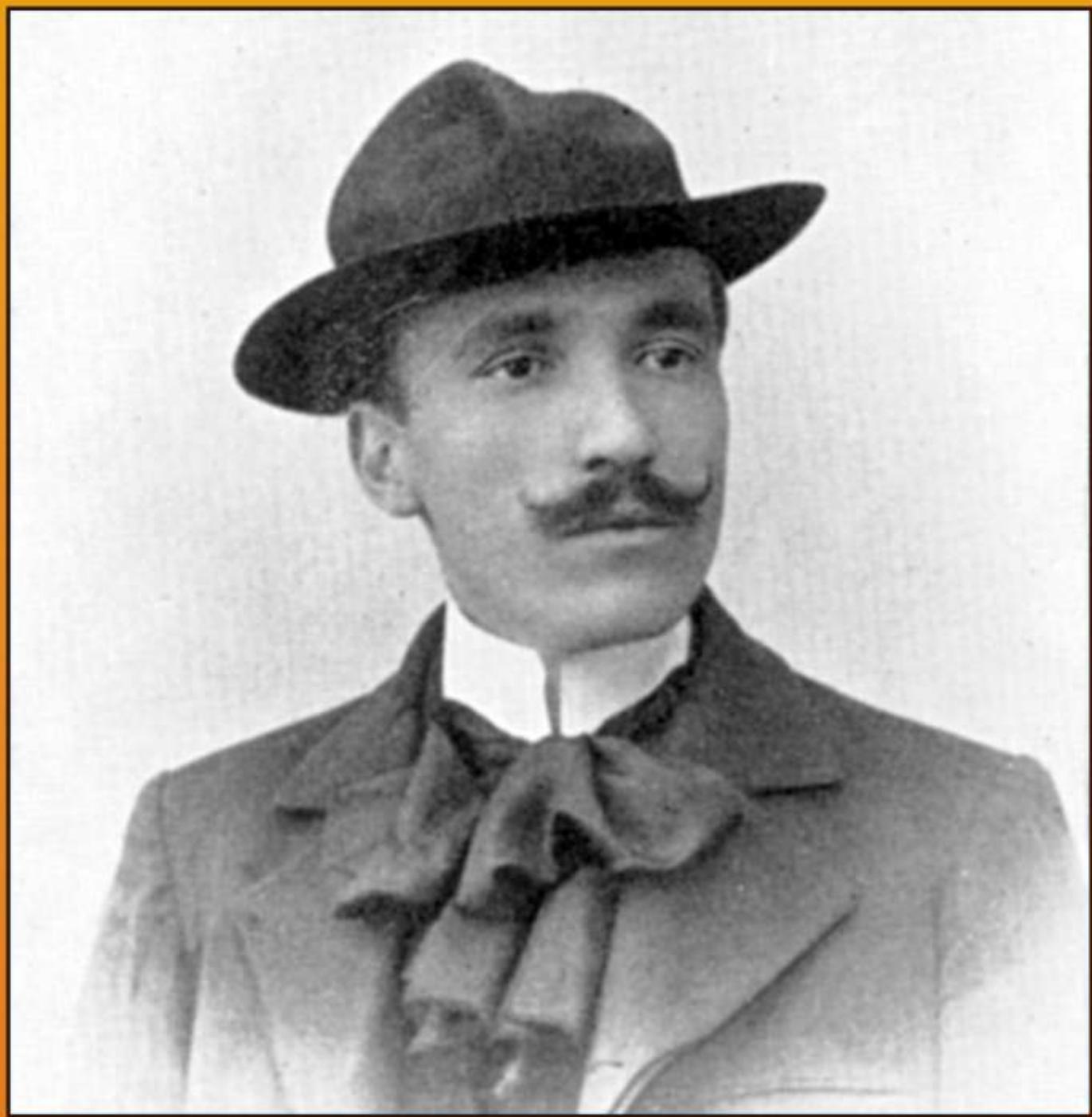
ISSN 1331-4688

politicke
ZATVORENIK

GODINA XXIII. - OŽUJAK/TRAVANJ 2014.

BROJ

257

Antun Gustav Matoš (1873.-1914.)

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubiši

UREDNIKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Anelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemilović

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d. Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo: 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

TKO JE SLJEDEĆI?

Ovih je dana Županijski sud u Varaždinu donio odluku da Zdravko Mustić mora put Njemačke, pridružiti se svom kolegi Josipu Perkoviću! Na tu je vijest jedan moj znanac, koji se esti "zabavlja" u kladionicama, u svom stilu predložio, da se onomu koji pogodi sljedeće ega sliči nog putnika u Njemačku, u izgledu stavi visoki koeficijent nagrade.

Iako je na prvi pogled zanimljiv, prijedlog je nerealan i neobjektivan, jer bi prednost pri pogodbi anju to nog odgovora opet imali udbaši, a njih u Hrvatskoj imade dosta i između sebe sigurno znaju one koji su "favoriti" za put u nedaleku zemlju.

Mi, hrvatski politički zatvorenici, mogli bismo samo nagađati o tome tko je sretni putnik, iako imamo stanovite predodžbe o tome, kao i o glasinama koje se ovih dana puštaju u javnost, prema kojima slijedi preispitivanje odnosno vještina medicinske dokumentacije tadašnjeg načelnika Drugog odjela Franju Vučićeviću, koji se navodno najviše uzda u tešku dijagnozu registriranu u njegovim liječnicima, ni kim svjedodžbama.

Ipak se mnogočesto izgledi da se u zemlji u kojoj su nekad likvidirali hrvatske političke emigrante okupi solidna udbaška reprezentacija, a kako je riječ o ljudima koji su trgovali svim i sva im – svojom domovinom i svojim sunarodnjacima ponajprije – možda nam se uskoro ukažu i oni koji je Zoran Milanović figurativno nazvao King Kongom, sugerirajući da znade o kome je riječ.

U uređenju bi državama sve ovo otvorilo put prema lustraciji, ali je kod nas iluzorno očekivati da će ova vlast u initiji bilo kakav korak u tom smjeru. Vidjet ćemo, hoće li neka sljedeće ahtjeti oživotvoriti lanak 13. Rezolucije o osudi komunističkog zla ina iz 2006. godine, te se jasno i glasno distancirati od zla ina koje je počinio totalitarni komunistički režim.

Policijske intervencije koje se zbivaju ovih dana podsjećaju me na staru vremena, kada su po osumnjičenosti dolazili u pet ujutro te na taj način zastrašivali obitelji i susjede. Mislio sam da su barem takva vremena iza nas, ali je očito da nisu, jer se i danas, ak i zbog prekršajnog djela, ljudima lupa na vrata u ranu zoru ili prije nje. Razmišljao sam o tome da je tzv. tranzicija posve zaobišla policijske mozgove, imajući na umu primjer moje ugledne profesorice, doajena sveučilišta po koju su također s TV-ekipom došli u 4,30. Ne mora nam u političkom smislu biti simpatična, ali ni po sisačko-moslavci županiju nije trebalo dolaziti u 3 sata ujutro, osim ako se time želi demonstrirati sila.

Možda se odgovor krije u injenici da su mladi policajci u svojim akademijama i u školama dobili za mentore stari represivni kadar, kojemu se na taj način osiguravaju sinekure, a ujedno mu se pruža prigoda da mlade redarstvene naraštaje odgaja u mržnji prema vlastitome narodu, i da kod tog naroda izaziva animozitet prema policiji vlastite države.

Vidimo se na Udbini, 30. travnja u Crkvi hrvatskih mučenika, na naš dan, dan svih hrvatskih političkih uznika, koji su svoju muku darovali za slobodnu i neovisnu Hrvatsku!

Mr. sc. Marko GRUBIŠI
predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika

IKONE I IDOLI

Nije nikakvo čudo da partijski aktivisti Hrvatske demokratske zajednice svaki pokušaj političkog organiziranja mimo njihova nadzora proglašavaju uslugom SDP-u, kao što nije nikakvo čudo da njihovi novinski glasnogovornici iz dana u dan pušu u te iste diple. Nije čudo čak ni to, da su među tim medijskim glasnogovornicima koji sada – primjerice, nasuprot Savezu za Hrvatsku – ističu zasluge i legitimitet HDZ-a, najglasniji baš oni koji su u kasnu jesen ne tako davne 1991. godine pozivali na Tuđmanovu smjenu (malne i linč) i onda na tobožnji boj do iznemoglosti, sve dok se ne izbjije na Drinu, a onda idemo dalje, do Azovskoga mora, Indijskog potkontinenta, Japana. Ništa od toga nije čudo, jer su rodoljublje i pamet (pa dakle i moral) tih glasnogovornika uvijek dozirali oni koji su punili njihove jasle. I kad prividno propovijedaju Hrvatsku, i kad kude Jugoslaviju, uvijek to čine na način da se može i bez Hrvatske, i da neka nova, tobožna drugačija Jugoslavija ipak bude moguća.

Sve su to pripovijesti „za obsjeniti prostotu“, pripovijesti koje u jedva izmijenjenu obliku slušamo već stoljeće i pol. Uvijek one imaju isti početak, isti kraj i istu pouku: treba se klanjati onim bogovima koji su na oltaru ili će na nj vjerojatno doći, sve ostalo je ludilo ili izdaja. Jer, iz te mentalne perspektive kao nepobitne činjenice fungiraju najobičnije besmislice: da Eugen Kvaternik nije kao luđak, mjesecar ili tko-zna-čiji-plaćenik podigao Rakovički ustanc, Austro-Ugarska bi bila federalizirana, a svi naši problemi riješeni; da nije bilo Josipa Franka i Čiste stranke prava, ne bi Supilo i Trumbić pohrlili u savez sa Srbima i u naručje Nikoli Pašiću; da nije bilo Ante Pavelića i attentata u Marseilleu – svjedoči nam *vajar* Meštrović, i inače vrlo pouzdan, na Dedinju omiljeni svjedok – Aleksandar Karađorđević bi reformirao prvu Jugoslaviju kojom bi tekli med i mljek (čak i uzvodno, Savom od Beograda); da se hrvatski nacionalisti nisu protivili Mačekovu jačanju Jugoslavije i njegovu podilaženju srpsvu i slavenstvu, Banovina Hrvatska bi preko noći, čarobnim štapićem u rukama Ivana Šubašića de Vukkova Gorica, nositelja Ordena beloga orla s mačevima, postala neovisna država; da su se svi nakon Drugoga svjetskog rata okupili oko Pavelića i Hrvatskoga oslobođilačkog pokreta (ili da su bar poštivali poglavnikovu oporu), hrvatska bi država bila davno obnovljena.

I tako dalje, i tako dalje. Izdaja je tražiti da se izborna obećanja ispune, izdaja je i misliti svojom glavom; izdaja je tražiti nove putove. No, nema takvog legitimitet, nema legaliteta koji je zabranjeno preispitivati. Razlozi su jasni: i kad su glasovali za stranke i njihove pravke, Hrvati su glasovali za slobodu i državu. Zato im stranke i pojedinci ni ne mogu biti ispred slobode i države. Oni koji su se jednom kompromitirali, koji su jednom prokockali nacionalno dostojanstvo – uza sve zasluge koje su nekad možda imali – krivi su i trebaju otići, jer nije Hrvatska leno koje se nasljeđuje s koljena na koljeno, niti je posjed koji se prenosi između nekakvih sanadera, kosora i koječega. To je pouka koju napokon moraju naučiti oni koji je dosad nisu naučili. U tome je glavna odgovornost hrvatskih birača u predstojećem izbornom ciklusu: žele li Hrvatsku u kojoj će se unedogled smjenjivati milanovičevske karikature i sanaderovske hrvatsko-srpske koalicije, ili ipak žele Hrvatsku u kojoj nema nedodirljivih veličina niti nepromjenjivih formula. Radi se o načelu, a ne o pojedincima.

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

ČUJE LI TKO VESNU BALENOVIĆ? 2
Josip Ljubomir BRDAR

HRVATSKA TUŽBA PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE 5
Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

KLJUČNI FRAGMENTI IZ DOMOVINSKOG RATA 8
Ivica KARAMATIĆ

NAŠ NUTARNJI SVIJET (18) 20
Maja RUNJE, prof.

SAVJET LIJEČNIKA 20
Dr. Drina BLAŽEKOVIC SOJČIĆ

TRAGANJE ZA SLIKOM IZVORNOGA KRŠĆANSTVA 22
Dr. Vjeko Božo JARAK

ODRŽANA OSMA IZBORNA SKUPŠTINA ZAGREBAČKE PODRUŽNICE HDPZ-a 27

O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (8.) 29
Maja PAVELIĆ RUNJE

ODLUKA O UKLANJANJU GROBALJA I GROBOVA "OKUPATORA" I "NARODNIH NEPRIJATELJA" MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA DF JUGOSLAVIJE OD 18. SVIBNJA 1945. 34

Dr. sc. Vladimir GEIGER,

KRIVIĆEV BRIEG – JEDNO OD GRAČANSKIH STRATIŠTA 40
Domagoj NOVOSEL, prof.

JURAJ HOLJEVAC, HRVATSKI DOMOLJUB I ZAŠTITNIK PROGONJENIH U KOMUNISTIČKO-JUGOSLAVENSKOM SUSTAVU 43

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

POPIS JUGOPARTIZANSKIH I SRBOČETNIČKIH ZLOČINSTAVA NAD HRVATIMA U DABRU KOD OTOČCA 46

Ivan VUKIĆ

IN DIESER AUSGABE 55

IN THIS ISSUE 56

ČUJE LI TKO VESNU BALENOVIĆ?

Šime Lučin, onako korpulentan, zajapuren u licu, u prepotentnoj pozicijskoj kao da je imenovan liderom svih gay parada na svijetu, pred tv-kamerom službeno objavljuje naciju“ zločin“ **Tomislava Karamarka** iz vremena kad je ovaj bio ravnatelj Sigurnosno-obavještajne agencije. „Zločin“ se sastoji u tome što je neki kandidat za zaposlenje u agenciji „prošao bez provjere“, a ta činjenica navodno ugrožava – nacionalnu sigurnost. Lučinova objava toga „kardinalnog“ Karamarkova propu-

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

i samoj stranci. Nepravomoćna presuda postala je tema ne samo „stručnih“ ocjena i interpretacija, nego je postala i „svojina“ običnog puka, pa ljudi različito reagiraju. Opterećeni egzistencijalnim problemima, a već godinama medijski brušeni o „pljački stoljeća“ i doslovno huškani protiv aktera „povijesne pljačke“, ljudi su pozdra-

histeričnoj harangi koja je kopija boljevičkog progona. Mrzim hajku, jer sam proživio traumu komunističkih hajki. Odjek tih i takvih hajki je, naprimjer, zahtjev **Nenada Stazića** da se zbog navodne pljačke zabrani stranka HDZ. Njegov zahtjev o zabrani HDZ-a je mentalni recidiv spomenutog boljevizma, kojemu su imanentni nasilje i zabrane. Nije Staziću uostalom bitna pljačka. On ideološki mrzi HDZ, jer je ta stranka bila na čelu ideje i realizacije hrvatske države. Da mu je pljačka strana, ne bi i osobno ljetovao na Brijunima po cijeni od sedam kuna dnevno.

Druže Staziću, to je pljačka. I to dokazana. Ali vi to ne osjećate. Za vas su Brijuni vaše vlasništvo. Oni su za vas, ne samo tjelesno, nego i emocionalno odmorište, gdje se hranite uspomenama na vašega „najvećeg“ sina. Zato smatrate da je vaša krađa legalna i legitimna. Razlika između Sanaderove i vaše krađe je u tome, što je vaša dokazana a Sanaderova tek pretpostavljena, jer je bazirana tek na svjedočenja jednog lupeža pokajnika. Vi niste izloženi hajci. Niti bilo tko iz vašeg ideološkog tabora. Je li tko poveo hajku npr. protiv **Branka Šegona**, koji je u funkciji rizničarskog službenika stekao imovinu vrijedniju od 70.000.000,00 kuna? Daleko veću od one koju je stekao Sanader kao premijer. Je li se možda vodila hajka protiv sisačke županice **Marine Lovrić Merzel**? Pita li tko, kako je ona stekla imovinu neprimjerenu svojoj zradi. Što je sa slučajem **Linićeva** prijatelja **Joze Kalema**, kojega se tereti za prisvajanje više od 100.000.000,00 kn?

vili presudu, pa su čak gundali, prijetili i zahtijevali „da se vrati njihov novac“.

Ne kanim ulaziti u labirint suđenja i presude Ivi Sanaderu, jer je to u rukama institucija koje će donijeti konačni pravorijek. Ja bih se očitovao kao i u prvom slučaju na prizemne, nedemokratske i, konačno, neljudske intervencije koje su pratile to suđenje. Dan uoči presude u top-terminalu HTV-a, u emisiji „Fokus“, četiri „ugledne“ osobe od kojih je jedan sveučilišni profesor, jedan etablirani odvjetnik, jedna dama iz Amnesty Internationala te jedan novinar doslovce presuđuju Sanaderu i HDZ-u prije službene presude. To gledam. I ne vjerujem. **Staljin** se vraća kući. Nameće se pitanje: je li u takvome društveno-političkom odnosno društvenom ozračju moguća objektivna presuda?

Dok ovo pišem osjećam podsjećen strah da će me netko optužiti da branim Sanadera. A to nije *in*. Nema potrebe braniti Sanadera. Ja se suprotstavljam jedino

Ovo troje „uglednika“ su tek prijateljska akvizicija S. Linića. I nisu oni jedini njegov grijeh. Jesmo li dužni zaboraviti ili se podsjetiti na pljačku Riječke banke i njezinu sanaciju u režiji S. Linića? Hoćemo li zaboraviti Linićevu umiješanost u prodaju Dubrovačkih hotela **Goranu Štrodu** u bescijenje? Sjeća li se još netko brodogradilišta Viktor Lenac i njegova direktora **Vrhovnika**, kojeg je državnim novcem obilato „futrao“ S. Linić. Piše li možda *Jutarnji list* o tome i još o mnogo čemu? Taj vladin bilten iskazao se temeljito u analizi suđenja i presude HDZ-u i Sanaderu. Kad ih tako boli pljačka i varanje države, zašto se nikad nisu barem

Vesna Balenović

sta postaje medijska i politička top-tema. Slučaj pokreće i predsjednika **Ivu Josipovića** koji naciju umiruje obećanjem saziva sjednice Vijeća za nacionalnu sigurnost, koje bi trebalo utvrditi razmjere štete toga Karamarkova čina.

Primjećuje se, doduše, u zadnje vrijeme da je u svezi s tim slučajem tenzija opala. Ne znamo, je li to zbog toga što je priča napuhana i nevjerodstojna, ili je „propušteni špijun“ namješten na razini portira u nekom uredu koji ne zaslужuje sjednicu Vijeća za nacionalnu sigurnost. Gdje je sada ta „stvar“, ne zna se. Ljudi koji tek površno prate domaća politička zbivanja, tvrde da taj slučaj nije ništa drugo nego nastavak sotoniziranja Karamarka i HDZ-a, jer je aktualna vlast temeljito uzdrmana i vjeruju da se samo potvorama protivnika mogu održati na vlasti.

Navedenom slučaju vremenski odgovara suđenje i presuda bivšem premijeru i predsjedniku HDZ-a **Ivi Sanaderu**, kao

dotakli kriminala u vlastitoj kući, EPH-u, čija finansijska dubioza i porezni dug državi višestruko nadmašuje pljačku u režiji „Fimi medije“. No, EPH svoj dug „otplaćuje otkrićima“ HDZ-ovih „zločina“ od izmišljenih „špijuna“ do „plagiranih“ diplomskih radova HDZ-ih dužnosnika.

Nažalost, ne uviđaju da im se taj „biznis“ ne isplati. Koliko god je npr. **Jelena Lovrić** pljuvala po Karamarku i HDZ-u, toliko HDZ dobiva na ugledu. Karamarko iz svake klevete izlazi kao pobednik, tako da se već sumnja da Lovrićka vodi promidžbu HDZ. Kola već i zločesta pretpostavka da je Lovrićka opsjednuta pojavom Karamarka, kao svojedobno **Carla Del Ponte** generalom **Antom Gotovinom**. Svašta može biti. Može biti i podmetanje i istina. Uzmimo da je podmetanje. No, evo ipak jedne neosporne istine. To je izlet premijera **Milanovića** zajedno sa suprugom i ministrom obrane **Antom Kotromanovićem** Australiji i Novom Zelandu. Podmetanje je ili zlonamjerna interpretacija da je

Zoki u trenutku izglađivanja bračne krize svojoj drugarici obećao „da će je odvesti na izlet na kraj svijeta“. I održao je riječ. Iskoristio je zadnju kunu „na dopuštenom minusu“ državnog proračuna prije sljedećeg sniženja kreditnog rejtinga. Pustimo sada to. O tome nije sada vrijedno pisati.

I na koncu: tko je osoba spomenuta u naslovu? Tko je **Vesna Balenović**? Čuje li nju itko? Dotična gospođa nije dosegla ni približno „slavu i sjaj“ **Nevenke Jurak**. Ona je, za razliku od gospođe Jurak ili, recimo, od **Ankice Lepej**, prešućivana. A vrišti već trinaest godina o stvarnom kriminalu „stoljeća“ u INA-i u režiji nekadašnjeg direktora **Tomislava Dragičevića**, sve pod pokroviteljstvom S. Linića. Rezultat njezina vapaja „do neba“ je – nula. Odnosno nije. Polučila je ipak neki rezultat. Gubitak i dobitak. Izgubila je posao (dobila otkaz) a zadobila titulu – zviždača. Možda bi i uspjela i postigla slavu da su direktori INA-e i S. Linić bili lideri HDZ-a?

P.S. Ne mogu ovo prešutjeti. Završio sam tekst i vidim na TV „summit“ kukuriku ansambla u „demokratskoj“ makljaži kandidature za briselske jasle. Želeći potvrditi „demokratičnost“ izbora, Milanović izbacuje povjesno „otkriće“ u poruci narodu: Nismo svi jednaki, nismo kao HDZ. Konačno je pogodio. I izazvao nevidenu gužvu na Iblerovu trgu, jer građani sada hrle identificirati se s Milanovićem i njegovima. Građani u svrhu prestiža traže više od ideološke identifikacije s partijom. Traže čak personalnu identifikaciju. Htjeli bi biti simpatični i nasmiješeni kao npr. Stazić, **Jovanović** ili Linić. Biti uspješni kao **Grčić**, biti domoljubni kao **Vesna Pusić**, ljupki kao **Ingrid Antičević**, **Andreja Zlatar**, **Anka Mrak-Taritaš** itd. Ima ih koji bi htjeli biti mudri kao premijer, a neki bi htjeli biti čak kao ministar poljoprivrede T. Jakovina. Zahtjevi ljudi su veliki, ali i izbor je raskošan. Navalji, narode!

P O Z I V

svim članovima i prijateljima

HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

DAN HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA

30. travnja 2013.

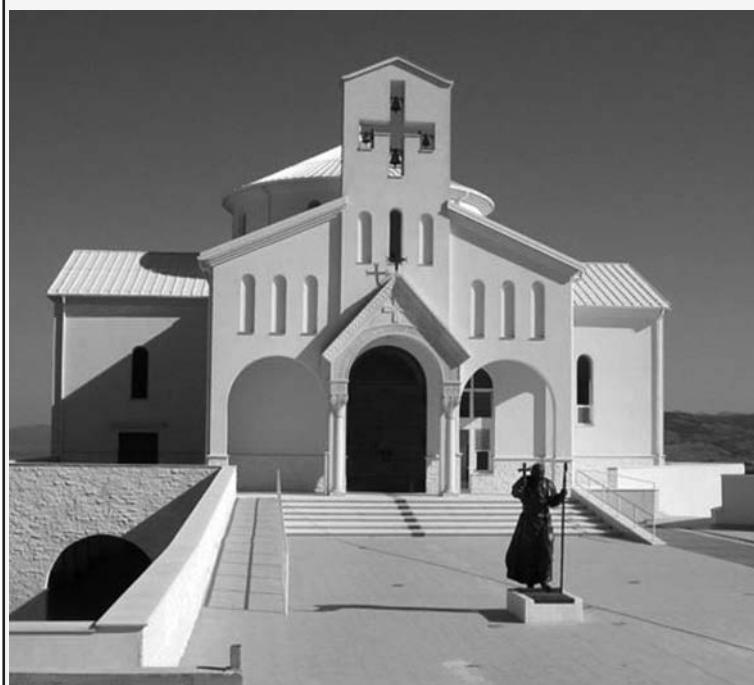
proslavit ćemo na **UDBINI**

svetom misom koju će u 12 sati u
CRKVI HRVATSKIH MUČENIKA

predvoditi biskup dr. Mile Bogović

Nakon mise dr. sc. Anđelko Mijatović i prijatelji pok.

Drage Sudara predstavit će Sudarovu knjigu koju je s engleskog jezika prevela Zdravka Bušić

KAKO DO *GENOCIDNIH MIROVINA?*

Modernoj primjeni antičkog poučka prema kojemu *pecuniam non olet* (novac ne smrdi), priklonili su se naši dragi bivši sugrađani koji su pred, eto, genocidnom politikom genocidnoga naroda, na traktorima otišli u susjedne države, malko se bojeći polaganja računa u zavičaju u kojem su do kolovoza 1995. žarili i palili, a malko se nadajući kako će zaposjeti kuće i imanja prognanih Hrvata, Muslimana, Mađara, Albanaca i drugih.

Na mrežnoj stranici www.krajinaforce.com, „Glasu krajijašnika (sic!) u egzilu“, koja njeguje uspomenu na tzv. Republiku Srpsku Krajinu i tradicionalne velikosrpske vrijednosti kao što su četništvo i antihrvatstvo (poput rubrika o Jasenovcu i Medačkome džepu, o zločinima Hrvatske vojske i policije ili obilnog reklamiranja pamfleta „*Da se ne zaboravi: hrvatsko etničko čišćenje Krajine – Zločin bez kazne: Olujom do NDH*“), još davne 2003. objavljen je precizan naputak pod naslovom „Kako do penzije u Hrvatskoj?“ Nije baš da se kaže „do hrvatske penzije“, kamoli „do hrvatske mirovine“, ali *drugovi i braća* ne kriju kako bi rado bar do hrvatskih kuna. One im se ne gade kao što im se gadi Hrvatska.
(M. N.)

1

PIJANE VEČERI POLICAJACA DUHA

Nikako ne posustaju nastojanja režima i njegovih policajaca duha da sve u Hrvatskoj urede po mjeri svojih kulturnih i političkih pogleda. Svi koji pomicaju misliti drugačije, treba prognati, ostracirati i anatemizirati. Najnoviji primjer te inkvizitorske ofenzive je posve suvišna galama oko zapravo benignoga zbornika *Didov san. Povratničke priče hrvatskih iseljenika* (ur. Jasna Čapo, Carolina Hornstein Tomić i Katica Jurčević). Duboko u 21. stoljeću, u sustavu koji bi se htio nazvati demokratskim, zapanjuju fraze iz jedne negativne recenzije, čiji autori imaju – kako kažu – „veoma ozbiljne primjedbe na zbornik (...) koje se odnose kako na strogo znanstvene razloge tako i na društvenu i kulturnu kontroverznost pojedinih autora, teza i načina iznošenja činjenica“

I onda se nastavlja, problematiziranjem priloga **Marina Sopte**, ali i uopće konceptije i političke obojenosti nekih priloga u zborniku: „Već sam predgovor sadrži znanstveno prevladano esencijalističko poimanje nacije, s patrijarhalnom stereotipnom metaforikom ‘majke domovine’

koja prima natrag svoju djecu', bez ikakve ozbiljnije elaboracije i kontekstualizacije problema političke emigracije kojoj ovaj zbornik jednim velikim dijelom smjera. (...) U prvom dijelu poglavlja 'Povratak kao dolazak: migracijski procesi i transnacionalni prostori', kojeg [u hrvatskom] bi se jeziku kazalo: koji, op. V. B.] potpisuju urednice Jasna Čapo i Katica Jurčević, implicira se politička nesigurnost i 'uskraćivanje osobnih sloboda' kao prevladavajući razlozi višestoljetnih migracija hrvatskog stanovništva uz, na primjer, nejasne teze o 'izostanku kapitala na tržištu' i 'agrarnoj prenapučenosti' u Kraljevini SHS, da bi nastavak članka pomalo kontradiktorno pokazao svu slojevitost migracijske problematike uz brojne suvremene teorijske i istraživačke prikaze."

Recenzente boli i to što „Velimir Piškorec u svom tekstu, pak, inzistira na pejorativu *komunistički* kao oznaci za represivni i totalitarni jugoslavenski režim, ali smatra suvišnim obavijestiti čitatelja da je jedno od glasila u kojem je objavljuvao Slavko Čamba, pjesnik o kojem piše, HOP, politička organizacija koju

Ne mogu i nema, da odustanem od borbe na kudu svoga, ne smiju svoga jer ne znam da je to ljudski i prirodnog jedinstveno državice ne moje ...

KRAJINA FORCE

Glas krajinsnika u egzilu

SADRŽAJ

Diskurse
Vijesti
Dokumenti
Ispisi
Sudskovi
Slike
Društvo i ZF
Uzvuci
Ugovori
Kontakt
Galerija

RADO DO PENZIJE U HRVATSKOJ

Kako ostvariti pravo na vasu tesko stecenu, ponekad i vise desetljeća posteno sticanu penziju u Hrvatskoj? Izboriti se za istu? Ne odustajte, ta penzija je vasa i na nju imate puno pravol

AKTUALNO

The Pavlaci Papers

Izdavač:

ZLOČINI HRVATSKE

Pravne zgodine
Cjenjice
Olja
Rješetak
Medaković
Milević i Pato
Jasenovac
Kako je unistena Krajina
Zločini Hrv. vojske i policije
Zločini "Oluji", svjedoci

KAKO DO
PENZIJE
U HRVATSKOJ?

BIHAC, avgust 2003.

SIRPSKI DEMOKRATSKI FORUM
SERBIAN DEMOCRATIC FORUM

Kneza Miloša 19/1
Tel: 011/32-31-969
011/32-36-821
E mail: sdfonm@vnm.vu
Web site: www.sdf.org.vu
Pravneni: Ugošta Gaševac, dipl. iur.
pravni savjetnik SDF Beograd
Za izdavača: Mr Dusan Bilićović

ONAMA

Srpski demokratski forum je osnovana u Lipiku 1991. godine grupa srpskih intelektualaca i osoba sa društvenim ugledom koji uđinjuju za mirovnu i edukativnu. Cilj Forum je po polnenju etag između srpske nacionalne politike i kulturovih i kulturnih pozicija, političkih i društvenih faktora o rješavanju postojanja Srba u Republici Srbiji u promjenljivim okolnostima, te kojih je došao nekdanik lebada 1990. godine. Na taj način potuljiva se sprječiti bljaznji srpskog subota.

Kasnji događaji i njihove posljedice onemogućuju su ciljeve i aktivnosti Srpskog demokratskog foruma. U periodu do 1995. godine SDF je pod vrlo teškim okolnostima radio na zaštiti (judiški i manjinski) prava i poštovanja uspostaviti internetnu komunikaciju u R. Hrvatskoj. Od 1995. godine, pored zaštite i ljudska prava i prava manjina, SDF se intenzivno počinje baviti problemima obžigljica i proganika, njegovog povratka i reintegracije.

Misija

Srpski demokratski forum je nevladina, nezstranačna, nepolitička i neprofitsna organizacija koja, u saradnji sa demokratičnim i međunarodnim organizacijama i institucijama, štiti ljudska prava, prava nacionalnih manjina, razvijaju i unapređuju međusobnu toleranciju i razumevanje i radi na obnovi međusobnog povjerenja i uvažavanja.

Ciljevi

Srpski demokratski forum je udruženje građana osnovano kao nezstranačna, nepolitička i neprofitsna udruženje (fj) su ciljevi preuzeći i davanje savjeta građanima obzigom u R. Hrvatskoj radi zaštite njihovih ljudskih, građanskih i nacionalnih prava vezanih za njihov povratak u Hrvatsku i otvarjanje posljedica rata i obovnu opstanka krajeva u koje trebaju da se vrte.

Djelatnost

Radi ostvarivanja svojih ciljeva Uverušenje građana Srpski demokratski forum naročito:

- Preduzima pravne radnje radi zaštite ljudskih, građanskih i nacionalnih prava građana iz Hrvatske (rasjednik, obžigljici i pravnim lica) i daje stručne savjeti, u skladu sa zakonom. 2. Pruga pomoći pri povrasku

FOTO: SDF

PCN
1991-1995
www.krajinaforce.com

DA SE NE ZABORAVI

20. OBLJUDIĆEĆI
ZLJUDIĆI DO MOĆI

ZASTITA

04/2012 - arhivni
Zonalni - Biroll
Ad-Aware - spyware cistic
Firefox - internet browser

je utemeljio **Ante Pavelić** 1956. godine u Argentini s ciljem ponovne uspostave NDH. Isto tako, ovdje se donosi osobno povjesno tumačenje i formulacija da su na Bleiburgu smaknuti pripadnici 'hrvatskih postrojbi' od strane 'Titovih partizana', što je do dan-danas, i u svojoj povijesnoj složenosti i u utvrđivanju službene terminologije predmet slojevitih rasprava hrvatske i svjetske historiografije te u svakom slučaju ne predstavlja pitanje koji bi se smjelo ovlaš uvoditi u tematizaciju iseljeničkog pjesništva.“

I tako dalje, drugovi, i tako dalje. Sve u stilu onih riječi koje su **Vladu Gotovcu** i tisuće drugih dočekale na ulazu u Staru Gradišku, a Gotovac ih u „Mom slučaju“ (Zagreb, 1989., str. 132.) zabilježio ova-ko: „Jebo pas mater tebi i onome, tko te je ostavio živog! Tebi treba sprašiti metak u čelo, banditu jedan, a ne da te mi ovdje čuvamo!“ Doista, da smo ih potamanili kako je trebalo, bila bi suvišna danguba s nekakvim recenzijama i demokratskim predstavama! (**V. B.**)

HRVATSKA TUŽBA PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE

Zadovoljstvo je govoriti o knjizi **prof. dr. Zvonimira Šeparovića** *Hrvatska tužba*. Autor knjige je općepoznat, ali vrijedi kazati par riječi o njemu. Prof. emeritus Zvonimir Šeparović, bivši ministar pravosuđa i ministar vanjskih poslova Republike Hrvatske, pravnik je i viktimolog svjetskoga glasa, koji je posvetio najveći dio svoga znanstvenog istraživanja problemu žrtava, ljudskih stradanja i ljudskih prava. Godine 1984. on osniva prvu međunarodnu viktimološku školu, 1985. dovodi peti svjetski simpozij viktimologije u Zagreb i biva izabran za predsjednika Svjetskoga viktimološkog društva, 1990. utemeljuje Hrvatsko žrtvoslovno društvo. On je član Europske akademije znanosti i umjetnosti te član Savjeta Međunarodnog instituta za kulturnu diplomaciju u Berlinu. Professor Šeperović je autor velikog broja knjiga i znanstvenih radova. Kao ministar pravosuđa on je podnio Međunarodnom sudu pravde u Haagu tužbu protiv SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) o čemu svjedoči ova knjiga koju prikazujemo.

**Hrvatska tužba protiv
Jugoslavije (Srbije i Crne Gore)
pred Međunarodnim
sudom pravde u Haagu
od 2. srpnja 1999.**

Knjiga koju prikazujemo obuhvaća širu tematiku vezanu uz tužbu Republike Hrvatske protiv SR Jugoslavije (kasnije Srbije i Crne Gore), dakle samu tužbu, analizu pojma genocida i pojma „etničkog čišćenja“, štetu počinjenu srpskom agresijom na Hrvatsku, prikaz idejnog cilja agresora stvaranje Velike Srbije, tužbu BiH protiv Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), memorandum Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU), i ulogu u ovome Srpske pravoslavne crkve, da spomenemo samo neke od tema koje se prikazuju u ovoj knjizi. Knjiga sadrži i vrlo interesantne priloge.

U ratu agresije JNA i srpskih vojnih i paravojnih snaga na Hrvatsku agresor je počinio masovna ubojstva, teške tjelesne ozljede, silovanja, masovna progonstva, odvođenje u logore i nestanak zarobljenika, „etničko čišćenje“ prostora radi etničke homogenizacije, utjecanje na dostavu

Piše:

Prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

humanitarne i medicinske pomoći, zbog čega su mnoge osobe stradale, razaranje povijesno-kulturnog blaga, uništavanje vjerskih objekata, bolnica, hrvatske imovine, uništavanje identifikacijskih isprava pripadnika nesrpskog naroda, uništavanje hrvatske državne arhive. Autor navodi da je prema podatcima Državne revizije za popis i procjenu ratne štete izravna ratna šteta u Hrvatskoj u razdoblju 1990.-1999. godine iznosila 37.119.679.000 US\$ i pre-

genocida ima dvije sastavnice: specifičnu nakenu (*mens rea*) i inkriminirajući čin (*actus reus*). Specifična se nakana sastoji u tomu, da se želi u cijelini ili djelomično uništiti stanovitu nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku skupinu ljudi *kao takvu*, a zločinački čin mora biti jedan ili više od sljedećih: (a) ubijanje članova te skupine, (b) nanošenje njima ozbiljne tjelesne ili duševne štete, (c) namjerno stavljanje te skupine u životne uvjete u kojima će ista biti djelomično ili potpuno fizički uništena, (d) nametanje mjeru koje imaju za svrhu da se spriječe porodi u toj skupini, i

Palača mira u Haagu

ko 15.000 ubijenih u Domovinskom ratu.

Ovdje ćemo se zadržati na optužbi protiv Jugoslavije (odnosno Srbije i Crne Gore, kad je prestala postojati država Jugoslavija) za zločin genocida i „etničkog čišćenja“ koje je Srbija počinila u Hrvatskoj. Ovdje moram napomenuti, da je Hrvatska odustala od progona Crne Gore, tako da je kao tužena ostala samo Srbija.

Što je genocid?

Prema članku II. Međunarodne konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida (Rim 1948.) (u daljem tekstu nazvana „Konvencija o genocidu“) zločin

(e) nasilno premještanje djece te skupine u drugu skupinu.

Ponekad se specifična nakana genocidnog čina ne može utvrditi izjavama počinitelja koje su pratile taj čin ili njemu neposredno prethodile, nego je treba saznati kroz izjave počinitelja iz bliže ili daljnje prošlosti. Zato su npr. izjave srpskih političara i ideologa kroz čitavo razdoblje obiju Jugoslavija o stvaranju Velike Srbije važan dokaz o genocidnoj nakani njihovih zločina koje su počinili u Domovinskom ratu. U ovome kontekstu je potrebno napomenuti, da nakana potpunog ili djelomičnog uništenja skupine ne mora biti početna nakana počinitelja, nego ona može

sazreti i kasnije. Ozbiljna duševna ili tjelesna šteta može se prouzročiti i time, da se žrtvu prisili uzimati drogu ili narkotike, da ju se podvrgne silovanju ili seksualnom zlostavljanju. Ako se vrši ovakvo zlostavljanje u posebnoj gore iznesenoj namjeri, počinjen je čin genocida.

Treba naglasiti, da genocid nije isto što i progon. Iako su i kod progona žrtve izabrane po pripadnosti određenoj skupini, kod progona nema namjere da se skupina uništi kao takva, pa se stoga i pojma „etničkog čišćenja“ ne podudara automatski s pojmom genocida. Što se pak tiče mjera koje su nametnute da bi se spriječili porodi moramo reći, da ovaj genocid ne uključuje i uspjeh tih mjera, koji može i izostati. Ove mjere nisu samo kastracija i sterilizacija, nego npr. i rastavljanje spolova, sprječavanje muškaraca i žena da sklapaju brak i da imaju djecu, ili prisilni pobačaji.

Konvencija o genocidu ne spominje izričito motiv određenog čina genocida, nego inzistira jedino na njegovoj specifičnoj nakani. Ipak je motiv neizravno spomenut u čl. II. Konvencije gdje je riječ o nakani potpunog ili djelomičnog uništenja određene skupine „*kao takve*“ (*as such*). Treba reći i to, da počinitelj konkretnog čina genocida ne mora biti svjestan ovoga sveobuhvatnog motiva kad vrši genocidni čin, i da on može počiniti čin genocida iz cijelog niza drugih motiva, uključujući i onaj nezakonitog bogaćenja. I na kraju spomenimo, da se genocid može počiniti u vrijeme mira i rata, protiv stranog i vlastitog pučanstva. Potrebno je također

naglasiti, da Konvencija ne inkriminira samo čin genocida, nego i druge kriminalne čine koji ge mogu pratiti, kao što su (a) urota da se počini genocid, (b) izravno i javno poticanje na genocid, (c) pokušaj da se počini genocid, te (d) sudioništvo u genocidu. Uvezši u obzir sve sastavnice zločina genocida autor ove knjige potpuno opravdano zaključuje, da je u agresiji Srbije na Hrvatsku agresor počinio zločin genocida.

Je li „etničko čišćenje“ genocid?

Izgleda da je izraz „etničko čišćenje“ prvi put rabljen 1981. u jugoslavenskim medijima u svezi s uspostavom „etnički čistih“ područja na Kosovu (William A. Schabas, *Genocide in International Law*, Cambridge University Press 2000, str.189.-190). Nakon toga taj je izraz bio prihvacen u ispravama međunarodnih tijela, najprije u navodnicima, a onda i bez njih. Etničko čišćenje možemo opisati kao stvaranje etnički homogenog područja primjenom sile ili prijetnje, da će s toga područja biti udaljene ili protjerane osobe druge etničke pripadnosti.

Komisija stručnjaka Vijeća sigurnosti osnovana 1992. da razjasni pojам etničkog čišćenja, u svom je iskazu naznačila, da etničko čišćenje uključuje smaknuće, ubojstvo, mučenje, samovoljno uhićenje i zatvaranje, izvansudsku egzekuciju, spolno zlostavljanje, konfiniranje civilnog pučanstva u geto, prisilno udaljavanje, premeštaj i deportaciju civilnog pučanstva, namjeran vojni napad ili prijetnju napada

na civilno pučanstvo i civilna područja, te hirovito uništenje imovine. Možemo postaviti pitanje, je li etničko čišćenje, kako je gore opisano, čin genocida? Mišljenja su podijeljena. Mišljenje da je etničko čišćenje doista genocid, osobito je izraženo u nekim rezolucijama Ujedinjenih naroda. Drugi pak smatraju etničko čišćenje različitim od genocida (pobliže o tomu kod Branimir Lukšić: „*Genocide and Command Responsibility*“, objavljeno u *Zborniku Pravnoga fakulteta Split*, god. 38 (64), 2001.). I zločin etničkog čišćenja se može počiniti ne samo u ratnim, nego i u mirnodopskim uvjetima, nad vlastitim pučanstvom, kao i nad pučanstvom druge zemlje. Iako se u načelu razlikuje pojam genocida od pojma etničkog čišćenja, mora se priznati, da se u postupku pretvaranja područja u etnički „čisto“ ili „očišćeno“ vrlo često počini zločin genocida. S obzirom na opseg, nakanu i krajnje nehuman postupak jugosrbijanskog agresora prilikom etničkog čišćenja okupiranih hrvatskih područja, treba se složiti s profesorom Šeparovićem, da se iza tog užasnog i nečovječnog eufemizam krio u ratu jugosrpske agresije na Hrvatsku zločin genocida.

Genocid je izvršen u Hrvatskoj

Pod tim naslovom profesor Šeparović navodi opsežne podatke o zločinima koje su JNA, Srbija i Crna Gora počinile u Hrvatskoj za vrijeme Domovinskoga rata. Postoji golem broj izvornih isprava koje jasno dokazuju specifičnu namjeru počinitelja ovih zločina, da u cijelosti ili djelomično unište hrvatsko nacionalno biće. Postoje i snimljeni razgovori srpskih emisara koji su još prije početka agresije na Hrvatsku prilikom posjete Hrvatskoj zagovarali koncept Velike Srbije prema Memorandumu Srpske akademije nauka i umjetnosti (SANU). Postoje i isprave o operacijama „Štit“, „Proboj“, „Labrador“ i „Opera“, koje bjelodano ukazuju na genocidnu namjeru počinjenih zločina.

Namjera genocidnog „čišćenja“ hrvatskih krajeva radi stvaranja homogene Velike Srbije ima bogatu prošlost. Spomenimo samo srpskoga monaha **Jovana Rajića** koji je još 1794. tvrdio da su Dalmacija, Slavonija i BiH srpske zemlje. Spomenimo i oca srpskog etničkog čišćenja **Vasu Čubrilovića**, člana SANU, koji u spisu „Iseljavanje Arnauta“ zagovara

Sudci Međunarodnog suda pravde (ICJ)

Vukovar

„čišćenje“ Srbije od stranih elemenata putem ucjene, prijetnje, fizičkog nasilja, pođe oružja srpskim kolonistima, putem četničkih terorističkih akcija, provociranih sukoba i vjerskih provokacija. A član četničke organizacije **Stevan Moljević** u spisu „Homogena Srbija“ iz 1941. godine kaže, da je iz zamišljene Velike Srbije potrebno silom protjerati oko 2,675.000 stanovnika, od toga oko milijun Hrvata i pola milijuna Nijemaca. U Veliku Srbiju bi ujedno trebalo useliti oko 1,310.000 stanovnika, od toga oko 300.000 Srba iz Hrvatske. Beogradski četnički komitet zalagao se tijekom Drugoga svjetskog rata za metode nasilnog „čišćenja“ od ne-srpskog stanovništva s područja buduće Velike Srbije, kako iseljavanjem, tako i likvidacijom.

Autor u knjizi prikazuje i pokušaje s hrvatske strane da se povuče tužba protiv Srbije za genocid. Ova nastojanja dolaze i od nekih vodećih političara aktualne hrvatske vlasti, koje autor poimence nabraja. To je sasvim razumljivo, jer te osobe nisu nikada ni htjele neovisnu hrvatsku državu. Ti zagovornici povlačenja tužbe su bili protiv samostalne Hrvatske

još 1990. godine, pa su takvi i ostali. Što reći na to, da uoči zakazane rasprave u Haagu ministrica vanjskih poslova **Vesna Pusić** javno izražava u Beogradu žaljenje da nije došlo do povlačenja tužbe protiv Srbije za genocid? Ili na to, da Hrvatska otkazuje pravne usluge eminentnog profesora prava na američkom sveučilištu Yale, **Mirjana Damaške**, koji je do tada bio na čelu hrvatskog pravnog tima za tužbu protiv Srbije, i na njegovo mjesto stavlja profesoricu prava s riječkoga sveučilišta, koja je široj javnosti do tada potpuno nepoznata.

Tragično je i sramotno to, da neke od osoba koje zagovaraju povlačenje tužbe protiv Srbije predstavljaju danas Hrvatsku u svijetu. Često se u takvim krugovima zastupa stajalište, da su Hrvati i Srbi dva imena jednog naroda, koja su nastala povijesnim diferenciranjem, i da njih treba integrirati. O toj tragičnoj zabludi već je **Ivo Pilar** rekao sljedeće: „Taj narod (srpsko-hrvatski) nije nikada postojao, niti će ikad postojati; on je umjetna tvorevina mašte, koja nema veće vrijednosti od hrvatskog ilirizma i jugoslavenstva, i kojoj je suđeno da se nakon duljeg ili kra-

ćeg opstanka prizna ili srpstvom, ili pak hrvatstvom“ (Južnoslavensko pitanje, 2. hrv. izd., Varaždin, 1990., str. 312.). Velika je povijesna tragedija Hrvatske što je 1918. nakon Prvoga svjetskog rata, ušla u državnopravnu svezu sa Srbijom, jer je ta „integracija“ išla na štetu Hrvata, koji su se postupno morali posobljavati i od zapadnjaka postati istočnjaci.

Zaključak

Ova je knjiga profesora Šeparovića vrlo značajnih povijesnih podataka potrebnih narodu, kojemu se još uvek podmeće, čak i u školskim udžbenicima, krivotvorena prošlost, i kojemu se još uvek serviraju legende o tzv. „bratstvu i jedinstvu naroda Jugoslavije“. Stvarnost je nažalost ta, da je svaka Jugoslavija, kako ona monarhistička, tako i ona komunistička, bila predvorje Velike Srbije. Stoga ovu knjigu toplo preporučujem, a njezinu autoru, koji je i autor hrvatske tužbe za genocid podnesene Međunarodnom sudu pravde u Haagu, čestitam.♦

KLJUČNI FRAGMENTI IZ DOMOVINSKOG RATA

(U povodu hrvatske tužbe protiv Srbije)

Poslije smrti jugoslavenskoga komunističkog diktatora **Josipa Broza Tita**, koji je službeno umro 4. svibnja 1980., svake iduće godine raspad Jugoslavije činio se sve izglednijim. Ne samo zbog unutarnjih političkih i gospodarskih neprilika u državi stvorenoj na umjetnom temelju lažnoga „bratstva i jedinstva naroda i narodnosti“, već i zbog nastupajućih međunarodnih okolnosti: Njemačka se ujedinila, bastion komunizma Sovjetski Savez se rušio kao kula od karata, nestajala je međublokovska podjela svijeta... Prije tih prijelomnih događanja, Zapad je, ponukan sebičnim geopolitičkim interesima, održavao Titovu državnu kreaturu na životu, bespovratnom udjeljivanjem toj paradržavi desetina milijardi dolara, uz jedini uvjet da SFRJ ostane daleko od Moskve, to jest u bloku nesvrstanih zemalja.

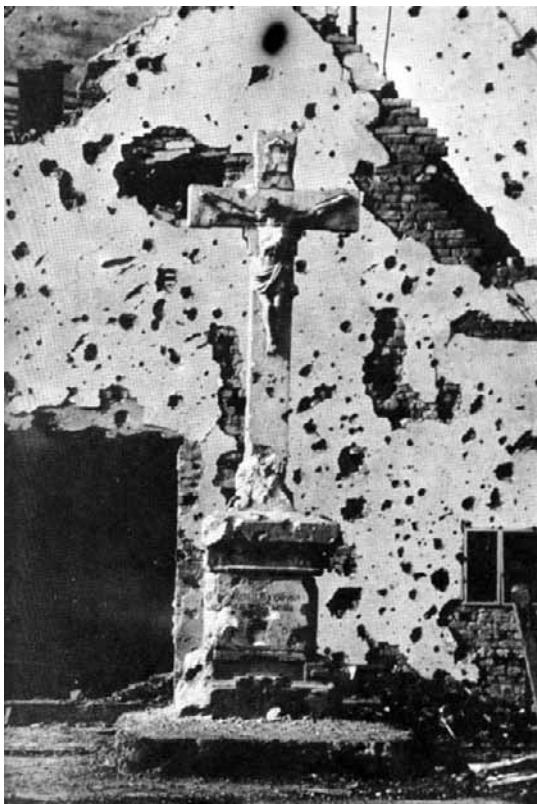
Poslije Titove smrti, svake godine sve kompaktnej velikosrpske snage svih boja zbijaju vlastite redove. Dolazi ponajprije do zloglasnog Memoranduma Srpske akademije nauka i umjetnosti. **Slobodan Milošević** postaje srpski „vožd“, umjesto zbnjenog **Ivana Stambolića**. Očevidno jačaju suprotnosti između Hrvatske koja, skupa sa Slovenijom, teži državnoj samostojnosti, i srpske politike kojoj je bjelodani glavni cilje pretvaranje Jugoslavije u Veliku Srbiju. Velikosrpski plan se počeo provoditi „jogurt-revolucijama“ u Vojvodini i u Crnoj Gori te smišljenim izazivanjem nereda na Kosovu, što će polucić ukinuće dotadanje, inače labave ustavne konstitutivnosti autonomsnih pokrajina Vojvodine i Kosova te postavljanje Miloševićevih ljudi u Crnoj Gori.

Na 14. Izvanrednom kongresu Savezu komunista Jugoslavije, održanom u siječnju 1990. u Beogradu, jugoslavenska se partija raspala, jer su velikosrpski kongres napustila partijska vodstva Hrvatske i Slovenije. Nakon rečenih događanja, velikosrpski appetiti su se agresivnije okrenuli prema zapadnim područjima Jugoslavije. Ionako dominantno srpska, tzv. JNA smi-

Piše:

Ivica KARAMATIĆ

šljeno je dodatno posrbljena, a zbog ostvarenja projekta Velike Srbije ustvorene su brojne srpske dragovoljačke paravojne postrojbe, predvođene četnicima. Svi Srbi u Jugoslaviji danomice su bombardirani velikosrpskom promidžbom. Sredinom veljače 1990., Sabor SR Hrvatske ozakonio je višestranače u Hrvatskoj, a prvi

Bećarski križ u Vukovaru

demokratski parlamentarni izbori održani su iste 1990., u travnju i svibnju mjesecu. Nakon pobjede HDZ-a na izborima, ustrojen je 30. svibnja 1990. prvi višestranački Sabor u Hrvatskoj. Srbi u Hrvatskoj, ničim realno izazvani od demokratskih hrvatskih vlasti, a nahuškani beogradskom promidžbom o ustaškoj vlasti u Zagrebu, počeli su s pripremama za pobunu protiv hrvatske države i ubrzo uspostavljaju tzv. Srpsko nacionalno vijeće. Do sredine ljeta

1990., srpske provokacije u Hrvatskoj bile su gotovo svakodnevna pojava.

Opći pregled događanja do dolaska UNPROFOR-a u Hrvatsku

U cilju ostvarenja monstruoznog plana Velike Srbije istočno od crte Virovitica-Pakrac-Karlovac-Ogulin-Karlobag, izvršeno je smišljeno razoružavanje teritorijalnih obrana svih jugoslavenskih republika osim Srbije i Crne Gore. Nakon toga razoružana Hrvatska je raspolagala sa samo 35.000 komada, mahom lovačko-športskog oružja. U kolovozu 1990., srpski odmetnici otimaju oružje iz redarstvenih postaja u Obrovcu, Kninu, Benkovcu i drugdje te na području Like i Sjeverne Dalmacije započinju tzv. balvan revoluciju, bolje rečeno otvorenu pobunu protiv hrvatske države. Još od početka srpske pobune, tzv. JNA je do zuba naoružala odmetnike. Mjesec dana prije pojave prvih balvana na cestama, na brojnim srpskim mitinzima miris baruta čutio se je u zraku.

Pobunjeni Srbi ustrojili su paradržavnu tvorbu, tzv. SAO Krajinu, čija je tzv. skupština 19. ožujka 1991. donijela nelegalnu odluku o izdvajaju iz Republike Hrvatske. Posve otvorena velikosrpska agresija na Hrvatsku počela je u ožujku 1991., u veoma nepovoljnim međunarodnim okolnostima. Usljedili su dramatični dani i mjeseci! Sredinom ožujka 1991. napadnuta je redarstvena postaja u Pakracu, da bi potom, 31. ožujka 1991., na Uskrs po gregorijanskom kalendaru, srpski odmetnici na Plitvicama bili poraženi u sukobu sa specijalnom postrojbom MUP-a RH. O „Krvavom Uskrusu 1991.“ bit će još riječi u sljedećem poglavljju.

Tijekom travnja 1991., srpska se pobuna širi, a vrhunac napetosti je dosegnut 2. svibnja 1991., kada je u Borovu Selu kod Vukovara mučki iz zasjede ubijeno i masakrirano 12 hrvatskih redarstvenika. Srpski odmetnici, uz obilnu pomoć prosrpske JNA, u srpnju 1991., okupira-

ju Baranju, a učestalo se granatiraju Osijek, Vinkovci i Vukovar. Početkom srpnja 1991., u vrijeme napada tzv. JNA na Sloveniju, u Hrvatskoj su započeli spontani napadaji civilnog stanovništva na vojarne i oklopna vozila okupatorske JNA. Tijekom rujna 1991., odigravao se je najveći dio hrvatskog rata za osvajanje vojarni. Sisačko vojno skladište „Barutana“ zaposjednuto je 3. rujna 1991., a rat za vojarne praktično je dovršen 7. listopada 1991. zauzećem vojarni i spremišta oružja u Samoboru i u Velikoj Buni kod Velike Gorice. Do osvajanja vojarni, hrvatskim braniteljima je nedostajalo oružja, pa ga je Hrvatska morala nabavljati ilegalno iz inozemstva, ponajviše iz Mađarske. Embargo na uvoz oružja dodatno je pogoršao hrvatski obrambeni položaj. Koncem siječnja 1991., Republika Hrvatska je posjedovala 30.000 komada različitog vojnog naoružanja te je imala oko 50.000 naoružanih branitelja.

Nakon svršetka rata za vojarne, velikosrpska JNA se s preostalom naoružanjem iz neokupiranih dijelova Hrvatske povukla na okupirana područja Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine (BiH), gdje se je posve uključila u rat na strani srpskih odmetnika. Prije toga, u ljeto iste 1991. točnije 1. kolovoza 1991., okupirani su Erdut, Dalj i Aljmaš, odašte je rijeka izbjeglica pristigla u Osijek. Diljem okupirane Hrvatske srpski su odmetnici počinili gusne zločine. Dostatno je prisjetiti se samo grozomornih slika iz Škabrnje ili Voćina. Do svršetka 1991., u Hrvatskoj je bilo više od pola milijuna izbjeglica.

Najžešća agresija na Hrvatsku započela je u kolovozu 1991. napadajem tzv. JNA i četnika na Vukovar. O Vukovarskoj bitci bit će više riječi u narednom poglavlju. Poslije pada hrvatskog Alama, grada Vukovara, 18. studenog 1991., do svršetka godine, srpski odmetnici su okupirali gotovo jednu četvrtinu Republike Hrvatske. Budući da je ona međunarodno priznata 15. siječnja 1992., morala je prihvati pregovore sa srpskim odmetnicima iz tzv. Republike Srpske Krajine, koju su separatisti proglašili 19. prosinca 1991. u Kninu. Vijeće sigurnosti UN-a je Rezolucijom 743 od 21. veljače 1992. uspostavilo mandat UNPROFOR-a na 22,2 posto okupira-

Voćin - uništena crkva

ne kopnene površine Republike Hrvatske. U proljeće, iste godine, mirovne snage UN-a razmještene su na crte razgraničenja u četiri sektora. Unatoč tomu, s okupiranim se područja nastavilo s protjerivanjem Hrvata i granatiranjem hrvatskih gradova.

Uz sazivanje prvoga višestranačkog sabora 30. svibnja 1990., do dolaska UNPROFOR-a u Hrvatsku, hrvatski unutarnjopolitički plan obilježili su sljedeći značajni događaji: u prosincu 1990. donijet je prvi demokratski ustav RH (Božićni ustav); 19. svibnja 1991. čak 94,2 posto stanovnika Hrvatske na referendumu se izjasnilo za samostalnost hrvatske države; 25. lipnja 1991. donijeta je Deklaracija o proglašenju suverene i samostalne Republike Hrvatske, a dan nakon zločinačkog raketiranja Banskih dvora u Zagrebu, donijeta je 8. listopada 1991. Deklaracija o raskidu svih državnopravnih sveza s Jugoslavijom.

Stanje na hrvatskim bojištima do prvih oslobođiteljskih pothvata

Poticana od velikosrpske imperijalističke politike iz Beograda, srpska pobuna i okupacija hrvatskih područja bila je obilježena ne samo otvorenom mržnjom

odmetnutih Srba prema svemu hrvatskom, nego i njihovim genocidnim djelovanjem prema hrvatskim civilima. Razvitak događanja doveo je do stvaranja sedam velikih bojišta u Hrvatskoj. To su: Istočnoslavonsko, Zapadnoslavonsko, Banovinsko, Kordunsko, Ličko, Sjevernodalmatinsko i Južnodalmatinsko bojište.

Istočnoslavonsko bojište obuhvačalo je općine Vukovar, Vinkovci, Osijek i Bijeli Manastir. Otvorena agresija na ovo područje počela je 2. svibnja 1991. u Borovu Selu. Tenja i Mirkovci postali su četnička uporišta. Tijekom srpnja 1991. učestala su granatiranja Vinkovaca i Osijeka, a četnici su opustošili Dalj, Erdut, Aljmaš, Dardu i druga tamošnja hrvatska mjesta. Do sredine kolovoza 1991., iz okupirane je Baranje prognano 35.000 osoba, više od polovice tamošnjeg, inače nesrpskog stanovništva. Koncem kolovoza 1991. nadmoćniji velikosrpski agresori opkolili su Vukovar sa 600 tenkova i 60.000 vojnika. Grad je branilo oko 800 pripadnika ZNG-a te oko 1.000 dragovoljaca, punih 86 dana. Bitka za Vukovar, koja nedvojbeno zaslužuje istaknuto mjesto u svjetskim vojnim enciklopedijama, započela je 25. kolovoza 1991., općim neuspješnim napadajem oklopno-pješačkih snaga tzv. JNA i četnika. U drugome velikom napadaju na Vukovar od 14. do 20. rujna 1991., branitelji su uništili 130 tenkova i transportera na Trpinjskoj cesti, koja je nakon toga nazvana „grobljem tenkova“. Poslije dva uvjerljiva vojna neuspjeha, agresor je promijenio takтику. Stalnim raketiranjem, topničkim udarima i bombardiranjem iz zrakoplova želio je iscrpiti branitelje i slomiti obranu Vukovara. Kad su branitelji ostali bez protuoklopног oružja, dio ih je izvrišio proboj iz opkoljenog grada, a oni što su ostali na Mitnici i Borovu Naselju, bez odgovarajućeg oružja, nisu imali nikakvih izgleda. Do pada Vukovara, 18. studenog 1991., poginulo je 8.000 srpskih napadača, a 35.000 ih je ranjeno. Tijekom obrane Vukovara, hrvatski branitelji su uništili dvadesetak srpskih zrakoplova te oko 600 tenkova i drugih borbenih vozila. Na hrvatskoj strani, u nemilosrdnim okršajima poginula su 1.624 branitelja, a 1.219 ih je ranjeno. Hrvatsko stanovništvo iz Vukovara je protjerano, okupatori su silovali brojne Hrvatice, više od 5.000 Hrvata iz Vukovara zatočeno je i mučeno u koncen-

tracijskim logorima u Srbiji i oko 2.500 ubijeno. Netom iza okupacije Vukovara četnici su na farmi Ovčara pobili više od dvjesto ranjenika i bolesnika iz vukovarske bolnice.

Zapadnoslavansko bojište obuhvaćalo je područje općina Novska, Nova Gradiška, Pakrac, Grubišno Polje i Daruvar te dijelove općina Virovitica, Slatina, Orahovica i Požega. Dne 1. ožujka 1991. Srbi su napali redarstvenu postaju u Pakracu, a sredinom kolovoza 1991. zaposjeli su redarstvenu postaju u Novoj Gradiški. Početkom rujna 1991., okupirani su Okučani, a srpski su odmetnici kontrolirali Psunj, Papuk i dio Bilogore. Okupatori su u Četeškovcu masakrirali 24 osobe. U dalnjim događanjima hrvatske snage poduzet će odlučne protuudare, a o tome bit će više riječi u idućem poglavlju.

Banovinsko bojište obuhvaćalo je područje općina Dvor, Glina, Petrinja, Hrvatska Kostajnica i Sisak. Koncem rujna 1990., Srbi su oteli oružje iz redarstvenih postaja u Petrinji, Glini i Dvoru. Početkom travnja 1991., Glina i Hrvatska Kostajnica priključene su samozvanoj SAO Krajini. U Kozibrodu i u Strugi Srbi su izvršili zločine nad Hrvatima. Početkom rujna 1991., Petrinja je okupirana, a tzv. JNA barbarski je granatirala Sisak, Sunju i Komarevo. Koncem rujna 1991., crta hrvatske obrane stabilizirala se duž bojišnica na Kupi, do dolaska UNPROFOR-a u Sjeverni sektor.

Kordunsko bojište obuhvaćalo je područje općina Slunj, Ogulin, Vrginmost, Vojnić, Dugu Resu i Karlovac. U rano proljeće 1991., Vojnić i Vrginmost priključeni su tzv. SAO Krajini. U rujnu 1991., opkoljen je Slunj, a u Karlovcu se stanovništvo zastrašivalo prijetnjama iz vojarna. U listopadu 1991., Karlovac je topnički granatiran, a u studenom 1991. okupiran je Slunj. Karlovac je granatiran i nakon primirja potписанog u siječnju 1992., ali i nakon dolaska UNPROFOR-a, tijekom srpnja i rujna 1993., najžešćim udarima.

Ličko bojište obuhvaćalo je općine Gračac, Korenicu i Donji Lapac od jeseni 1990., te od 1991. Gospic i Otočac. Koncem ožujka 1991. Srbi zauzimaju nacionalni park Plitvička jezera, a na sam Uskrs specijalne snage MUP-a RH razbijaju srpske odmetnike na Plitvicama. Tijekom tog okršaja poginuo je hrvatski redarstvenik **Josip Jović**, prva službena žrtva srpske agresije na Republiku Hrvatsku. Srpsko

divljanje se nastavilo čestim topničkim napadajima na Gospic, Otočac i Lički Osik. Sredinom rujna 1991. hrvatske su snage osvojile vojarne u Perušiću i Gospicu, nakon teških okršaja. U studenom 1991., Srbi su porušili i spalili Lovinac, Sveti Rok i Ričice. Nakon siječanskog primirja, iste 1992., na proljeće, i u Liku dolazi UNPROFOR.

Sjevernodalmatinsko bojište obuhvaćalo je Zadarsko, Šibensko i Splitsko područje, sa zaleđem i otocima. Od jeseni 1990., tamošnji su Srbi počeli terorizirati Hrvate. Simboli progona i patnji našeg naroda na ovom području, bila su sela Kijevo kod Knina i Kruševa kod Obrovca, odakle su hrvatski civili prognani u ljetu 1991. nakon bezičnog terora. Uz jaka granatiranja gradova, situacija je sredinom rujna 1991. postala vrlo kritična, poslije razbijanja obrane Pridrage i Novigrada. Hrvatska je bila kopneno presječena, a kopnena veza sa sjeverom održavala se jedino preko Paga. Zadar i Šibenik teško su granatirani, i poslije listopada 1991., kada je okupatorska JNA napustila ovaj dio Dalmacije.

Južnodalmatinsko bojište obuhvaćalo je područje općina Ploče, Metković i Dubrovnik. Na ovo područje agresor je borbeno djelovao i iz Trebinja i s drugih područja zaleđa Bosne i Hercegovine. Sredinom ožujka 1991., okupatorska JNA je zaposjela Konavle. Sredinom rujna 1991. Ploče su bile žestoko granatirane s

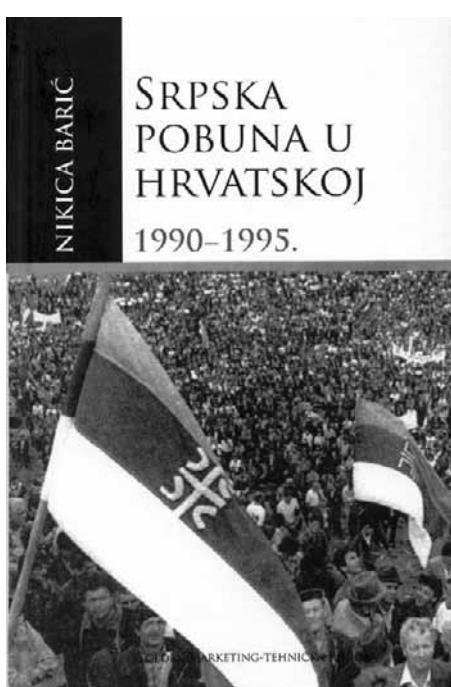
kopna i mora. Od listopada 1991., barbarske horde iz Srbije i Crne Gore nastojale su slomiti obranu Dubrovnika razaranjem grada, tijekom 1991., u studenom i prosincu. Prije toga, u listopadu 1991., okupiran je Cavtat, a iz Slanoga je napadnut Ston. Tijekom ožujka i travnja 1992., agresori su pojačali napadaje na Metković i Neum.

Hrvatski oslobođiteljski pothvati i ključna događanja do operacije Oluja

Poslije srpske okupacije Vukovara, 18. studenog 1991., nakon što je Hrvatska vojska, koncem studenog 1991. uspjela obraniti Nuštar, sredinom prosinca 1991. oslobođeno je područje između Osijeka i Kopačeva, gdje se crta bojišnice stabilizirala do dolaska UNPROFOR-a uistočnu Slavoniju sredinom svibnja 1992. Na Zapadnoslavonskom bojištu, zbog opasnosti presijecanja Hrvatske na dva dijela, Hrvatska je vojska, opskrbljena oružjem iz zauzetih vojarni, u listopadu 1991. poduzela odlučne napadaje i do polovice studenog 1991. oslobođila cijelu općinu Grubišno Polje te do potписанog primirja 22. prosinca 1991. i Papuk, Bilogoru te veliki dio Psunja, natjeravši odmetnike i vojnike Banjolučkog korpusa u bijeg. Uz spomenuto primirje, daljnje napredovanje Hrvatske vojske zaustavljeno je dolaskom UNPROFOR-a u Zapadni sektor u proljeće 1992. godine.

Hrvatska je oslobođala okupirana područja kombiniranjem munjevitih vojnoredarstvenih pothvata s teškim diplomatskim pregovorima. Tijekom svibnja i lipnja 1992., oslobođeno je Dubrovačko primorje od Ošla do Mokošice te Župa Dubrovačka, to jest 27 naselja od Ošla do Plata te područje hercegovačkog zaleđa. U listopadu 1992., pod hrvatski suverenitet vraćeno je još 30 naselja između Cavtata i Vitaljine. Na temelju Ženevskog sporazuma Tuđman-Ćosić iz rujna 1992., tzv. JNA je odstupila iz Konavala. UNPROFOR je zaposjeo Prevlaku. Hrvatska vojska je u lipnju 1992. oslobođila Miljevačku uzvisinu i 7 sela. HE Peruća je stavljena pod nadzor UNPROFOR-a.

Koncem siječnja 1993., operacijom Novska ždrilo oslobođeno je 13 naselja u Zadarskom zaleđu, s Masleničkim ždrilom i dijelom Velebita te područje oko brane na Perućkom jezeru. U hrvatskim akcijama, do početka 1993., oslobođeno je oko 850 četvornih kilometara te oko

Dragocjena knjiga o srpskoj pobuni i o ulozi Srbije i Crne Gore

Prognanici u Sunji

100 naselja, nastanjenim Hrvatima, do srpske okupacije.

U rujnu 1993., u operaciji Medački džep, Hrvatska vojska je otjerala srpske odmetnike iz nekoliko sela u okolini Gospića. Svi dotadanji oslobođiteljski pothvati pokazali su visoki stupanj sposobnosti Hrvatske vojske, ali su bili popraćeni zahtjevima međunarodnih čimbenika da se okupirana hrvatska područja integriraju pregovorima. UNPROFOR i međunarodni čimbenici nisu pokazali učinkovitost u nametanju rješenja srpskim odmetnicima, koji nisu htjeli prihvati čak ni plan Z-4 koji je Srbima davao najširu autonomiju. Taj je plan osmišljen i napisan u ožujku 1994. u ruskom veleposlanstvu u Zagrebu, ustvari bio luđačka košulja skrojena za hrvatsku državu. Taj plan tzv. kontakne skupine uručen je 31. siječnja 1995. predsjedniku Tuđmanu. Paravlasti odmetnutih Srba plan Z-4 odbacile su 2. veljače 1995. u Kninu. Dne 31. ožujka 1995. Rezolucijom 981 Vijeća sigurnosti UN-a okončan je mandat UNPROFOR-a u Hrvatskoj. UNPROFOR je zamijenila misija UNCRO-a to jest operacija UN-a za obnovu povjerenja. Srpske paravlasti u Kninu napose je razbjesnila Rezolucija 981, jer su u njoj okupirana hrvatska područja izričito spomenuta kao nedjeljivi dio Republike Hrvatske.

Osim nepoštivanja potpisanih sporazuma sa Zagrebom, uz težnje zaledivanja stanja nastalog agresijom, srpski su odmetnici u Hrvatskoj radili na sjedinjenju sa srpskom paradržavom u BiH te dugoročno sa Srbijom. Uz mnoštvo prognanika, Hrvatsku je opterećivala prometno-gospodarska izoliranost pojedinih područja. Odmetnuti Srbi nisu poštivali ni postignuti dogovor s hrvatskim vlastima, iz prosinca 1994., o otvaranju autoceste preko Okučana. Prestanak prometne blokade narušavali su incidentima, kako bi se auto-cesta ponovno zatvorila. Takvo neodrživo stanje dovelo je do vojnoredarstvene akcije *Bljesak* 1. i 2. svibnja 1995., u kojoj je oslobođeno više od 500 četvornih kilometara zapadne Slavonije i Posavine te osiguran nesmetan promet preko Okučana. Munjevitom operacijom *Bljesak*, za samo 31 sat, srpska paravojска je potučena do nogu! Za odmazdu su Srbi iz Bosne i s okupiranih hrvatskih područja raketirali Zagreb te topnički granatirali Sisak i Karlovac. Nakon završene operacije *Bljesak*, dr. Tuđman je izjavio: „Ovakvom pobjedom Hrvatska je dokazala pobunjenim hrvatskim Srbima, a i međunarodnim čimbenicima, da ima oružanu silu koja je kadra oslobođiti sva još okupirana područja...“

Do 4. kolovoza 1995., kada je počela briljantna operacija *Oluja*, uz vojnoredarstvenu operaciju Bljesak, dogodilo se još nekoliko ključnih događaja na političkom i vojnem planu. Ponajprije su 22. srpnja 1995. dr. Franjo Tuđman i Alija Izetbegović uglašili Splitski sporazum o zajedničkoj obrani od srpske agresije, na temelju kojeg je Hrvatska vojska dobila pravo djelovatgi na području BiH. U skladu s tim, Hrvatska vojska je 25. srpnja pokrenula operaciju *Ljeto 95* te do 30. srpnja 1995. oslobođila Bosansko Grahovo, Glamoč i okolno šire područje, što je Srbe primorio na vojno pregrupiranje. Dne 31. srpnja 1995., održan je Brijunski sastanak dr. Franje Tuđmana s hrvatskim vojnim vodstvom. Tada je dr. Tuđman, između inoga, kazao: „U Knin moramo ući što prije!“ Uz potrebitu odlučnost, dr. Tuđman je razborito od nazočnih hrvatskih generala zahtijevao da se ne srlja u avanturistički u akciju i da čuvaju svaki život. General Ante Gotovina, na Brijunskom je sastanku izrazio čvrstu vjeru u Hrvatsku vojsku, uvjeravajući Tuđmana da će za nekoliko sati oslobođiti Knin.

Dne 1. kolovoza 1995. održan je sastanak u Genèvi između hrvatskih, srpsko-odmetničkih i međunarodnih predstavnika predvođenih Thorvaldom Stoltenbergom. Na tom su sastanku, po Miloševićevoj zapovijedi, Srbi odbacili plan Z-4. Milan Babić, zadnji tzv. predsjednik tzv. Republike Srpske Krajine, obećao je američkom predstavniku Peteru Galbraithu, da će na novom krugu razgovora predviđenom za 8. kolovoza 1995., srpska strana prihvati hrvatske uvjete. Međutim, u Genèvi je „srpska diplomacija“ polomila zube, jer je Milošević posve ignorirao Babićev dogovor s Galbraithom. Nakon Genève, početak operacije *Oluja* bio je jedina izgledna opcija.

Veličanstvena hrvatska vojnoredarstvena operacija *Oluja*

U zapadnoj Bosni Bihać je bio na rubu ne samo kapitulacije, već humanitarne katastrofe. Takav crni scenarij Hrvatskoj nikako nije odgovarao, jer bi nakon pada Bihaća mnoštvo izbjeglica došlo u Hrvatsku. Zbog rečenih okolnosti, Armija BiH pozvala je Hrvatsku vojsku u pomoć, a pojedinosti o tomu uglavljene su na već spomenutom sastanku Tuđmana i Izetbegovića u Splitu, na kojem je napokon

dano političko zeleno svjetlo za spas opkoljenog Bihaća, ali i za budući munjeviti udar Hrvatske vojske na srpske odmetnike kojim bi se oslobođila okupirana područja Republike Hrvatske.

Operacija *Oluja* bila je najveća i najslavnija oslobođiteljska akcija HV-a u Domovinskom ratu. Hrvatsku udarnu silu operacije činile su gardijske brigade HV-a i specijalne postrojbe MUP-a, koje su u napredovanju pratile domobranske postrojbe. Uz povoljan splet međunarodnih okolnosti, u prilog *Oluji*, išla je velika motiviranost pripadnika oslobođiteljskih snaga koje su imale više od 150.000 dobro naoružanih ljudi. Opsežna akcija započela je 4. kolovoza 1995. u 5.00 sati ujutro. Hrvatske su snage na samom početku odlučno probile srpsku obranu. U velikom napadaju Hrvatske vojske, najvećem vojnog pothvatu izvedenom u Europi poslije svršetka Drugoga svjetskog rata, na neprijatelja se istodobno udarilo iz više pravaca. Ponajprije s Dinare prema Kninu i s dalmatinske obale prema okupiranom zaleđu. Iz Like je poduzeto brzo napredovanje prema Bosni; s Kapele preko Slunja te iz Korenice prema Plitvicama. Odlučno se išlo naprijed od Sunje prema Kostajnici i Dvoru na Uni, kao i od Jasenovca prema Kostajnici i Dubici.

Hrvatski kraljevski grad Knin oslobođen je 5. kolovoza 1995., a u Bosni se spajaju Prva gardijska brigada HV-a i Peti korpus armije BiH na mostu preko Korne. Bihać je spašen od srpske okupacije

i humanitarnog kolapsa. Srpski se odmetnici bezglavo povlače s okupiranih hrvatskih područja. Hrvatska vojska je za samo tri i pol dana oslobođila više od 10.000 cetrovih kilometara do tada okupirane Republike Hrvatske te prisilila srpske odmetnike na bezuvjetnu kapitulaciju. Srpsku predaju je potpisao pukovnik Čedo Bulat 8. kolovoza 1995., u 19.00 sati u Viduševcu.

Unatoč javnim pozivima predsjednika Tuđmana srpskim civilima, da ostanu na vlastitim ognjištima, većina srpskog stanovništva pobjegla je sa srpskim odmetnicima, prema Bosni i Srbiji. Tu kukavnu paravojsku u rasulu, Hrvatska vojska slijedila je i u Bosni, gdje je oslobođila Drvar, Jajce i druge gradove. Hrvatsko osvajanje Banja Luke, u koju je pobjeglo mnoštvo srpskih civila, zaustavila je politika velikih svjetskih sila. Zahvaljujući pobojdama HV-a i HVO-a u Bosni, poslije *Oluje* područja pod srpskom kontrolom u BiH svedena su sa 75 posto na 50 posto. Otpriklje na tom području potom će srpski agresori u BiH, umjesto zaslужene kazne, biti nagrađeni priznanjem tzv. Republike Srpske.

Briljantno izvedena operacija *Oluja* poslužila je apsolutni poraz srpske pobune i agresije na Republiku Hrvatsku. Nakon kolosalne pobjede u *Oluji*, iskazana vojna doktrina i vještina Hrvatske vojske izazvala je veliko divljenje vodećih vojnih stručnjaka u svijetu. Hrvatska blistava pobjeda omogućila je dakako kasniju mirnu

reintegraciju istočne Slavonije i Baranje u sastav Hrvatske, što je ostvareno od početka 1996. do siječnja 1998., uz sudjelovanje Prijelazne uprave UN-a za istočnu Slavoniju (UNTAES-a).

Statistički podaci iz Domovinskog rata

Prema službenim podatcima objavljenima 1999., u vrijeme podnošenja hrvatske tužbe pred Međunarodnim sudom pravde, na hrvatskoj je strani smrtno stradalo 12.131 osoba, 2.251 je nestala, a ranjene su 33.043 osobe, od čega 9.816 civila. U srpnju 1991. u Hrvatskoj je bilo više 30.000 prognanika s okupiranih hrvatskih područja, pretežito Hrvata, a vrhunac prognaničkog vala dogodio se u studenom 1991., kada je iz Vukovara, poslije okupacije grada i četničkih zločina, protjerano više od 15.000 osoba. U ožujku 1992., Hrvatska je imala 356.627 prognanika. Nakon prvih oslobođiteljskih pothvata Hrvatske vojske, sredinom 1994., u Hrvatskoj je bilo 195.000 hrvatskih izbjeglica. Poslije srpske agresije u BiH, u travnju 1992., u Hrvatsku je izbjeglo oko 187.000 osoba. Do svršetka 1992., taj broj se povećao na 402.000 izbjeglica, a procjenjuje se da je kroz Hrvatsku prošlo oko 700.000 izbjeglica iz BiH. Poslije dolaska UNPROFOR-a u Hrvatsku, od proljeća 1992., s okupiranog područja RH srpski odmetnici protjerali su više od 25.000 osoba te ubili više od 600 civila. U Domovinskom ratu, agresor je uništilo 30 posto hrvatskoga gospodarskog potencijala te 590 naselja i gradova, od čega 35 u cijelosti. Tijekom srpske agresije na Hrvatsku uništeno je čak 210.000 stambenih jedinica, to jest oko 12 posto stambenog fonda RH.

Velikosrpske komunističko-četničke bande likvidirale su 7.500 civila, ostavivši iza sebe 120 masovnih grobnica u kojima je nađeno 2.989 trupala. U srpskom kulturocidu u Hrvatskoj uništen ili vidno oštećen je 1.821 kulturni spomenik te 450 katoličkih crkava i kapelica. Srpski su zločinci silovali najmanje 2.500 osoba, a počinjena je tvarna šteta od 27 milijardi dolara. Još nije utvrđen točan broj devastiranih hrvatskih grobova na brojnim grobljima u Hrvatskoj, te posijanih mina, na okupiranim hrvatskim područjima, koje će Republika Hrvatska trebati čistiti još desetljećima.

Prosvjedno stajanje na zagrebačkom trgu bana Jelačića (5. travnja 2014.)

KRUG ZA TRG

Gradjanska inicijativa za Hrvatsku bez totalitarističkog znakovlja u javnim prostorima

OBAVIJEST I POZIV

Krug za trg i dalje nastoji vršiti politički pritisak, da se iz hrvatskih javnih prostora ukloni jugoslavenska komunistička simbolika, osobito da se ime Trga maršala Tita u Zagrebu promijeni u Kazališni ili u Sveučilišni trg.

Tijekom travnja održavana su prosvjedna stajanja s porukom Zločinci i zatirači ljudskih prava nisu zaslužili imena trgova, a tijekom svibnja, od ponedjeljka 5. svibnja do srijede 7. svibnja, od 10 do 19 sati, radit će promotivni stand na Trgu bana Josipa Jelačića.

Sljedeće prosvjedno okupljanje, na koje vas srdačno pozivamo, održat će se

**u četvrtak, 8. svibnja 2014. u 11 sati.
ispred Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu.**

Molimo vas, budite s nama!

Želimo uspjeti!

Koordinacijski odbor: Ante Beljo, Goran Blažeković, mr. sc. Zdravka Bušić, Anda Lovrić, Cika Mikolčić, Jasna Pavelić-Jureško, Đurđa Puškaš, Maja Runje, Ivančica Sekula, Radovan Slade Šilović, Eduard Spahić, Maja Šovagović, Smiljana Šunde, mr. sc. Zorka Zane i dr. sc. Željka Znidarčić. Tel.: 01/ 4668-137 i 091/ 9578-969; e-mail: krugzatr@ yahoo.com

BRITANSKI OBAVJEŠTAJNO-PROPAGANDNI FILM IZ 1945. O LOGORIMA U EUROPI: 20.000 JASENOVAČKIH ŽRTAVA

Ni pojedinac ni narod ne mogu pobjeći od prošlosti. Mogu je prikrivati, uljepšavati, može im biti skrivana i prikazivana crnim bojima, ali prije ili kasnije naći će se netko tko će postaviti logična pitanja i na njih očekivati logične odgovore. Mjesećima već tzv. veliki i tzv. neovisni hrvatski mediji ignoriraju podlistak **Igora Vukića** koji se bavi nepoznatim i prešućenim činjenicama o jasenovačkom logoru, toj – kako se otrplike izrazio zagrebački nadbiskup **dr. Alojzije Stepinac** – „sramnjoj ljagi“ na licu hrvatskoga naroda i na licu Nezavisne Države Hrvatske (1941.-1945.).

Taj se podlistak, sa stotinama nepoznatih podataka i s tisućama pitanja koja provocira, ne pojavljuje u nekom marginalnom listku ili na opskurnim mrežnim stranicama koje će već svojim grafičkim dizajnom odbijati pristojna čovjeka, nego iz broja u broj izlazi u *Glasu Koncila*, središnjemu katoličkom tjedniku u Hrvata (formalno: glasiliu Nadbiskupskoga duhovnog stola) kojemu je sjedište stotinjak metara od zagrebačke prvostolnice i koji se, valjda ne uvijek s pravom, drži ključnim vrelom za shvaćanje službenoga stajališta hrvatske crkvene hijerarhije.

Općenito je poznato da je malo brojeva *Glasa Koncila* o koje se svjetovni tisak ne očeše na ovaj ili na onaj način, nerijetko polemizirajući poglavito s uvodnicima koje potpisuje glavni urednik toga tjednika, **vlč. Ivan Miklenić**. Nije, dakle, moguće da je Vukićeva studija ostala nezamijećena, tim prije što ju je autor – kako je sam napomenuo – najprije ponudio *Jutarnjemu listu*, tribini koja inače od prve dana vodi žestoku borbu protiv ustaša i drugih *domaćih izdajica* te tko-zna-koje neprijateljske ofenzive, i čiji suradnici – poput nenadmašnoga **Miljenka Jergovića** – poput proroka Jeremije znaju čak i to da bi **Antun Gustav Matoš**, da je kojim slučajem doživio 1941., pao od ustaške ruke, pa **Pavelić** ne bi imao prigodu postupiti onako kako je postupio, dodjeljujući Matoševoj obitelji neka odličja i neke počasne mirovine. Ne dvoji, dakle, Jergović o tome da bi duhoviti AGM prošao baš kao što je prošao **August Cesarec** (čak i bez asistencije **Josipa Kopinića Vazduha**, Centralnoga komiteta i Kominterne), a ne bi, recimo, poginuo kao ustaša, poput nekih od najbližih Cesarčevih srodnika što su prisezali na vjernost Paveliću i ustaškoj NDH.

Jutarnji list je, međutim, taj Vukićev tekst odbio, jer je štap nad njim slomio **Slavko Goldstein**, čovjek čije su ambicije i položaji trajno obrnuto proporcionalni njegovoj izobrazbi (a ako je suditi po strojopisu jednoga njegova otvorenog pisma, čiji je faksimil svojedobno objavljen u jednome zagrebačkom tjedniku, i u ozbiljnoj zavadi s njegovom sposobnošću da svoje misli oblikuje u skladu s nekim od pravopisnih pravila kojima su dorasli i pučkoškolci koji osrednje vladaju hrvatskim jezikom). No, budući da nije iznimka nego već otrcana ilustracija našega općenitog nemara za činjenice, ta nevesela zgoda s Vukićevim podlistkom jedva bi zasluzivala spomen čak i ovih dana, dok smo iznova slušali kako se Hrvate i Hrvatsku ponovno i za Jasenovac optužuje pod svodovima haaškoga *Vredespaleisa*, stilski dozlaboga eklektične i zapravo kičaste **Carnegijeve Palače mira** u srcu Haaga, u kojoj su smješteni Međunarodni sud pravde, Stalni arbitražni sud, Haaška pravna akademija i nadaleko poznata i vrlo bogata knjižnica.

No, ta zgoda pokazuje da činjenice imaju nezgodno svojstvo da postoje čak i onda kad ih se ignorira ili kad se rasprava o njima pokušava izbjegći. Zato i o Jasenovcu i njegovim žrtvama treba razgovarati i raspravljati.

Jedan prilog u toj raspravi nesumnjivo bi mogao i trebao biti britanski film **A Painful Reminder (Bolna opomena)**, izvorno snimljen i montiran 1945., potom dopunjjen 1985. godine. Hrvatska je javnost za nj nakratko doznala 1991. godine, kad je prikazan na Hrvatskoj televiziji. Naime, tijekom boravka u Sjedinjenim Američkim Državama, jedan od najuglednijih hrvatskih znanstvenika, **prof. dr. sc. Slobodan Vukićević**, profesor na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, slučajno je doznao za postojanje tog filma koji je 1991. imao biti prikazan na američkome *Discovery Channel*. Zaintrigiran filmom koji sadrži zastrašujuće kadrove koje su saveznički vojni snimatelji snimili nakon ulaska u nacional-socijalističke koncentracijske logore, kao i činjenicom da se među 19 najvećih logora nalazi i jasenovački s procijenjenih 20.000 žrtava, prof. Vukićević je pribavio kopiju filma i

Naslov filma: "A PAINTFUL REMINDER"

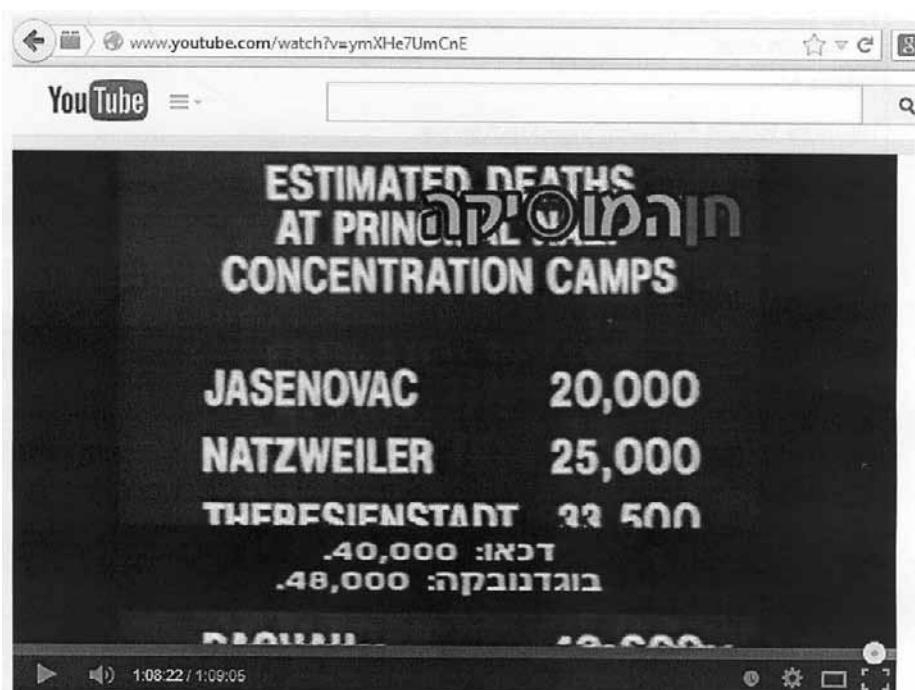
Izrada: Granada, Engleska, 1945; dodatni iskazi nadosnimišteni 1985.

Namjera: Sačiniti film koji nitko nikada neće moći opovrgnuti.

Namjena: Za prikazivanje u Njemačkoj odmah poslije rata. Jedna verzija bila je namijenjena za prikazivanje u Engleskoj. Film je sačinjen 1945. ali nikada nije prikazan jer je iste godine prikazano sa strane Political Intelligence Department of the Foreign Office, German and Austrian Division, Central Block, Bush House, Aldwych, London W.C. 2 da treba podići Njemačku, a ne psihički dokrajiti njemački narod. Samo nekoliko minuta snimaka iz Belešenja koji su u cijelosti sastavni dio ovog filma prikazano je kao dokazni materijal na Nürnberškom Procesu 1945. Film će se prikazati na "Discovery channelu" (USA) u rujnu 1991.

Autori: Sidney Bernstein, Head of the film Section and physiological warfare Division of allied expeditionary force 1943-1945; Ministry of Information of the United Kingdom, Noel Annan, Brian Blake, Richard Crossman, Martin Gilbert, Paul Griffiths-Davies, Leon Greenman, Hugo Gryn, Alfred Hitchcock, (pomogao u režiji da bi materijal bio što vjerodostojniji), Anita Lasker-Wallfisch, Bill Laurie, Isaac Levy, Mike Lewis, Steward McAllister, Liz McLeod, Steve Morrison, Peter Tanner, Collin Wills, The Imperial War Museum, The Wiener Library.

Materijal: Snimili snimatelji savezničkih trupa prilikom ulazaka u Belešenje kao i ostale nacističke koncentracione logore širom Europe.

donio je u Hrvatsku. Bilo je to u vrijeme kad je osamostaljenje i međunarodno priznanje Hrvatske ometano i optužbom da je novoizabrana demokratska vlast ustaška, da su Hrvati genocidom narod i da su samo u Jasenovcu pobili više od milijun Srba, te uz njih velikih broj Židova, Roma i drugih. Kopiju filma prof. Vukičević je dostavio **Branku Salaju**, tadašnjemu ministru informiranja u hrvatskoj vladi, pa je stvar išla kako je trebala ići: film je uskoro i prikazan. No, uto se rasplamsao rat, zaredala nova krvoprolica, pa do reprize *Bolne opomene* nije došlo. Izgubila se i uspomena na nju.

Kopija filma, navodno u dosta lošem stanju (jer je snimljen na vrpcu, u beta-versiji), nalazi se u arhivskoj zbirci Hrvatske televizije, ali su uzaludni ostali naši pokušaji da je pribavimo: nedostupna je zbog propisa o autorskim pravima. No, osnovni su podatci o filmu navedeni u dva faksimila priložena ovom tekstu, a film se (uključujući i dio s podatcima o procijenjenom broju jasenovačkih žrtava) može pogledati i na youtube-adresi www.youtube.com/watch?v=ymXHe7UmCnE. Autori filma su, dakle, **Sidney Bernstein** iz britanskoga Ministarstva informiranja i niz njegovih suradnika, među kojima je bio i znameniti **Alfred Hitchcock**. Napravljen je kako bi bio prikazan njemačkoj javnosti odmah nakon sloma Trećega Reicha, ali su britanske obavještajne službe očijenile kako bi prizori koje su saveznički snimatelji registrirali pri oslobađanju nacističkih logora mogli psihološki dotući njemački narod. Film doista obiluje za-

strašujućim prizorima, gomilama leševa i stravičnim svjedočenjima, pa ga je uputno preporučiti svima koji dvoje o strahotama nacionalsocijalističkih logora.

Razumije se da podatak o 20.000 jasenovačkih žrtava, naveden na kraju filma, ne treba smatrati znanstveno utvrđenom činjenicom, čak i kad ne bi izrijekom bilo naglašeno da je posrijedi procjena. No, taj podatak ipak ne treba podcijeniti, jer on vrlo rječito govori o tome, kakve su predodžbe o Jasenovcu postojale u svjetskoj javnosti (i to u onome njezinu obavještenjem dijelu) u drugoj polovici 1945. godine. To istodobno nameće logično pitanje: kako se moglo dogoditi da se nakon rata broj ratnih žrtava umnoži za pedeset, pa i stotinu puta? Iako na to pitanje danas već imamo nekakav odgovor, nije naodmet uvijek ga iznova postavljati. I nadati se da će nas HTV, u programskim stankama između „Bombaškog procesa“, „Kapelskih kresova“, vijesti o koncertima Đorđa Balaševića i **Lepe Brene** te vrijednih reminiscencija druga **Budimira Lončara**, počastiti i repriziranjem ovoga filma, kao stravičnog podsjećanja na nacionalsocijalističke zločine, i kao opomene na zločinačke manipulacije jasenovačkim zločinima i tamošnjim žrtvama... (T. J.)

Na kraju filma autori daju slijedeću Tablicu:

ESTIMATED DEATH AT PRINCIPAL NAZI CONCENTRATION CAMPS

Jasenovac	20.000
Natzweiler	25.000
Theresienstadt	33.500
Bergen-Belsen	37.000
Dachau	40.000
Bogdanovka	48.000
Stutthof	50.000
Bechenwald	56.500
Ponary	58.000
Flossenbürg	74.000
Ravensbrück	92.000
Sachsenhausen	100.000
Mauthausen	120.000
Majdanek	125.000
Sobibor	250.000
Chelmno	360.000
Belzec	600.000
Treblinka	840.000
Auschwitz-Birkenau	4.000.000
	6.929.000

HRVATSKI JE GRB ZA SUBNOR–FAŠISTIČKI!

Što bismo mi kao narod, da nam nije SUBNOR-a? Sačuvaj nas, Revoluciju, strašno je i pomisliti! Prvo, bili bismo na strani poraženih, reakcionarnih snaga iz Drugoga svjetskog rata, a ovako smo se našli na pobedničkoj, progresivnoj i humanističkoj strani pod genijalnim vodstvom generalissimusa **Staljinu**, vođe cje-lokupnoga naprednog čovječanstva. Drugo, da nije bilo SUBNOR-a, ne bi se na čemu imao graditi legitimitet Jugoslavije, nego bi tamo neki narodi odavno imali svoje države, a znademo da je to štetno, jer – država odumire. Treće, mislili bismo da su građanske slobode i ljudska prava neka osobita vrijednost, a zahvaljujući SUBNOR-u naučili smo, kako je drug **Lenjin** davno propovijedao, da je to buržoaska floskula i da je „himna radničke klase pjesma mržnje i osvete“, pa smo tu malograđansku gamad jednostavno potamili. Četvrto, još bismo bulaznili o tome kako je Srijem hrvatski i kako se iz Makarske može u Dubrovnik bez odlaska u inozemstvo, a ovako smo pokazali klasnu svijest i komunističku, internacionalističku solidarnost, pa smo braći Srbima dali teritorija koliko im treba (a vlasti i više nego što im treba), dok smo Bosnu i Hercegovinu izdvojili iz Hrvatske, pa njome još presjekli ovo što je ostalo

od Hrvatske, kako bi radni ljudi i građani, dok čekaju na graničnome prijelazu kod Neuma, mogli uživati u pogledu na Jadransko more i razmišljati o vrijednostima drugarstva, bratstva i jedinstva.

A i nakon što smo to obavili, SUBNOR nam je nastavio svjetlati obraze. Čistio je na sve strane, upirao prstom u neprijatelja, raskrinkavao sve antisocijalističke i anti-samoupravne pojave, ostajući jamstvom neovisnosti naše jugoslavenske socijali-stičke zajednice i subjektivnom snagom društva koja dosljedno na **Titovu** putu vodi naše narode i narodnosti u svijetu budućnost, visoko dižući proletersku za-stavu. Tko se je dosljednije od SUBNOR-a borio protiv nacionalističkih zastranje-

Četnici su bili članovi srpske vojne organizacije s izrazito nacionalističkim šovinističkim velikosrpskim ciljem. Simbol četnika je lubanja okružena natpisom – "Za kralja i otadžbinu, sloboda ili smrt". Četnici su za vrijeme Drugog svjetskog rata bili kvislinzi i suradivali su sa okupatorom i borili se protiv Narodnooslobodilačkog pokreta, a nerijetko suradivali i sa ustašama.

Nacionalni stroj je neonacistička organizacija koja je formirana u Srbiji u svrhu promicanja antisemitizma, rasizma i nacionalne mržnje.

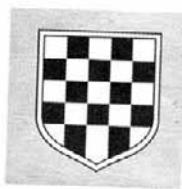
"U" službeni je znak UHRO-a (Ustaša – hrvatska revolucionarna organizacija). Znak se sastoji od slova "U" unutar kojeg se nalazi goruća bomba. UHRO je osnovao Ante Pavelić u Italiji 1929. godine. Njihova glavna djelatnost uz demonstracije bile su terorističke akcije. U Hrvatskoj su došli na vlast pomoću fašističke Italije i nacističke Njemačke 1941. godine u proglašili NDH.

UM znak označava službeni znak Ustaške mladeži, a sastoji se od isprepletenog slova U i vitice.

Državni grb NDH se sastoji od šahiranog štita od dvadeset i pet polja koja počinju bijelom bojom.

Trolist, ili **Zvonimirov križ** (prema hrvatskom kralju Dmitru Zvonimiru koji je vladao 1075-1089) bila je oznaka oružanih snaga NDH. Koristio se iz tri razloga. Prvi kao znak hrvatskog domobranstva (tako se htjelo pokazati da vojska NDH vuče korijene iz Austro - ugarske vojne povijesti a ne iz prve Jugoslavije). Drugi kao dekorativni zbog čega su stvoreni redovi i odljčja. Treći u zrakoplovstvu NDH trolist ulazi u tzv. njemački vojni križ i tako stvara novu insigniju na zrakoplovima.

NDH je kratica za Nezavisnu Državu Hrvatsku, zločinacu fašističku tvorevinu nastalu 1941. godine na genocidnoj politici usmjerenoj protiv Srba, Roma, Židova i Hrvata antifašista.

Državni grb NDH se sastoji od šahiranog štita od dvadeset i pet polja koja počinju bijelom bojom.

Za SUBNOR (SAB) hrvatski je grb fašistički znak

nja koja su izbjala iz Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika? Tko je žeće od njega ustajao protiv povampirenog šovinizma u doba masovnog pokreta koji reakcionari i danas nazivaju Hrvatskim proljećem? Tko je jasnije i glasnije od nas zahtijevao oštре kazne i raščišćavanje nakon zaključaka 21. sjednice CK SKJ i Pisma druga Tita (koji je,

poput svih što pisma pišu, pisao zato što je bio daleko od svojih, a ne zato što im je bio blizu)? Tko je od SUBNOR-a dao pouzdanije kadrove u javnom tužilaštvu, na sudovima i na vodećim mjestima u kazneno-popravnim domovima? Tko je od nepismenih i polupismenih bravara, krojačkih pomoćnika i krznarskih naučnika stvorio državnike? Tko se može podići takvim svijetlim likovima revolucionara?

A i nakon što su ustašoidi u savezu s bjelosvjetskom reakcijom privremeno nadjačali naša uvjeravanja da su Hrvati samo koljači i da samo Hrvati mogu za nepune četiri godine bez posebnih tehničkih pomagala pobiti skoro dva milijuna ljudi, pa su pomislili da su stvorili državicu, uslijed čega smo se morali povući u ilegalu i preimenovati u Savez antifašističkih boraca (SAB), mi smo i dalje nastavili borbu protiv reakcije. Bezuvjetno smo branili osumnjičene drugove **Radu Bulata i Marka Belinića**, objavili smo pretisak *Dokumenata o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkoga klera*, sve smo činili da se nastavi suradnja s drugovima iz regionala, a skoro nadljudskim naporima, uz pomoć drugova **Milanovića i Josipovića**, iz imperijalističkih smo ralja skoro spasili vojнике Revolucije, **Josipa Perkovića i Zdravka Mustača**. Naši pouzdanici, pripadnici novog naraštaja KNOJ-a raspoređeni su u svim velikim medijima, od štafetnoga **Gorana Radmana** do **Miljenka Jergovića** koji će, njuhom oštrijim od pasa koji u istarskim šumama nalaze tartufe, u svakom prolazniku nanjušiti ustaški gen i neokajani grijeh praoata, pa ga na „našem jeziku“ odmah izvrgnuti sramu, onemogućujući mu čak i pravo na obranu.

O našoj snazi i utjecaju govori i činjenica da možemo na svakom koraku govoriti gluposti i besmislice, a da nam se to ne spočitne. Tako smo, primjerice, 2012. godine objavili propagandnu knjižicu ***Desni ekstremizam*** (Zagreb, 52 str.) koju su priredili naši mudri i učeni **Nikola Vukobratović** i **Mario Šimunović**. Napisali su u tom obračunu s fašizmom svih boja i oblika pravo jedno more besmislica i netočnosti, ali – nitko

se nije usudio prosvjedovati. Štoviše, u odjeljak „Fašistički simboli“ (str. 40.-49.) uvrstili smo i hrvatski grb s početnim bijelim poljem, proglašivši ga „državnim grbom NDH“. Znade svatko tko išta znade, da je državni grb NDH bio drugačiji – da je imao slovo U kao svoj sastavni dio – a znade svatko i to, da je po Hrvatskoj i po Europi razasuto tisuće hrvatskih grbova s početnim bijelim (srebrnjim) poljem, sta-

rijih i od ustaša i od Pavelića, ali – zar je nama do istine? Mi moramo lagati, kako bi policije europskih zemalja prebile što više kostiju te hrvatske gamadi, i kako bi naši medijski plaćenici mogli i dalje *cerberski* pronalaziti neprijatelje, da im – što-no reče drug predsjednik – zmijsku glavu satremo! Smrt fašizmu – sloboda narodu! U jamama i u tamnicama. (S. Z.)

OBNOVITE PREDPLATU!
LIST IZLAI DNEVNO OSIM
NEDJELJE U BLAGDANA
UPRAVA, UREDNISTVO
I ODRŽAVNIŠTVO LISTA
nalaze se u palati Hrvatske
Državne Tiskare Zagreb,
Frakoporska ulica 19, za
Uvrijetanje za oglase plaća
se po stalnom cijenu —
Rukopis se neće vraćati.

NARODNE NOVINE

SLUŽBENI LIST NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

POŠTARINA PLAĆENA
PREDPLATA:

za 1 mjesec ... Din 23
za 3 mjeseca ... Din 73
za 6 mjeseci ... Din 150
za 1 godinu ... Din 300
Previdni broj svaki Din 2
Telefon uprave, urednista
broj 36-14
Broj ček. računa 36-193.

God. CV

ZAGREB, srijeda 30 travnja 1941

Broj 15

DRŽAVNI GRB (§ 1)

DRŽAVNA ZASTAVA (§ 2)

ZASTAVA RATNE MORNARICE (§ 2)

DRŽAVNI PEČAT (§ 4)

POGLAVNIKOVА ZASTAVA (§ 3)

UZORAK PEČATA DRŽAVNIH I
SAMOUPRAVNICH UREDA (§ 6)

ZAKONSKA ODREDBA

o državnom grbu, državnoj zastavi, Poglavnikovoj zastavi, državnom pečatu, počitima državnih i samoupravnih ureda

(74)

§ 1.
Grb Nezavisne Države Hrvatske je 20 x 25 centimetara veličine, bijeli terčnik s crvenim (boje križ) poredanim na sredini u pet redova talo, da je početno polje lijevo (grobno).
Na sredini terčnika oblik a grb jednog trojčinstva sive iste crvene boje, koja nekrovaju bijelo polje, u kojem je veliko slovo 'U' tamno modre boje.

§ 2.

Zastava Nezavisne Države Hrvatske je zastava sa tri vodoravno položena polja i

tri majlje crvene (boje križ), pod njim bijelo, a pod tim modro. Visina te zastave prema vrhu je u omjeru 23:12:5.

Nezavisna Država Hrvatska ima tri stupnja zastave. Poslavljene je od crvenog i modrog polja daškom, koštom je druga stranica jedne četvrtine u visini.

Ta se državna zastava rabi svjetski, osim kod ratne mornarice.

Zastava ratne mornarice je 25 palčićima polja, bijelih i crvenih (boje križ), potrećenih u pravokutne polje, početno polje lijevo, da je u prvom gojenom redu počitno polje bijelo. Poglavnike su omjezovali dva palčića bijelog.

Ta se zastava rabi na svima ratnim brodovima, na svim jedinicama i jedinicama ratne mornarice.

Ustav države ostaje izvrgnut osim na državnim i samoupravnim zgradama, do

daljnje odredbe u sporabi dosadašnja hrvatska narodna zastava: crveno, bijelo i modra u vodoravnom položaju.

§ 3.

Poglavnika i predstavnika, koji će izlaziti na državnu uredu, za diplomatske poslove, na fano i koja se uz njega mogu pribegnuti, cevi stvarnih zgrada, je zadava od 25 centimetara veličine, nazajmenje sedmih i četvrtih centimetara, u obliku grba, tako da je u gornjem prvom redu bijelo polje prvo. U tom redu na prvom bijelom

Izgled državnih oznaka NDH propisan je zakonskom odredbom
od 30. travnja 1941. godine

MACELJ 1945. - KOMUNISTIČKI ZLOČIN

Tako će se zvati monografija koju priprema Udruga Macelj 45' o najvećemu masovnom gubilištu i grobištu nakon Drugoga svjetskog rata na području Hrvatske, a povodom 70-godišnjice toga stravičnog zločina. Tijekom svibnja i lipnja 1945. jugoslavenski su partizani u maceljskim šumama pobili više tisuća zarođenih hrvatskih vojnika i civila koji su se maceljskom dolinom vraćali od Bleiburga ili bili dopremani posebnim vlakovima do postaje Đurmanec te tjerani do Ilovca, Lepe Bukve i drugih mjesta likvidacije.

Udruga Macelj 1945. utemeljena je 2006. godine na inicijativu pokojnog **Stjepana Brajdića**, domobranskog časnika, sudionika Križnog puta, osuđenika na smrt, bivšega političkog uznika, koji je opravdano ocijenio da za istraživanje, obilježavanje i održavanje Maceljskih stratišta treba postojati posebna udruga koja će voditi računa samo o Maclju. Naime, do tada Macelj je bio sporedna preokupacija Hrvatskog domobrana, Kluba 242, Hrvatskog društva političkih zatvorenika i Zagrebačke nadbiskupije, a osnivanjem i radom Udruge tijekom posljednjeg desetljeća Macelj je postao glavno hodočasničko mjesto gdje se odaje počast žrtvama Križnih putova i svim poratnim stradalnicima, od prve mise zadušnice koju je

Spomen-križ na Maclju

1991. godine nad grobnicom Lepa Bukva predvodio kardinal **Franjo Kuharić** do redovitih godišnjih misa koje se održavaju svake prve nedjelje u lipnju uz nazočnost nekoliko tisuća hodočasnika.

Stjepan Brajdić vodio je Udrugu Macelj 45' od osnivanja do svoje smrti, okupljujući svake godine sve više novih članova, svojih predanih suradnika. Sa svojim najbližim i najdragocjenijim suradnikom **fra Dragom Brglezom**, župnikom iz Đurmanca, ostvario je u proteklom deset-

ljeću svoje životno djelo - grobnicu Maceljskim žrtvama i tik do grobnice spomen-crkvu Muke Isusove. Udruga Macelj 45' danas broji 80 članova i to 47 u domovini i 33 u inozemstvu, od čega najviše 25 u dalekoj Australiji, koje članove predvodi Tomislav Beram. Svi članovi okupili su se u udruzi sa željom da se dozna povijesna istina, da se grobovi žrtava obilježe i održavaju, te da se sazna tko su bili izvršitelji zločina. Vrhovni nalogodavac se zna – „najveći sin naših naroda i narodnosti“.

Za otkrivanje zločina na Maclju bitni su - jedna žrtva i jedan partizan - koji nisu željeli prešutjeti i odnijeti istinu sa sobom u vječnost. **Fran Živičnjak** uspio je preživjeti vrijeme komunističke represije i ostaviti pisano i slikovno svjedočanstvo „U vječni spomen“, kako bi idući naraštaji shvatili veličinu krvavog pokolja u Maceljskoj gori. Točna mjesta pogubljenja u lipnju 1945. pokazao je bivši partizanski stražar, pripadnik OZN-e **Mladen Šafranko**. Zahvaljujući njemu Fran Živičnjak i još poneki sretnik uspjeli su preživjeti. Odmah po uspostavi demokratske vlasti Mladen Šafranko je u srpnju 1990. pokazao mjesta likvidacija, posebice imenom i prezimenom pobrojio petnaest ubojica dok se imena ostalih četrdesetak nije mogao sjetiti te je broj žrtava procijenio na više od 13.000 ubijenih u 130 jama.

Državna komisija Hrvatskog sabora obavila je tijekom lipnja 1992. godine ek-

Propovijed pomoćnoga zagrebačkog biskupa Valentina Pozaića

Kosti pobijenih svećenika ekshumirane na maceljskom stratištu

shumaciju 23 jame u kojima su pronađeni zemni ostatci 1163 osobe, a nakon toga je prekinuto daljnje istraživanje. Kosti maceljskih žrtava otpremljene su u Zagreb i pospremljene na tavan Medicinskog fakulteta, gdje su stajale više od jednog desetljeća. Pokopane su u novoizgrađenoj grobnici na Mačlu (zaseok Fruki) 22. listopada 2005. godine. Pokop je predvodio kardinal **Josip Bozanić** uz koncelebraciju brojnih svećenika i mnoštva vjernika. Nikad u povijesti hrvatskoga naroda nije zabilježen ukop s tolikim brojem žrtava kao toga jesenskog dana na Mačlu. Nakon grobnice prišlo se izgradnji spomen-crkve Muke Isusove koju je 3. lipnja 2007. godine blagoslovio **Josip Mrzljak**, biskup varaždinski. Sljedećih nekoliko godina obavljeni su veliki zemljani i građevinski radovi na okolišu, kako bi grobnica i crkva bili u dostojnom prostoru, gdje se može primiti mnoštvo hodočasnika. Tako je na prilazu grobnici izrađen monumentalni križni put u bronci rad akademskog kipara **Ante Jurkića**. Križni put je moljen prema posebno pripremljenim tekstovima koje je pripremio **o. Bonaventura Duda**. Bilo je to prigodom godišnje mise u lipnju 2011. godine.

Prošle godine je u okviru crkve otvorena spomen-soba Maceljskih žrtava s predmetima koji su nađeni prilikom iskapanja jama gdje su žrtve pobijene, a na zidovima su tri ulja na platnu, djelo našeg slikara **Charlesa Billica** koji živi i djeluje u Australiji.

Smrću Stjepana Brađića Udruga Macelj '45 izgubila je osobu koja je usprkos viso-

koj životnoj dobi maestralno vodila udružu i ostavila budućim naraštajima djelo kojim bi se ponosile udruge koje broje na tisuće članova i koje uz to uživaju potporu države. Da podsetim, Udruga Macelj '45 ima 80 članova, ali nema finansijsku potporu Republike Hrvatske. Ostavljam čitateljevoj mašti da si odgovori, kako je to moguće. Budući da je Udruga ostala bez predsjednika, u prosincu prošle godine održan je 3. Izborni sabor te je za novog predsjednika izabran **dr. Stjepan Bačić**. Novi predsjednik sudjeluje u radu Udruge Macelj '45 od njezina osnutka, tako da će nastaviti voditi Udrugu „među svojima“.

Iz programa rada za predstojeće razdoblje navodim glavne značajke:

- istraživanje na neistraženim mjestima Lepe Bukve i Volovčice suvremenim metodama, koristeći tehnologiju i opremu koju nam je osigurao član naše udruge g. **Ivan Hrvoić** iz Kanade,
- instalirati odgovarajući sustav osiguranja spomen-sobe i Križnog puta,
- izdavanje Monografije Macelj 1945., voditelj projekta g. **Damir Borovčak**,
- redovite aktivnosti tijekom godine

Kako je pokojni predsjednik Stjepan Brađić bio ujedno i veoma aktivni član Hrvatskog društva političkih zatvorenika (HDPZ), kojemu je pripadalo i još nekoliko članova, Udruga je osnovana u prostorijama HDPZ-a i godinama je koristila prostorije (što čini i danas) i tehničke usluge te starije i brojnije udruge. Ovom prilikom Udruga Macelj '45 se zahvaljuje Hrvatskom društvu političkih zatvorenika za bezrezervnu potporu proteklih godina, vjerujući da će tako biti i ubuduće. (**A. O.**)

ŽIVOTOPIS DR. STJEPANA BAČIĆA

Prim. dr. Stjepan Bačić
Zagreb, Dubrava 28

Osnovni podatci

Rođen 10. rujna 1945. godine u Oriovcu, gdje završava osnovnu školu. Godine 1964. završio gimnaziju u Slavonskom Brodu. 1970. diplomirao na Medicinskom fakultetu u Zagrebu.

Profesionalna i javna karijera

Od 1972. godine zaposlen u kliničkoj bolnici "Merkur". Godine 1976. položio specijalistički ispit iz otorinolaringologije, a 1989. godine priznat naslov "primarijus". Od 1991. član kriznog stožera ministarstva zdravstva. Od 1992. do 1998. te od 2000. do 2002. godine ravnatelj KB "Merkur". 1993. imenovan vanjskim savjetnikom Ministarstva zdravstva RH. Od 1995. do 1998. godine predsjednik Sekcije hrvatskih bolnica. Od 1998. do 2000. zamjenik ministra zdravstva RH.

Član Udruge hrvatskih liječnika dragovoljaca 1990.-1991. a od 2008. potpredsjednik.

Zastupnik u Saboru Republike Hrvatske od 2004.-2008.

Od 2004. Predsjednik Upravnog vijeća HZZO-a, a od 2009. zamjenik predsjednika.

Član udruge Macelj 1945. od njezina osnutka 2006.

Odlikovan Redom Danice Hrvatske s likom Katarine Zrinske i Redom Hrvatskoga trolista. •

NAŠ NUTARNJI SVIJET (18)

OBITELJ

Obitelj je intimna intergeneracijska životna zajednica, obično roditelja i djece. U bitnome je obilježena emocionalnom, duhovnom i fizičkom blizinom svojih članova. Također i zajedničkim životnim prostorom i privatnošću. Usmjerena je na trajanje.

Većini ljudi obitelj je središnja točka ukupne životne koncepcije. Vrijednost je koja pruža najdublji smisao. Gotovo svi mladi ljudi i danas priželjkuju cjeloživotni brak i djecu.

Obiteljska psihologija razvila je nekoliko teorijskih modela koji bi trebali pomoći u razumijevanju važnih pitanja obiteljskog života. Najčešće se čuje o razvojnom modelu. Njegove postavke obitelj vide u dinamičnom procesu niza predvidivih etapa. Svaka etapa pred članove obitelji postavlja tipične zadaće koje je potrebno uspješno obaviti. Obično se spominje šest etapa. Četvrta bi tako bila *obitelj i djeca*

Piše:

Maja RUNJE, prof.

u starijoj mlađenackoj dobi. U tom razdoblju obitelj bi trebala ostvariti nutarnje okolnosti koje odraslim djetetu omogućuju kretanje unutar i izvan obitelji, a roditeljima prilagodbu na skri djetetov odlazak. U isto vrijeme svi bi skupa trebali biti spremni za početak pomaganja članovima starije generacije. Svaka skladno i uspješno proživljena etapa izvor je zadovoljstva i nutarnjeg napretka, ali i izvor snage za pristupanje zadatcima sljedećih životnih razdoblja.

Drugi značajniji teorijski model na osobit se način bavi odnosom obiteljskih resursa i tipičnih obiteljskih stresora. Obitelji raspolažu riznicama u kojima ima bogatstava svake vrste, no često se suočavaju i s iscrpljujućim iskustvima. Uvijek ima teškoća u odnosima bračnog para,

bolesti, složenih razdoblja u odrastanju djece, težih finansijskih razdoblja. Neke se obitelji moraju suočiti i s vrlo teškim događajima - smrti djeteta, teškom kroničnom psihičkom ili tjelesnom bolesti, gubitkom doma i zavičaja. Snažna obitelj posegnut će za svojim resursima, i kriju će, nakon prvog udarca i akutne patnje, interpretirati na način da za sebe otvor barem minimalnu perspektivu. Žalovat će otvoreno. Osigurat će međusobno *dobavljanje* nade, donosit će dobre odluke te će hraniti nutarnju želju da opet stane na noge i ide dalje.

Treći uvjernjivi teorijski model je sistemska teorija. Ona obitelj opisuje kao sustav u kojem promjene u iskustvu i ponašanju jednog člana utječu na cijelu obitelj. Teorija uočava i podsustave (bračni par, braču i sestre, majku i dijete) te nadsustave (širu obitelj, prijateljski krug). Ima poseban značaj u savjetovanju ili psihoterapiji - u slučajevima nasilja,

SAVJET LIJEČNIKA

SMETNJE IMUNITETA – ALERGIJE

Alergije su preterane neprimjetne reakcije sustava imuniteta na tvari iz okoliša. Genetska predispozicija za nastanak preosjetljivosti, alergija, naziva se atopija.

Gotovo da ne postoji tvar na koju tijelo ne može alergično reagirati. Prvi uvjet je kontakt s tvari koja je tijelu strana. U prvom trenutku još nema vidljive reakcije, ali tjelesna obrana biva senzibilizirana. Uvrštava tvar kao stranu i štetnu te počinje stvarati specifična protutijela. Kod sljedećih dodira s alergenom - tvari na koju se razvila preosjetljivost - imunitetni sustav ga prepoznaje i aktivira svoje obrambene mehanizme. Često dostaje i najmanja količina alergena, a da reakcija bude neugodna ili čak i opasna za život.

Najčešći alergeni dolaze iz zraka, hrane, lijekova te iz ponekih materijala.

Alergeni iz zraka do nas stižu udisanjem, a najčešći su pelud, spore plijesni,

Piše:

**Dr. Drina
BLAŽEKOVIC SOJČIĆ**

stolica i izlučine grinja u kućnoj prašini te mrvice kože domaćih životinja ili ptica. U hrani postoji veliki niz tvari na koji ljudi mogu biti alergični, a poznatiji alergeni su orasi i lješnjaci ili, primjerice, morski plovodi. Kod lijekova vrlo su česte alergije na antibiotike, a od materijala najčešći su alergeni kovine, lateks te sredstva za pranje i čišćenje. Alergije na materijale razvijaju se kada koža dolazi u dodir s alergenom – u kućanstvu, na radnom mjestu ili, često, nošenjem modnog nakita.

Kao što postoje razni načini kontakata, tako su moguće i vrlo različite reakcije tijela. Neke su lokalne i nastaju na mjestu dodira, a druge su sistemske. Lokalne reakcije su alergični rinitis (upala sluznice

nosa), konjunktivitis (upala očne spojnice), astma, kontaktni dermatitis (upala kože) ili neurodermitis (upalna bolest kože, česta kod djece, no pogoda i odrasle osobe). Lokalne su i reakcije probavnog sustava, od svrbeža u ustima do proljeva i povraćanja. Sistemske reakcije idu od urtikarije (koprivnjače) i svrbeža do naticanja lica i dišnih putova te i anafilaktičke reakcije i šoka. Kod naticanja dišnih putova, a osobito u slučaju anafilaktičke reakcije, nužna je najbrže postupanje i liječenje jer je ugrožen život bolesnika.

Osobe koje nagnju alergijama, morale bi uvijek kod sebe imati iskaznicu s podatcima na što su alergične, a i set svojih lijekova za hitni slučaj. U set spadaju: brzo djelujući antihistaminik (lijek protiv alergijske reakcije), glukokortikoid (u kapama, sirupu, spreju ili u injekciji) te adrenalin u spreju ili u injekciji. Ako pogode-

ovisnosti, psihičke bolesti ili školskog ili kojeg drugog neuspjeha djece. Na poseban način nastoji uočavati obiteljske uloge i suodnose te procijenjivati uzročnost u nastajanju, održavanju i pogoršanju problema. Često se tako mogu uočiti razlozi za razvitak ovisnog ili nasilnog ponašanja pojedinog člana, ali također i razlozi produbljivanja problema. Primjerice, nasuprot članu alkoholičaru može stajati član koji živi zarobljen u ulozi patnika i pomagača. *Dobar član* – obično supruga ili majka – spreman/na je na žrtvu i kompenziranje učinaka teškog ponašanja *zločestog člana*. U zajedništvu, u paru, oni ustrajavaju u svojim fiksiranim ulogama. Pomagač/ica trpi, no nema snage otskočiti s klackalice i pustiti da nasilnik (alkoholičar, ovisnik) padne i razbije se – što je jedini način da počne terapija i oporavak, ili razlaz.

Obitelj je moguće promatrati i s drugih motrišta – pravnog, medicinskog, pedagoškog. Vjernici je vide kao ustanovu sazdanu na sakramentu braka i posvećenosti obiteljskoga života. Bračno zajedništvo, vjernost i ljubav u tom su smislu Božje djelo. Obitelj ima evanđeoski značaj i evanđeosko poslanje, Crkva je u malom.

na osoba nije u stanju sama reagirati, za okolinu vrijede pravila za hitnu pomoć i oživljavanje, uključujući umjetno disanje i masažu srca.

Ovdje ne ćemo govoriti o alergijama protiv vlastita tijela, kao što su mlađenački dijabetes tipa I ili reumatoидni artritis. Ostavljam po strani i nepodnošenje i nemogućnost prerade nekih dijelova hrane, primjerice mlijekočnog šećera ili glutena.

Sada u proljeće, a nažalost i duboko do jeseni, najčešće su alergije na pelud, čime se razvije tzv. peludna groznica. Najčešće su pogođeni nos i oči, ali dolazi i do spuštanja, pa se razvije alergijska astma. Česte su ukrižene reakcije kod kojih osjećajivost na neku pelud povlači za sobom i preosjetljivost na različitu hranu i voće – primjerice, uz osjetljivost na pelud lješnjaka pojavi se i alergija na jabuke.

Što je moguće učiniti protiv ovih često vrlo velikih smetnji?

Pomoću tzv. Prickova testa na koži ili pomoću određivanja specifičnih antitijela (imunoglobulina) u krvi, može se do-

Crtac: Stipan Runje

U svakodnevnom životu obitelji redovito se izmjenjuju harmonija i stres. Ako među bračnim parom ima ljubavi, nastojat će podizati razinu harmonije, a smanjivati razinu stresa, i tako osiguravati najbolji okvir za napredak cijele svoje obitelji. Naučit će da su važna područja međusobno poštivanje, međusobno priznavanje postignuća, dioba poslova, nježnost, razvijanje zajedničkih vrijednosti, strukturirano slobodno vrijeme, osigurano zajedničko vrijeme. Imat će realna očekivanja (pa i prema godišnjem odmoru ili prema Božiću!), a svade će nastojati voditi držeći se teme i čuvajući se eskalacije.

Moguće je pridodati još tri savjeta: U obitelji je dobro promicati otvorenost i izravno suočavanje s brigama, sa svakom boli. Potrebno je povezivati se s članovima šire obitelji, a i s obiteljskim pojedinциma iz prošlosti, osobito onima koji nam mogu biti uzori. Treće, važno je graditi obiteljski identitet, koji s jedne strane članove obvezuje na odgovornost, a s druge je izvor samopouzdanja i ponosa. Snažna obitelj uzdiže svoje članove, pa i do mjeru da mogu davati dalje, pomagati drugim ljudima, onima koji imaju manje, osobito onima koji su sami i nemaju obitelji. •

znati na što je netko preosjetljiv. Kad to doznamo, nužno je izbjegavati alergene. To znači da ne smijemo izlaziti u vrijeme leta peludi, da trebamo imati zatvorene prozore i zračiti samo rano ujutro. Izlaziti bismo trebali nakon kiše, kad je u zraku najmanje alergena. Dobro je presvlačiti se u hodniku a ne u sobi, te rabiti šešire i očale. Također pomaže ako prije odlaska u krevet operemo kosu te ako se odrekнемo tepiha i zavjesa. Važno je imati dobre filtre na usivačima prašine i u autima. Naravno, u slučaju alergije na sastojke u hrani, određene proizvode ne smijemo jesti. To nije uvijek lako, jer se primjese, primjerice lješnjaka ili kikirikija, znaju naći i onde gdje ih ne očekujemo.

Druga mogućnost, i potreba, su lijekovi. Postoje razni antihistaminici, lijekovi koje rabimo za suzbijanje alergija – Cetirizin, Azalastin, i brojni drugi. Nažalost, česta nuspojava su umor, usporeno reagiranje i suhoća ustiju. Za oči i nos su vrlo dobre kapi i sprej na bazi kromoglicinske kiseline, po mogućnosti bez konzervansa. Korturonske preparate je dobro izbjegavati.

Lokalno su potrebni kortizonski sprejevi kod alergične astme. Pravilna uporaba obično ne opterećuje tijelo, ali je potrebno ispiranje usta i grla zbog opasnosti od infekcije gljivicama. U peludnoj sezoni preparati se moraju uzimati redovito, ne smije se čekati da se simptomi razviju.

Treća mogućnost je uzročno suzbijanje alergije, tzv. desenzibilizacija. Tijekom ove terapije tijelu se dovode minimalne količine prepoznatog alergena, pod kožu ili eventualno špricanjem na sluznicu nosa. Smisao je priučiti imunitetni sustav da prestane reagirati. Uspjeh je često moguć, no postupak zahtjeva disciplinu jer traje nekoliko godina.

Od običnih nespecifičnih postupaka često pomaže ispiranje nosa običnom ili slanom vodom, a također i mazanje nosnice tankim slojem krema, koja stvara malu barijeru protiv kontakta.

Alergija se može razviti u svako doba života, pa i u starosti. Razumije se da ujek treba koristiti sve mogućnosti olakšanja. •

TRAGANJE ZA SLIKOM IZVORNOGA KRŠĆANSTVA

APOSTOL PAVAO (II)

Pavlov se život dijeli na dva razdoblja: prvo bijaše židovsko, a drugo kršćansko. Središnja misao njegove zauzetosti u židovstvu bijaše služba Bogu ispunjavajućem Mojsijeva zakona, a drugo bi se dalo označiti samo s dvije riječi: *Isus Krist*.

Za sve one koji su pobliže poučeni u kršćanstvu, to bi bilo dosta, ali imajući u vidu kako dobar dio kršćana nije dosegao razinu kršćanskoga saznanja koje bi bilo dosta, potrebno je još nešto reći kako bi te dvije riječi opravdale svoje isticanje. Tek spoznajom Isusa Krista Pavao je shvatio puno značenje Božje objave u Starom zavjetu: u njoj ključno mjesto predstavlja Mojsijev zakon. On je za Pavla, kao i za Židove uopće, bio putokaz koji označava smjer kretanja do konačnoga susreta s Bogom. A veliki promicatelji Božjega zakona bijahu zorni svjedoci i pouzdano jamstvo kako je taj put jedini ispravan i ujedno je neprocjenjiva dragocjenost što donosi životnu radost: vedro pouzdanje u raznorodnim kušnjama ovozemaljskoga života dok se ne pojavi od Boga obećani Spasitelj. Kad se pak pojavio Isus Krist, Pavao je u njemu i u njegovu životu, prvenstveno u njegovu stradanju na križu i u njegovu uskrsnuću nakon Velikoga petka, konačno shvatio kako su te dvije riječi *Isus Krist* dosta da se jasno i posve određeno izrekne bit kršćanske vjere. Štoviše! Moguće je te riječi sazeti u jednu pa reći Čovjekoljublje. Kršćanstvo je vjera u Božje čovjekoljublje kako je ono zabilstalo u Isusu Kristu. Postavši kršćaninom, Pavao je postao glasnokom Božje beskrajne ljubavi u Isusu Kristu. On je naime shvatio kako je taj Božji dar čovjeku ujedno i njegov životni zadatak. Prihvatići vjeru u Isusa Krista, znači biti svjestan obveze pronositi je diljem svijeta, jer riječ je o Božjem daru koji je djeljiv samo svima (Vesna Krmpotić).

Povjesni događaj - pojava *Isusa Krista* postaje povijesnom prekretnicom. Obuj-

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

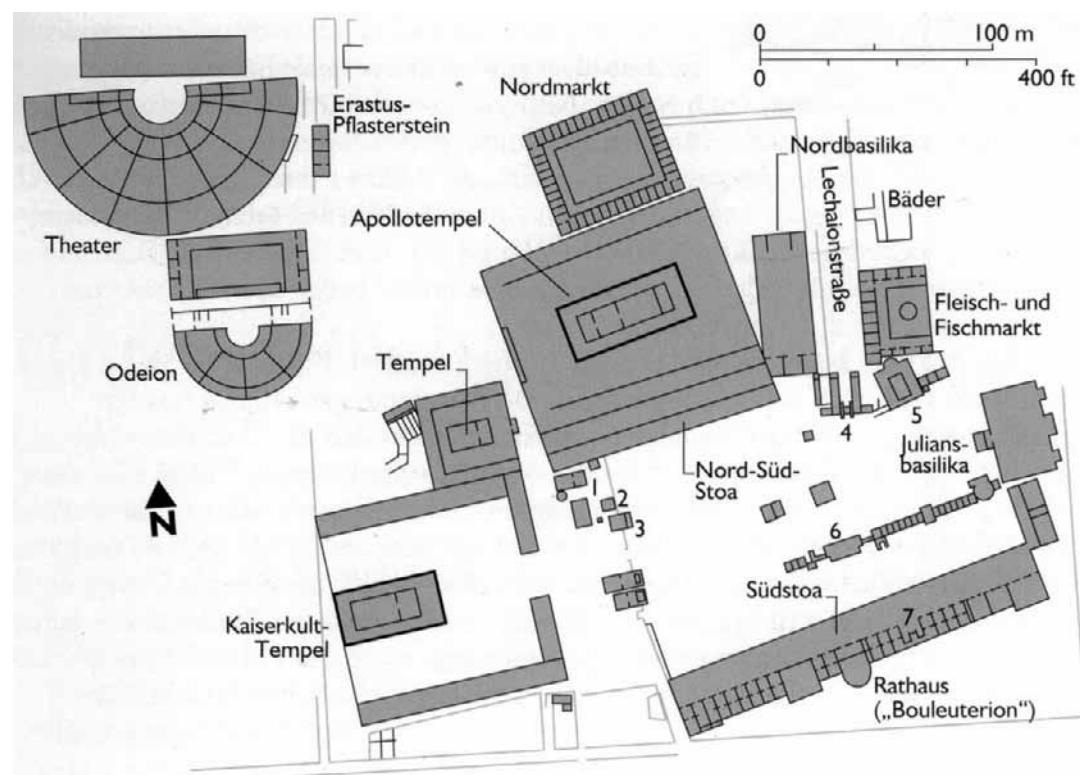
mivši cijelu povijest, povijest svih religija, uključivši dakako i židovsku, treba reći: *Zbio se događaj nemjeriva značenja* bilo da je riječ o čovjeku pojedincu ili o jednom narodu; kao i o cijelom čovječanstvu. U događaju što ga u sebi predstavlja *Isus Krist* zbila se jedinstvena prekretnica u povijesti spasenja. To dakako znači najprije za kršćanstvo, ali ništa manje i za židovstvo i uopće za cijelo čovječanstvo, za ljudе svih naroda i vremena. A to znači da kršćanstvo postaje izuzetnim povijesnim čimbenikom; ono ulazi u povijesnu zbilju narednih razdoblja i različitih ljudskih sloboda. U usporedbi s Isusom Kristom i objavom Božjega čovjekoljublja u njemu, svi drugi oblici religijskog obilježja (i oni koji su nastajali kasnije u samom kršćanstvu) postaju upitni, poželjni provjere koliko su pouzdani, odnosno nepouzdati i neosobni, a da bi mogli prožeti svu zbilju života i biti presudnim čimbenikom čovjekova osobnog života.

Kad je riječ o apostolu Pavlu, onda taj događaj (Isus Krist i Božje čovjekoljublje u njemu) pokazuje se u svojoj jezgri bjelodanim. Jasno

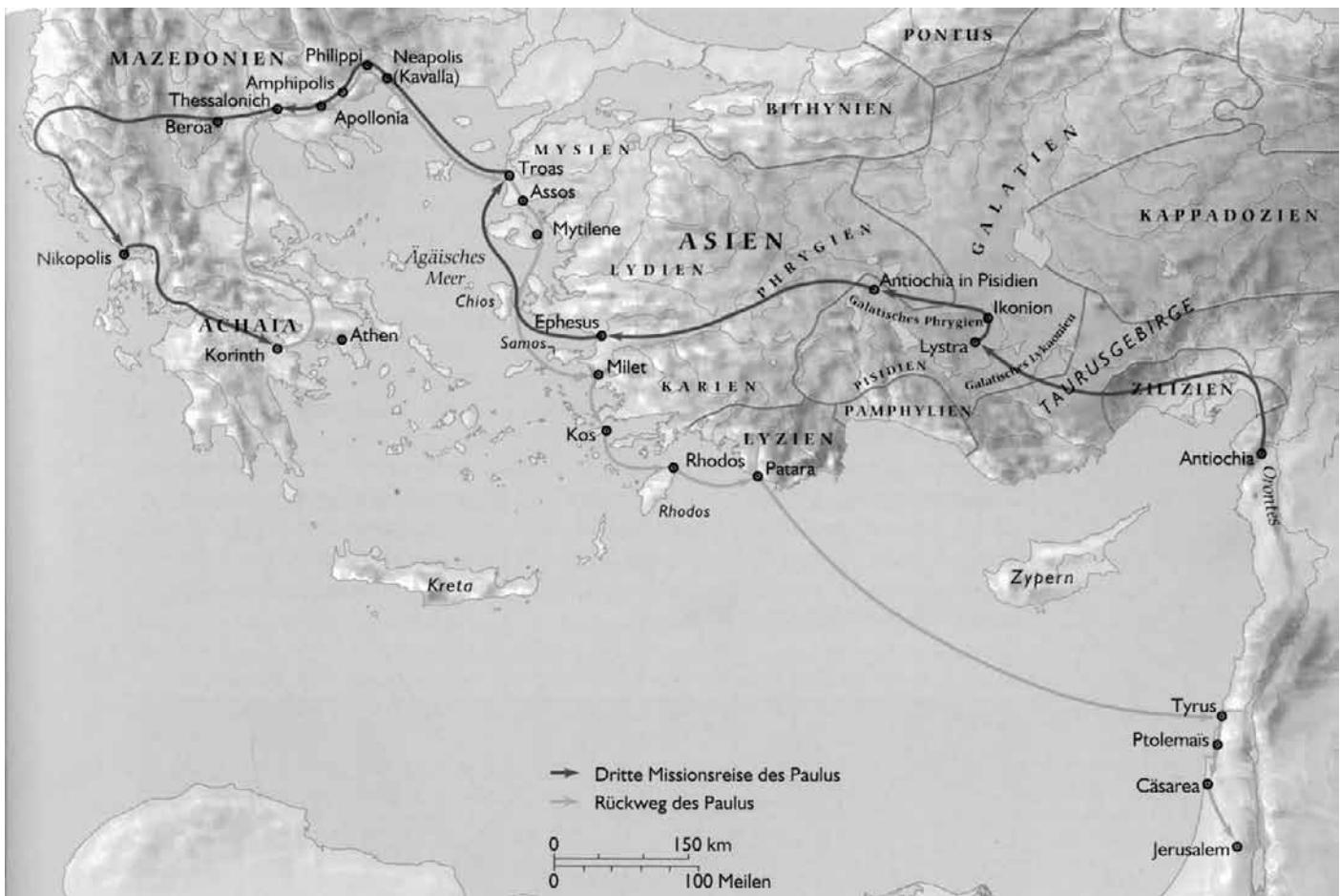
biva kako su otvoreni svi pogledi u njegovu zbilju, u cijelokupnu povijest njegova života i rada, obasjani jednim jedincatim povijesnim događajem - osobom Isusa Krista, i to posve određeno - svestranim, sveobuhvatnim i bezuvjetnim djelovanjem Božjega čovjekoljublja.

U njemu je odjednom zabilstala ljudskost i pokazalo se čovjekoljublje kao nikada ni prije ni poslije njega. To se dogodilo u njemu, a potom se učestalo javljalo tijekom povijesti u pojedincima i u zajednicama, nekada s više a nekada manje uspjeha, ali uvijek u snazi njegovih poticaja i smjernica, a što se takvi događaji ozbiljnije promatraju, primjetljivim postaje njihovo značenje za samu povijest, produbljuje se njihova uloga i naslućuju posljedice. Čine li to ljudi u povijesti svjesno ili nesvjesno, prisutna je težnja za nečim uzvišenijim i ljepšim.

Imajući sve to u vidu, moguće je prihvatići istinu kako je apostol Pavao cijelim svojim bićem prihvatio tajanstvenu pojavu Isusa Krista i kako mu je ona prožela cijelokupno njegovo življenje i djelovanje, postala smislom njegova postojanja, te mu omogućila neumoran rad i u radu ponašanje puno radosti i nade, pa je mogao sažeto reći: "... u meni živi Krist (Galaćanima 2,20). Njegovo nepokolebljivo

Plan Korinta u Pavlovo vrijeme

Treće Pavlovo putovanje

uvjerenje bijaše ... ni smrt ni život... ne će nas moći rastaviti od ljubavi Božje u Kristu Isusu” (Rimljanim 8, 38).

Prihvativši na taj način Isusa Krista, Pavao se nije odrekao ni istinskih vrijednosti onodobnog helenizma niti se iznevjerio temeljnim zasadama židovske vjere, odnosno Biblije. Poznavao je onodobnu grčko-rimsku kulturu i sve tekovine društvenoga uređenja, napose mir i red, izgrađene i uzdržavane prometnice diljem prostranog carstva, a najvećma grčki jezik koji se proširio od Gibraltara do Gangesa, te olakšao susrete i razumijevanje među mnogobrojnim narodima. Među visokim vrijednostima treba istaknuti stičku filozofiju koja tijekom pet stoljeća njegovala moralni nauk - etičko učenje, što ima svoje podrijetlo u Sokratovu načinu života i naučavanja. S uvjerenjem su filozofi toga smjera isticali hrabrost u teškoćama, ravnodušnost naspram materijalnih vrijednosti i poštivanje božanskih zakona. Unatoč tomu širio se osjećaj nesigurnosti i beznadnosti. Pavao je imao upravo to u vidu kad je svojim slušateljima svraćao pozornost na stvarno stanje u redovima sljedbenika onodobne filozofije (usp. Rimljanim 1,

18-32). Kad je pak riječ o Bibliji, onda je Pavao pokazao izuzetno oštromost pri procjenjivanju biblijskih primjera vjere. Počeo je s Abrahamom. On mu je poslužio kao bjelodan primjer kako se čovjek ne opravdava svojim pobožnim činima i obdržavanjima zakonskih propisa i vjerskih običaja nego vjerom koja gaji nemjerljivo pouzdanje u Boga i njegovu dobrotu. Samo kad se to uoči, moguće je shvatiti kako Abraham vjeruje Bogu i ondje gdje nema ni traga opipljiva oslonca za njegovu vjeru u Božju riječ, a još više kako je Abrahamova vjera prožeta nemjerivim čovjekoljubljem, o čemu svjedoči njegovo zauzimanje za spas Sodome i Gomore. U istom smjeru idu i drugi biblijski primjeri kojima se Pavao služi u svojim vjerskim izlaganjima. Tako on priziva proroka Jeremiju kad želi istaknuti kako se nedostatak istinske vjere u Boga ne može nadomjestiti pojedinim religijskim ili običajnim djelima (usp. Jeremija 9, 24-25).

Nu jednako je važno istaknuti kako se za zla djela uvijek mogu na se navući zle posljedice: “Vratit će se svakom po njegovim djelima” (Izajja 59, 18). Upravo tu nastupa najveća razdioba: Kristov primjer i poziv -

odreći se svakog grijeha, svakoga oblika nečovječnosti i prigrlići život u Bogu te smatrati sebe “mrtvima grijehu, a živima Bogu u Isusu Kristu”* (Rimljanim 6, 11). A to znači: u životadnom zajedništvu Božje ljubavi koja nam je u Kristu darovana (usp. 8, 38-39). A darovana je svima - i Židovu i Grku, jer “u Bogu nema pristranosti” (2, 10-11).

Zbog toga se i Pavao jednako smatra obveznim: propovijedati svima. On to sažeto kaže Židovima i Grcima”, jer je grčki jezik bio zavladao cijelim Rimskim carstvom. Uvid u njegova tri putovanja nedvojbeno pokazuje kako se obraćao svim ljudima. Ako je došao u jedno mjesto u kojem je bilo Židova, Išao je u sinagogu, jer je u sinagogi imao pogodan prostor za zajednički sastanak i razgovor u kojem bi on redovito vodio glavnu riječ, a slušatelji su bili i Židovi i pripadnici drugih naroda. Nerijetko se događalo da je između njega i Židova dolazilo do napetosti, nekada s jednim dijelom, a nekada sa svima. Tada bi morao napustiti sinagogu, ali bi pronašao drugo pogodno mjesto i nastavio propovijedati Isusa Krista. Tako se dogodilo u Korintu. Pobunili su se protiv Pavla, pa je on napustio sinagogu

i udomio se tik do sinagoge u kući Ticija Justa (Djela apostolska 18,5 - 8). Slično je prije toga bilo i u Antiohiji pizidijskoj. Tu je Pavao zajedno s Barnabom uspješno djelovao, ali su se neki Židovi pobunili iz čiste zavisti. Tada su im Barnaba i Pavao rekli: "Trebalo je da se najprije vama navijesti riječ Božja. Ali kad je odbacujete i sami sebe ne smatrati dostoјnjima divota vječnoga, obraćamo se evo poganima. Jer ovako nam je zapovjedio Gospodin: "Postavih te za svjetlost narodima, da spas moj do nakraj zemlje donešeš." (Izajia II, 49, 6).

Tim se jasno pokazuje koja je uloga bila zapravo Židova: biti izabranim narodom kako bi Božju poruku prenosio drugim narodima. Budući su u tome zatajili, Kristovi ih apostoli na to upozoravaju ističući kako se tako upropastavaju – ne htijući drugima omogućiti pristup Kristu, sami sebe čine nedostojnjim toga poziva.

Tu svakako nije riječ o prednosti koja bi označavala osobnu povlasticu bilo koje vrsti. Posrijedi je bio oživljeni nastavak uloge koju je Bog u davno doba bio namijenio Židovima kao izabranim posrednicima kako bi njegovu objavu prenosili drugim narodima. Budući da Božja obećanja, njegovi pozivi i poticaji imaju svoj vrhunac u Isusu Kristu, njegovo neprimaњe predstavljalje je za sve, posebice za tadašnje navjestitelje, bolan promašaj. I to je Pavao tako doživljavao. Sve što je u povijesti svoga naroda i njegove vjere primao sa zahvalnom ljubavlju i s ponosom isticao, progovorilo je u Kristu kao sveobuhvatna istina i neugasiva nuda. Prihvati Krista, značilo je preporoditi se i stvarati novo obliče ljudskoga bića ispunjeno čovjekoljubljem kojim je odsijevao Isus Krist; odbaciti Krista, bilo je za Pavla isto što iznevjeriti se svome narodu i njegovim najvrsnijim vrijednostima, te na taj način i sam sebe upropastiti. Zbog toga je Pavao teško primio svaki poraz u svome navještaju pa je opetovano provjeravao svaki svoj postupak (1 Korinćanima 4, 1-5). S bolom u duši primao je udarce onih Židova koji bijahu prihvatali kršćanstvo a isto-dobno premalo poznivali Krista, te se gorljivo zalagali za sporedne religijske običaje (2 Korinćanima 3, 12-18). Žrtvovao se u svom radu za ljudi i bio spreman umrijeti za njih. Njegova pak briga da ljudi - a pogotovo njegovi sunarodnjaci - prihvate Krista bijaše nemjeriva. Na jednom je mjestu napisao rečenicu koja djeluje strahotno:

"Istinu govorim u Kristu, ne lažem, svjedok mi je savjest moja u Duhu Svetom: silna mi

je tuga i neprekidna bol u srcu da, htio bih ja sam proklet biti, odvojen od Krista, za braću svoju, sunarodnjake svoje po tijelu." (Rimljani 9, 1-4)

Nepokolebljivo je ipak vjerovao kako će jednoga dana Židovi prihvati Krista. Nije to dočekao, ali se tomu radovao (Rimljani 11, 1-30). To se zaista tijekom 20. stoljeća počelo događati u ozbiljnoj mjeri. Kao primjer toga zbivanja dostačno je spomenuti Martina Bubera ((1878-1965), filozofa i prvoga predsjednika Izraelske akademije znanosti i umjetnosti.

Uvažimo li činjenicu da je Pavao istinski, dušom i srcem, volio svakoga čovjeka, bit će nam shvatljiva želja sv. Augustina koju je ponavljao: "Volio bih vidjeti srce apostola Pavla!"

Od njegova prvoga pisma, upućena vjernicima u Solunu, u kojem se obraća svojim vjernicima raznorodna podrijetla i društvenoga položaja, a on im piše: "Zahvaljujem Bogu za sve vas i bez prestanka se sjećamo u svojim molitvama ... dok danju i noću najusrdnije molimo da vidimo vaše lice..." (1 Solunjani 1, 2-3; 3, 10). Tako je pisao i Rimljani: "Ponajprije zahvaljujem Bogu ... po Isusu Kristu za sve vas... Svjedok mi je Bog ... da vas se u svojim molitvama neprekidno spominjem i molim ne bi li mi se već jednom nekako posrećilo doći k vama" (Rimljani 1, 8, 10). Pišući pak vjernicima u onodobnom makedonskom gradu Filipi, kamo je bio došao 51. godine i po prvi put propovijedao na europskom kopnu, Pavao deset puta spominje svoje srdačne osjećaje prema njima, oslovljavajući ih "ljubljeni moji" i pozivajući ih "svijetlite kao svjetlila u svijetu ... meni na ponos ... radostan sam i radujem se sa svima vama ... braćo moja ljubljena i željkovana, radosti moja i vijenče moj ... vi mislite na me, mislili ste i prije" (Filipljani 2, 12. 15. 17; 4, 1. 10).

Pavao, čovjek prodorna duha, snažne volje i prepun prelijepih osjećaja, uspijevao je održavati jezgru kršćanske vjere, oslobođajući je od štetnih naplavina prošlosti i nepotrebnih religijskih tvorevinu koji je ne prestaju ugrožavati, trajno svjedočeći kako je Krist njezin početak i njezin vrhunac sa svojim nehinjenim čovjekoljubljem. Pavlovo kratko pismo upućeno prijatelju Filemonu predstavlja biserno svjedočanstvo osobe i vjere apostola Pavla. U tom pismu Pavao se zauzima za Onezima, s kojim se upoznao u rimskoj tamnici, sprijateljio se i pomogao mu nadvladati preteške

ONAKO S NOGU

XXVI.

U kojem besmislu tražiš smisao,
prijatelju,
imenuj ga i bit ćeš oslobođen
svih lutanja
po svjetovima koje ne razumiješ
niti ćeš ikad razumjeti
ako nas zraka svjetlosna
nije obasjala
u pravom trenutku
kad smo zastali
da se konačno opredijelimo
na koja ćemo vrata pokucati...

Andrija VUČEMIL

nevole i odlučivši se poći Kristovim putem. Onezim bijaše odbjegli rob i prijetila mu je prevelika kazna, možda i smrtna. Pavao se obratio svome prijatelju Filemonu, a on bijaše Onezimov gospodar, riječima:

"Molim te za svoje dijete ... za Onezima, negda tebi nekorisna, a sada i tebi i meni veoma korisna. Šaljem ti ga - njega sree svoje ... ne kao roba nego ... kao brata ljubljenoga ... primi ga kao mene ... okrijepi srce moje u Kristu" (Filemonu 10. 16.2.0.).

Na putu u Jeruzalem gdje će biti uhićen i utamničen Pavao se zadržao u Miletu, gradu na obali Egejskoga mora u Maloj Aziji, susreo se s predstvincima kršćanske zajednice u Efezu, gradu oko 100 km udaljenom od Milet-a. U razgovoru s njima, kako piše Luka, pisac Djela apostolskih, Pavao je rekao: "Pazite na sebe i na svoje stado ... Ja znam da će nakon mog odlaska među vas uljeti vuci okrutni koji ne štede stada, a između vas će samih ustati ljudi koji će iskriviljavati (Kristov) nauk ... Zato bdijte!" (Djela apostolska 20, 29-31).•

ANTUN GUSTAV MATOŠ (1873.-1914.): ČITAVA HRVATSKA U JEDNOME ČOVJEKU

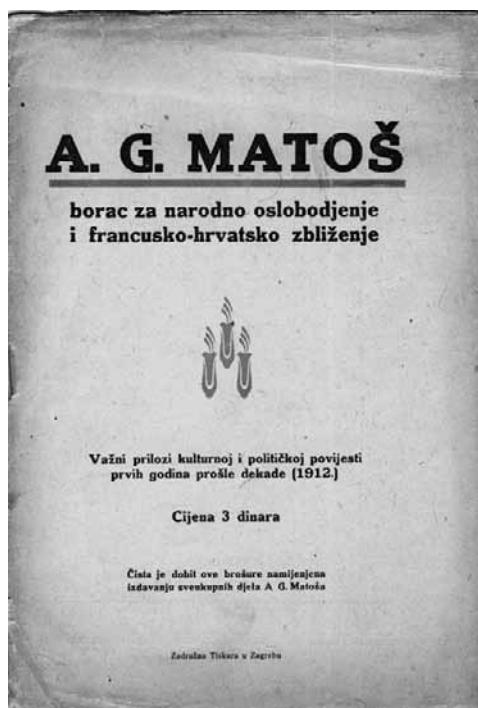
Ne navršivši ni 41. godinu, prije točno jednog stoljeća, 17. ožujka 1914. u zagrebačkoj Bolnici sestara milosrdnica umro je **Antun Gustav Matoš**, hrvatski književnik u kome kao da je zbijen čitav hrvatski narod i sva njegova povijest, sve njegove vrline i mane, istine i zablude, ljepote i proturječja. Da je Matoš bio više od književnika, primjetili su mnogi, a jedva da je u krivu bio **Stanislav Šimić**, kad je 1930. u *Književniku* ustvrdio kako je Matoš „određena, stalna mjera prema kojoj se mogu mjeriti kulturne vrijednosti; prema njemu se može odrediti točnost ideja u Hrvatskoj.“

„Bunjevac porijeklom, Srijemac rodom, a Zagrepčanin odgojem“, Matoš je bio jedini nad čijim su mirogojskim grobom njegovi književni sljednici i nasljednici osjećali obvezu isповijediti se i kajati, kao što se je o polustoljetnoj obljetnici njegove smrti, 1964. godine, u ime svojih kolega kajao **Antun Šoljan**, riječima koje kao da i danas šumore među mirogojskim križevima: „... *Došli smo, tvoji nevini sinovi sa žigom hulja, da tražimo da nam oprostiš što nismo imali dovoljno snage, hrabrosti, nesobičnosti, da izabravši tvoj poziv izaberešmo i sudbinu koja mu pripada. Da nam oprostiš što su nam jezici omlohayjeli i otupjeli i što nismo često imali ni toliko petlje da glasno ponavljamo tvoje riječi.* (...) *Da nam oprostiš što smo od početka izabrali manje bogove no što si ih ti izabrao, nadajući se manjoj službi a većoj nagradi. Možeš nam to glatko oprostiti: dovoljno smo kažnjeni nagradama poniženja. Jer što su bogovi manji, poniženje slugu je veće...*“

I danas nas Matoš opominje, i danas osjećamo njegovu porugu i prijezir; danas – kad se iz cjelokupnoga njegova velebnog djela izvlače i citiraju tek riječi simpatije za ondašnju Srbiju, Srbiju u koju se je sklonio kao vojni bjegunac, prognanik

i izopćenik; danas – kad se ponavljaju njegove misli o Europi i hrvatskoj pripadnosti staromu kontinentu i njegovoj kulturi; i kad je i jednome i drugome svrha pokazati kako je Matoš – čitav život odan sljedbenik **Ante Starčevića** („*Stekliš sem*

*nacionalizma, nikad se ne ističe da je Matošu Hrvatska bila i ostala prva ljubav, najviši zavjet i oporuka. Ne citira se ona njegova prisega Hrvatskoj: „Domovino, lijepa naša domovino, dogmo skepse, čežnjo našeg ropsstva, simbolu naše duše, vezu naša s Bogom i čovječanstvom, jedina dužnosti i najviši zakone, zipko i grobe, kruše naš svagdašnji, slatko mljeko jezika majčinoga, drevna kraljevina o koju se na skrletnoj krpi kockaju vjerolomci kao za roba afrikanskoga, draga, sveta, gazića, mučenička zemlja Hrvatska!“ Ne spominje se kako je Matoš, primjerice, u jednome pismu **Stjepku Siročiću** 1901. godine, aludirajući na nastanak Društva hrvatskih književnika i nacionalno-politička uvjerenja niza njegovih utemeljite-*

*bil i stekliš bokibogme bum vumrl“) – tobože prezirao hrvatsku kulturu, hrvatski nacionalizam i borbu za hrvatsku državu. A za Matoša je rodoljubje moralna obveza, pa se on srami „svih koji nisu hotimice Hrvati, stidimo ih se to više što su veći umjetnici“. U takve će redovito ubrajati, primjerice, **Ivana Meštrovića**. Pišući početkom 1907. iz Beograda **Milanu Ogrizoviću**, Matoš spominje: „Tu je Meštrović, ali ja se čuvam, da s njim ne dodjem u dodir. Ja sam apsolutno tolerantan za sve osim za hrvatstvo, a taj bivši čobanin baš s time trguje. (...) Baš zato što Hrvatsku iznevjeravaju ljudi velikog dara, hrvatstvo izgleda glupanima sinonim gluposti, pa ga se odriču kao svjedočbe siromaštva.“*

A kad se danas trguje Matošem i nekim njegovim aformizmima, nikad se ne spominju tisuće dokaza njegova hrvatskog

EPITAF BEZ TROFEJA

Tu leži Div,
Naš stid i sram,
Što bješe krv,
Jer bješe Sâm.

Taj sokô siv,
Svog doma plam,
I sad je živ
I Vođa nam.

U jarku trune poput crkla strvi —
On što nekim bješe Eugen Prvi,
Kraljevina i Sloboda naša.

A kraj njega civilni ljuta rana,
Buntovnička, zla, neoplakana,
Na surci Bacha, đaka grabancijaša.

Antun Gustav MATOŠ

PRI SVETOM KRALJU

Matiji Lisičaru

Prozor Stjepanovog Doma
Priča gotski san;
Modri tamjan i aroma
Puni sveti stan.

Stanac kamen, hrabri Toma
Erded, Bakač ban,
Heroj sisačkoga sloma
Sja ko onaj dan.

U katedralu, kad su teške noći,
Na Banov grob zna neka žena doći
S teškim križem cijele jedne nacije,

A kip joj veli: Majko, audiant reges:
Regnum regno non praescribit leges,
I dok je srca, bit će i Kroacije!

Antun Gustav MATOŠ

lja, upozoravao: „Ima tri vrsti hrv. pisaca: koji pišu protihrvatski (ne imenujem ih, jer ih znate), koji ne pišu hrvatski (i ako pišu hrvatskim riječima) i, najzad, koji pišu hrvatski, hrvatskom frazom i duhom hrvatskim. Samo ovi posljednji su pisci hrvatski i recite, koliko ih ima u onom skupu po 1200 filira godišnje?“

A kako mu je Siročić najavio pokretanje novoga lista, Matoš od njega zahtijeva: „Cilj vašega rada ne može biti drugi nego ideja patriotizma. Ko nije dobar Hrvat, nije human, jer prezire interese jedne velike ljudske mase, uništavane materijalno i moralno. Ko ne ljubi Hrvatsku, ne ljubi sebe (ja opetujem – sebe!), svoju čast, svoj jezik, svoju prošlost, svoj Jučer. Patriotizam zadovoljava dakle vaše egoistične i vaše altruistične sklonosti, zadovoljava potpuno svaki moral. Da sam individualistički anarchista, Marksista ili Muhamedovac, bio bi isto tako Hrvat, kao da sam Jevrejin, katolik, sirotinja ili magnat. Naše djelo-

vanje može biti razliko, cilj mu mora biti Hrvatska. Ta će misao ipak složiti jednog dana sve naše čestite ljude. (...) Hrvatska je zemlja, koja vas hljebom hrani, grije svojim suncem i bije svojim vjetrom, Hrvatska je naša knjiga napisana i nepisana – ona, koja trune u gluhim grobovima Preddaka. Čista, etnografski je čista Hrvatska na selu, na najmanje tudjinskom selu naše otadžbine; idealna, najčišća Hrvatska je tu, u našem mozgu, u našem srcu, a ako je iz moga oka sada pala suza, ne bijaše to moja suza – već suza nečega u meni, nekog dobrog demona, nekake milostive žene – lacryma meae carae matris Croatiae. Svaka zemlja pa i naša, ima mjesta kao što je ovo pod našom l[i]jevom sisom – gdje duša narodna živje diše. Tražite, nadjite srce hrvatsko.“ I onda: „Ne čudite se dakle, ako Vam se, na razočaranje galerije, požudne novosti i senzacija, odam kao obično djače A. Starčevića“, pa zaključuje svoje pismo krilaticom: „Hrvatska neka nam bude zajedničko vjerovanje, kult znanja i energije zajednički uzor.“

A kad se papagajski ponavlja Matoševa puno puta varirana misao: „Nema ni jedne europske književnosti a da nije nastala pod utjecajem tuge. Prema tome je studij

tudih kultura najbolje sredstvo za podizanje svoje i najbolji je nacionalista onaj koji je dobar Europejac. Pa kakve bi i sruhe imala nacionalna kultura da se njom može koristiti tek jedan narod? One vrijednosti koje vrijede tek jednoj rasi, inferiore su vrijednosti. Samo ovakva narodna kulturna stečevina koja može postati sveopćom i čovječanskom, samo takva stečevina je velika narodna stečevina. (...) Danas je kultura to nacionalnija što je europskija. Najjači, najvitalniji nacionalizmi su oni koji su najmanje nacionalni, jer snaga narodne kulture nije u sposobnosti odbacivanja, eliminacije, već u moći primanja, apsorbiranja što više tudih elemenata“, onda se zaboravlja što zapravo Matoš drži sintezom hrvatskoga europskog puta.

„Ja ne mogu“, piše on, „razumjeti narodne umjetnosti, otrgnute od temelja naše narodne kulture“ – veli Richard Wagner koji baš neće biti manje moderan od naših modernista. Naša lijepa knjiga mora prije svega biti narodna, jer je narodna pjesma, temelj naše pismenosti, estetična kao djela najnepomirljivijeg artizma. Duh hrvatski je par excellence i od rođenja estetičan. Naša knjiga mora biti u čistom hrvatskom duhu, tj. u čistom hrvatskom slogu, a čistoga hrvatskog stila nema bez čistoga hrvatskog jezika.

Narodne kulture nema bez prirodnog razvitka, dakle bez slobode. Književnost mora ponajprije biti slobodna, a slobodne književnosti nema bez slobode narodne. Zato je svaki hrvatski književnik najprirodniji i najčišći zatočnik hrvatskog jezika i hrvatske slobode.

Čuvanje dragoga, slatkoga, svetoga jezika pradjedovskoga, obrana i borba za njegovo oslobođenje, evo zajedničkoga temelja hrvatskomu književnom radu, evo prirodne tendencije cijeloj našoj književnosti.

Kao najglavniji izraz neoslobodenoga naroda i nosilica njegovih uzora, naša književnost treba nositi vidljiv pečat vjekovnoga i neslomljivog nastojanja da Hrvat bude slobodan u slobodnoj Hrvatskoj.“ (T.J.)

MATOŠ

I dok je srca, bit će i Kroacije!

3

HRVATSKI OMLADINSKI L IST

God. I.

Šibenik, svibanj 1940.

Br. 3.

Matoševim imenom nazvano je glasilo hrvatskih nacionalista koje je uređivao Jerko Skračić

ODRŽANA OSMA IZBORNA SKUPŠTINA ZAGREBAČKE PODRUŽNICE HDPZ-a

U prostorijama zagrebačke HIDR-e održana je 26. ožujka 2014. godine Osma izborna skupština zagrebačke podružnice HDPZ-a. Skupštinu je otvorio dotadašnji predsjednik podružnice, sadašnji predsjednik HDPZ-a **mr. sc. Marko Grubišić**, a nakon intonirane himne i minute tištine za sve pokojne hrvatske političke uznike, poginule branitelje i bojovnike iz Domovinskog rata i Drugoga svjetskog rata koji su dali živote za neovisnu hrvatsku državu, on je pozdravio i nazočne goste, napose predstavnike Hrvatskog domobrana (**Vladimir Fuček**), Družbe Braće hrvatskoga zmaja (**Zvonimir Zorić**) te iz inicijative Kruga za trg.

Prema poslovniku i jednoglasno prihvaćenome dnevnom redu, bivši predsjednik je podnio izvješće o radu (koje objavljujemo u cijelosti), a financijsko je izvješće podnio **Toma Burić**. U sklopu predsjednikova izvješća nazočni su obaviješteni i o podatcima pribavljenima od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, s potpisom ravnatelja Srećka Vukovića, prema kojemu pravo na mirovinu po posebnim propisima iz kategorije političkih uznika na dan 31. prosinca 2013. uživa 4.270 korisnika, kojima se isplaćuje ukupni godišnji iznos mirovina od 105.869.953,00 kuna, a da u toj kategoriji na isti dan ima 822 osobe čija je mirovina veća od 5.000 kuna, te im se godišnje isplaćuje ukupno 64.020.000,00 kuna.

Grubišić je istaknuo kako se ne radi ni o kakvim povlasticama, nego o stečenim pravima i o mirovinama zarađenima na težim poslovima i u gorim uvjetima od "običnih" mirovina. Budući da je vlada posegla i za tim, Ustavnom судu je podnesen i prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu ustavnosti Zakona o smanjenju mirovina ostvarenih prema posebnim propisima o mirovinskom osiguranju (NN, 71/2011, 130/2011, 157/2013).

Na skupštini je izabrano i novo vodstvo Podružnice. Predsjednikom je izabran **mr. sc. Marijan Čuvalo**, dok su dopredsjedni-

ci **mr. sc. Zorka Zane** i **Ivan Dujmović**. Deveteročlani Upravni odbor čine: **Milan Sušac**, **Zdenko Kruljac**, **Krunoslav Nikolić**, **Marijan Kereković**, **Tomislav Držić**, **Branimir Petener**, **Fabijan Dumančić**, **Ive Liviljanić** i **Šimun Križanac**, dok su u Nadzornom odboru **Toma Burić**, **dr. Ružica Čavar** i **Ivan Marohnić**.

U svom je predstavljanju novi predsjednik M. Čuvalo najavio nove aktivnosti i izložio plan rada za iduće četverogodišnje razdoblje. Nakon zaključenja radnoga dijela skupštine, nazočni su se nastavili družiti na prigodnome domjenku.

Izvješće predsjednika podružnice

„Ovo izvješće kao osvrt unazad - period od 7. Skupštine do danas, mnogima od nas vrlo brzo je prošao, no kad analiziram statistiku koja je sve nemilosrdnija prema našem članstvu, onda je jasno što donose našem društvu razdoblja od 4 godine. Prije četiri godine zagrebačka podružnica brojila je 750 aktivnih članova, danas nas je 460, od čega je krapinska podružnica dala 16 članova, pridruživši nam se 2012. godine. Usaporebe radi, 2000. godine zagrebačka podružnica imala je 1.680 članova.

Samom ovom činjenicom bili smo primorani poduzimati korake o pridruženim članovima, što se pokazalo vrlo djelotvorno iz razloga što su već dvije Podružnice - dubrovačka i nedavno varaždinska (sinovi naših kolega, političkih zatvorenika) vrlo zdušno preuzeli voditi podružnice, pa ako ta iskustva prenesemo na naše sinove i kćeri, dobit ćemo obrazac o dugovječnosti, tj. produženom životu naše udruge. Stoga moje čestitke g. **Tomislavu Bjeloperi** iz Dubrovnika te g. **Stjepanu Marciću** iz Varaždina, kao novim čelnicima svojih podružnica. Nadam se da će imati dobru podršku od starijih i iskusnijih kolega.

Vjerujem, a i znam, jer sam od 17. veljače 1990. član našeg društva, da nikada

nije naišlo teže razdoblje za opstanak podružnice pa i cijelog Društva, no međutim nekim ekonomskim potezima, prvenstveno uštedom i rezanjem svih mogućih troškova, održali smo se na životu, a nadam se da će tako biti i dalje.

Nažalost, nismo bili u mogućnosti imati poslovnu tajnicu koja je obavljala najveći dio administrativnih poslova. Drugi rez je bio da smo prostorije Središnjice u Vojnovičevoj otkazali te smjestili i Središnjicu i Podružnicu u jedan prostor, u Masarykovoj 22. Treća stvar koja nas je zahvatila u gospodarskoj krizi je naš list koji sada izlazi kao dvomjesečnik. No, nadam se da ovakvom racionalizacijom troškova možemo opstatiti, a i naš list *Politički zatvorenik* vratiti jednog dana na radost svih nas kao mjesečnik. Ponovno apeliram na sve nas u smislu da svaki od nas može imati barem jednu osobu koja želi biti pridruženi član i primati *Zatvorenik*. U tom slučaju dugoročnije bismo mogli osigurati budućnost Društva.

Posebno mi je draga da smo kroz ove protekle četiri godine obilježavali naš Dan hrvatskih političkih uznika, 30. travnja, u već sada "našoj utvrdi", Crkvi hrvatskih mučenika na Udbini, gdje nas je očinski uvijek dočekivao biskup **Mile Bogović**, pa ovu prigodu koristim da ove godine 30. travnja, uz obilježavanje našega uzničkog dana i predstavimo knjigu našega pokojnog prijatelja **Draga Sudara**, čiji se je život ugasio upravo na dan njegovih prethodnika Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana. Dakle, imat ćemo dvostruki razlog toga dana pohoditi Udbinu, jer naš dugogodišnji robiš Drago Sudar to je zasluzio svojom žrtvom i mučeništvom za hrvatsku slobodu.

I ove godine, kao i svake do sada, neizostavno ćemo zapaliti svijeće našim poginulim vitezovima, oličenju boraca za hrvatsku državu na Plitvicama i u Slunju, **Josipu Joviću** i **Juri Francetiću**.

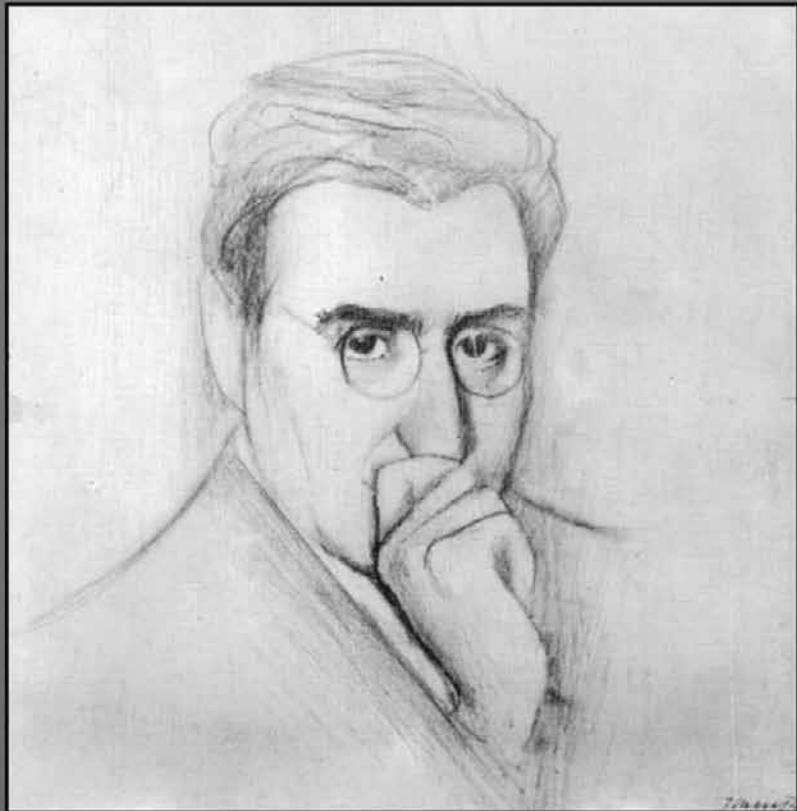
Tijekom ove četiri godine organizirano se išlo na Bleiburg svake godine, a ja

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA (HDPZ)

ISSN 1331-4688

politički ZATVORENIK

GODINA XXIII. - SIJEČANJ/VELJAČA 2014. BROJ 256

Branko Klarić (1912.-1945.)

osobno redovno sam u ime našeg Društva polagao vijenac na grob Bleiburškim žrtvama.

Ne želim vas zamarati nabrajajući ostale aktivnosti, ali bih spomenuo odličnu suradnju s udrugom "Krug za Trg", te moram spomenuti da su žene iz "Kruga za Trg", gospode **Maja Runje**, **Zdravka Bušić**, naša **Zorka Zane** i druge, pripomognute našim **Tomom Burićem** i g. **Runjom**, u cijelosti uredili prostorije u Masarykovoj, na čemu im neizmjerna hvala. One znaju da imaju našu glasnu i jasnu potporu pri organiziranju okupljanja ispred HNK, s krajnjim ciljem uklanjanja

imena zločinca Tita, čije ime nosi najljepši zagrebački trg.

Vrijedno je napomenuti da smo u posljednje vrijeme, nakon ulaska u EU i intenziviranja uhidbenog naloga prema udbašu **Josipu Perkoviću**, ipak dobili prigodu oglasiti se o progonima jugoslavenske Udbe za vrijeme Jugoslavije, i to kao politički zatvorenici, u utjecajnom njemačkom *Deutsche Welle*. Interview – relativno opširan, koji smo dali dr. **Andelko Mijatović** i ja, možete pročitati na stranici *Deutsche Welle*, pod našim imenima.

Nadam se da ćemo u budućim razdobljima sve češće probijati medijske blokade kako bi o stradanjima političkih zatvorenika bilo poznato širom svijeta.

nika bila upoznata hrvatska javnost u cijelosti. U tom kontekstu vrlo je vrijedan bio nedavni nastup u emisiji Bujica gospođe **Mirne Sunić** i njezina brata **Tomislava**, koji su naši članovi.

U dopisima koje smo slali predsjedniku Vlade i ostalim institucijama kojima smo se obraćali za razumijevanje, nismo dobili nijedan pozitivan odgovor. No, izbori se bliže, a mi robijaši smo ustrajni i ne gubimo nadu. Dužan sam Vas informirati da je tajnik premijera Milanovića, g. **Tomislav Saucha** u premijerovo ime uputio odgovor u kojem ukratko kaže da se obratimo nadležnim isntitucijama za nas, odnosno naše Društvo, ali kurtoazno nije zaboravio izraziti svu zadivljenost žrtve koju su za Hrvatsku dali politički zatvorenici!

No, međutim, pisao sam i Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje (iako nisam u mirovini) i dobili smo zanimljiv i zaista brz odgovor u kojem se navodi podatak o ukupnom broju primatelja mirovine do 5.000,00 kn i iznad 5.0000,00 kn.

Na kraju moram iskazati zahvalnost mojim suradnicima iz podružnice, svima onima koji su u nedostatku vremena kojeg ja nisam imao, popunjavali svojim radom i zalaganjem, kako bi naše Društvo funkcionalo u kontinuitetu. Nadam se da će ovim predloženim osvježenjem koje dolazi s današnjim izborom, podružnica funkcionirati još bolje, a ja sam i dalje na usluzi i učiniti sve što je u mojim mogućnostima kako bi naše Društvo egzistiralo i iznad vremenskih granica koje su nam neki predviđali.

Također sam danas zahvalan i sretan jer se nalazim u ovom časnom Domu, Domu HIVIDR-e Zagreb, gdje i mi pripadamo, jer među nama ima mnogo sudionika, pa i časnika Domovinskog rata, a naročito stoga jer mnogi kažu i doživljavaju nas kao uzore i preteču hrvatskih boraca za slobodu i neovisnost Lijepe naše!“

O LJUDIMA I ŽIVOTU PREMA KNJIŽEVNOM DJELU MILE BUDAKA (8.)

VRKLJANI

Pisao je kad su
se rušili svjetovi

U predgovoru romanu *Kresina*, objavljenome u Zagrebu 1944., **Mile Budak** je najavio ciklus romana. Ciklus je nazvao romanom-grozdom i dao mu ime *Kresojica soj*. Za sam roman *Kresina* rekao je da je peteljka, a za romane *Gospodin Tome*, *Hajduk*, *Mala žena Kika*, *Bazalo* i *Mali će u pisare*, da će biti jagode na peteljci.

Uistinu, Budak je još iste godine objavio roman *Gospodin Tome*, a početkom 1945. i roman *Hajduk*. Tijekom 1945., od siječnja do početka travnja, napisao je i *Bazala*, no taj roman nije stigao biti tiskan. Do nas je došao tek 2004., neobičnim nizom okolnosti. Urednik Matice hrvatske **Zlatko Gašparović** je prijepis rukopisa

Piše:
Maja PAVELIĆ RUNJE

preuzeo u tiskari, od slagara, prije svoga povlačenja iz Zagreba u svibnju 1945. godine. Čuva ga je do 1990., kada je, u slobodnoj državi, tiskan. Nije poznato je li Budak već bio započeo ili čak možda i napisao romane *Mala žena Kika* i *Mali će u pisare*. Moguće je da su rukopisi propali ili da se nalaze na nepoznatu mjestu.

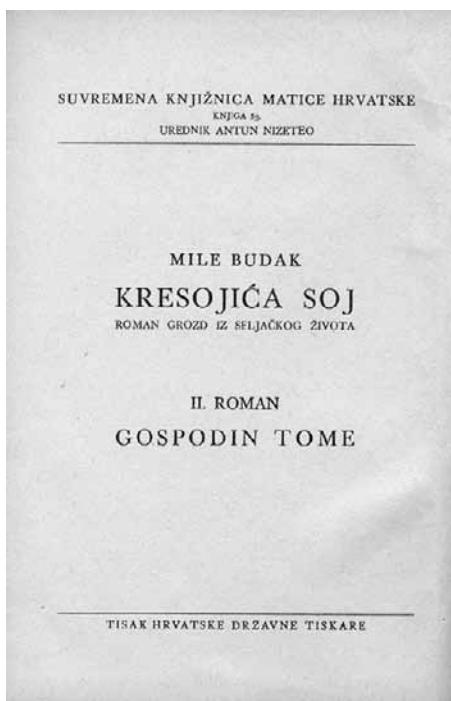
Budak je svoja zadnja književna djela, četiri romana, pisao u vremenu koje je sigurno bilo dramatično. I prve godine Nezavisne Države Hrvatske bile su teške, no 1944. je bila krajnje teška – katastrofa se već nazirala na obzorju. U isto vrijeme Budak je nakon desetljeća intenzivnoga

političkog zalaganja, te i dvije i pol godine na visokim državnim dužnostima, vjerojatno osjećao vrstu osobnog zamora. Ipak, njegova djela svjedoče da je u potpunosti bio okrenut životu. Iz njegove je duše i dalje izvirala ljudska i stvarateljska snaga. Rušili su se svjetovi, a on je pisao.

Novi Budakovi romani, istina, nisu našli na zanimanje čitatelske publike i kritičara kakvo je nekoliko godina ranije doživjelo *Ognjište*. Čulo se mišljenje da nisu imali umjetničku vrijednost ranijih djela, osobito da nisu imali snagu *Ognjišta* i prijevijedaka iz zbirki *Pod gorom* i *Opance dida Vidurine*. Odmah je međutim moguće reći da ocjenu treba uzeti sa zadrškom. Prikazi i kritike su naime izostali, o novim se romanima malo pisalo. Moguće je da je zanimanje za književnost bilo ukupno

Budak s mladima u svome rodnom Sv. Roku

jenjalo. Duh naroda koji je 1938. cijelim bićem bio okrenut nadi i žđao za *Ognjištem*, 1944. je već bio prožet strepnjom. Pojavljivanje romana *Bazalo* 2004. odvilo se doduše u boljem i sigurnijem vremenu, no njegovo je objavljivanje proteklo također gotovo neprimjetno. Budak je nakon pedeset godina prešućivanja i prokazivanja već bio izgubio čitateljsku publiku. Matica hrvatska nije pak uložila truda da se o romanu sazna - gotovo kao da je žljela da ostane prikriven.

Vjerujemo da su zadnji Budakovi romani vrijedna književna djela. Podnjeli bi vaganje s mnogim značajnim romanim 20. stoljeća, nacionalnima i stranima. Granice naših vlastitih analiza ostaju međutim u okvirima antropoloških razmatranja - žele govoriti o ljudima i životu prema Budakovim djelima. Estetske analize čekaju stoga komparatiste, stručnjake, i to one koji bi se u značajnijoj mjeri mogli oteti političkim sponama. Istina, procjene književnosti su gotovo redovito vezane i političkim senzibilitetima, no za Budaka i njegovu književnost činjenica vrijedi u prevelikim razmjerima. Budakovo djelo stoga čeka nove utemeljene prosudbe, na osobit način na razini semantike, sintakse i stilistike. Malo je hrvatskih književnika kojih se jezik može mjeriti jednostavnosti, tečnosti, osobitosti i raskoši Budakova jezika.

Obitelji iz kojih je potekao

Ciklus Kresojića soj se u svoja prva četiri djela bavi životom svetoročke obitelji

Vrkljan, i to slijedeći nekoliko pokoljenja. Riječ je o velikoj obiteljskoj zadruzi Nad Vodom, a koja je potekla od Petra Vrkljana koji je u Sveti Rok doselio 1691. i prvu vatu založio pod Glavicom, više današnjeg Doca Kresojića, nedaleko Budačkog Klanca. Kako se je pleme množilo, tako je od graničarskih vlasti dobivao sve više i više zemlje, dok nije zaposjeo cijeli kraj oko potoka Opsenice, od Ponora pa do Mostišta, između Pilara i Gradine. Zapadna međa obiteljskog posjeda bio je obrovački put, koji silazi s Velebita kroz selo Lotiće, te udara na Cestu Gospic – Gračac desno od brijege Žmelovače, više sela Cerja (Kr, 16.).

Petar Vrkljan je povijesna osoba. Bio je jedan od trojice vođa koji su bunjevačke dосeljenike doveli na lovinačko područje, s jedne od međupostaja, iz Jablanca. Vodio je obitelji Vrkljan, Krpan, Kovačević, Pavičić, Pavelić, Pešut, Šarić, Tomljenović, Balen, Babić, Rukavina, Šulentić i nekoliko drugih. Dolazili su iz Hercegovine, dugim migracijskim putovima, i naseljavali ispravnjene velebitske i podvelebitske prostore.

Vrkljani su, kao i druge obitelji, živjeli u obiteljskoj zadruzi u kojoj je *svagda i svagdje vladao red najuređenije vojske, što se je u životu pretvorilo u sklad divnog obiteljskog života. Razumije se samo sobom, da je taj sklad bio stvoren za one ljude i za one prilike i za ona vremena, kad je svaki pojedini član te goleme ljudske zajednice bio posve svestan, da je on na svetu zato, da radi i da ne buni tog savršenog sklada ljudske suradnje* (Kr, 17.).

Radnja prvoga romana, romana *Kresina*, počinje na samom početku 19. stoljeća, oko 1809., u vrijeme kada je Austrija ratovala s Napoleonom.

Sveti Rok je bio dio Vojne krajine. Vojna krajina je *okupljala seljake–vojnike u čvrste postrojbe, tako da je svako diete vjerovalo, da drugačije ni bolje ne može ni biti i da je svaki sposoban muškarac od šesnaeste do šezdesete godine svog života ponosno išao u borbu. – Za to su dobivali u nasljedno uživanje onoliko zemlje, koliko je bilo potrebno za život obitelji, za razliku od ostalih hrvatskih seljaka, koji su bili kmetovi na vlastelinskim veloposjedima* (Kr, 112). Na početku radnje romana *Kresina*, iz obitelji Vrkljan *odlazi osamnaest ljudi, a ostaju mladići ispod sedamnaest godina, žene i djeca. Ljudi su sve domaće poslove napustili i latili*

se oružja: svjetlaju, mažu i rede, pucaju u cilj, da vide, nosi li dobro, oštret handžare i biraju kremenje. Svakom su pune ruke posla, a svi se u njeg razumiju. Tri, četiri su momka, koji još nisu bili pod puškom, ali i oni barataju oružjem kao najprokušaniji borci jer im je već uz kolievku, kad podu za blagom, s njim se više ni ne rastaju, pa je svaki uvježban strielac (Kr, 114.).

Središnja osoba romana *Kresina* je **Jadre Vrkljan**. Nosio je nadimak Kresina zbog hrabrosti koju je pokazao u graničnim okršajima s Turcima, kod obližnjega Kulen Vakufa (*Hrvati na jednoj i na drugoj strani u prvim borbenim redovima* / Kr, 111.), ali i u ratovima na velikim europskim bojišnicama. Vremenom je cijela obitelj dobila nadimak Kresojići. Jadre Vrkljan dugo je uspješno, od oko 1810. do oko 1840., upravljao Vrkljanskom zadrugom. Uz Jadru je bila njegova dobra i pametna žena **Ika**, planinka zadruge. Vrkljani su za ondašnje prilike bili bogati ljudi. Bili su i ugledni – obraz i poštenje bili su i ostali ideal svih Vrkljana.

Drugi roman, *Gospodin Tome*, prati život sljedećeg naraštaja, **Tome i Seke Vrkljan**. Tome je bio jedan od dvojice sinova Jadre i Ike Vrkljan. Nakon vojske, oko 1850., napustio je Sveti Rok i prihvatio vrstu državne službe.

U središtu trećeg romana, romana *Hajduk*, je **Nikola Vrkljan**, unuk Jadre i Ike Vrkljan, sin njihova sina **Jose**. Nikola se, zbog nepravednih postupaka austrijskih vojnih vlasti - uvele su batine kao način kažnjavanja, a pojedini zapovjednici kapetanija postupali su nepravedno i nasilnički, odmetnuo u hajduke. Hajdučka družina o kojoj je u romanu riječ, doista je postojala. U narodu je dugo živio dešterac o Nikoli Vrkljanu, a ima i pisanih tragova. Radnja završava oko 1870, kada se dio hajdučke družine nagodio s vlastima i prihvatio zatvorske kazne, a dio se još koju godinu nastavio skrivati te kratko nakon toga bio uništen.

Glavni lik četvrtog romana, romana *Bazalo*, je **Ivan Vrkljan**, neobičan i pametan čovjek koji se već u mladosti odlučio za život u siromaštvu, u lutanju, radi čega su ga prozvali Bazalo. Poznavao je ljekovito bilje, liječio je ljudе, putovao svim hrvatskim krajevima. U starosti se češće zadržavao u zavičaju, pa ga u posljednjoj sceni romana vidimo u susretu s **Anerom Babić**, središnjim ženskim likom *Ognjišta*. Susret se mogao dogoditi nekako oko

1920., u vremenu kratko nakon završetka Prvoga svjetskog rata, kada je Anera čekala povratak muža.

Uočljivo je da se u svim romanima iz ciklusa *Kresojića soj*, osim u prvoj, pojavljuju osobe, za koje znamo, iz Budakova autobiografskog zapisa „Sam o sebi“, da pripadaju Budakovoj najužoj obitelji. Sam Budak obiteljske odnose nigdje ne tumači, no moguće je povezati.

Prvo, u oči upada lik **Kike**. U romanu *Gospodin Tome* susrećemo je kao djevojčicu, a u romanima *Hajduk i Bazalo* kao djevojku i mladu ženu. Pravo ime joj je bilo **Anica**, no kako je imala lijepu i duge pletenice, zvali su je Kikom. A iz Budakova autobiografska zapisa znamo da je Kika bila Budakova majka! Budak o svojim roditeljima, **Mili** i Anici, piše: *Mile je ostao na ognjištu i otac ga oženi, kad mu je bilo šesnaest godina, s Anicom rod. Vrkljan, kojoj je tada bilo sedamnaest godina. Bila je neobično lijepa, vrijedna i blistra djevojka, a kose je imala tolike, da su je svi zvali Kikom. Taj je nadimak nosila do smrti i po njemu je pozna sva okolica* (Sos uz Og II, 391.).

Susrećemo i Milu, Budakova oca, i to na više mesta. U *Hajduku* ga vidimo kako ide kući iz mlina: (*Mile Dujin veljbabin / od Veljbaba, njem. Feldwebel, dočasnički čin, op. M.R.P./) išao je sporim umornim korakom. Noge su mu bile težke, a ruke su niza nj visjeli kao odsječene. Tri dana je bio u mlinu, neprekidno na oprezu, i u poslu, satven i neizspavan. Uviek je s njim još netko, tko čeka, da mu se žito samelje, pa da ga nosi kući, no to je mlinaru slaba pomoć, jer on sam glavom mora na sve paziti. On je odgovoran i za mlin i za mlijivo.* (Ha, 6.). Iz misli ga je trgao mukli topot. Po zvukovima je razaznavao da dolazi više ljudi. Uskoro je susreo hajduke, išli su jedan za drugim. Sa svima se rukovao, a s Nikolom Kresojićem se pozdravlja: *Bog Ti da dobro, moj Nikola* (Ha, 7.).

U romanima susrećemo i Kikinu sestruru **Katu**. U romanu *Gospodin Tome* opisano je kako je u najranijem djetinjstvu doživjela nesreću, kada je u snažnoj i iznenadnoj buri na Velebitu ispala majci iz naručja. U *Bazalu* je pak opisano kako je **Dujo Budak**, Kikin svekar, pristao da Kika svoju teško pokretnu sestruru Katu uzme sebi, k Budacima (skupa s njezinim velikom dijelom zemlje iz Vrkljanske zadruge!), a u autobiografiji čitamo da je Kata pazila i odgajala Kikinu djecu, pa je i Mile Budak

uz nju rastao. Bio je stoga vrlo potresen kada je, u Mrakodolu kraj Kostajnice, gdje je u svojoj dvanaestoj godini bio započeo daljnijim školovanjem, saznao da je umrla. Odvojenost od kuće bila mu je teška i htio je pobjeći natrag k majci, dodatno i zbog gubitka tete: *Da čaša bude puna, javi mu majka, da mu je umrla tetka Kata, rođena majčina sestra, kljasta sirota od poroda, koja je živjela sa sestrom u njihovoju kući i svu djecu odgajala i učila moliti se Bogu. Milkan je bio osobito prirastao za nju. Taj ga je udarac bacio u grčeviti plač, od kojega se nekoliko dana nije mogao oporaviti usprkos najtopljih nastojanja svih ukućana* (Sos uz Og II, 395.).

Na temelju ovih, i brojnih drugih pojedinosti, možemo zaključiti da je Budakov ciklus *Kresojića soj* kronologija obitelji Vrkljan iz koje je Budakova majka Anica. Jadre i Ika su Budakovi pradjed i prabaka, Tome i Seka Vrkljan su Budakovi djed i baka, Nikola Vrkljan je sin djedova brata Ante, a Ivan Vrkljan Bazalo je unuk pradjedova brata Ivana.

Istina, u *Kresojića soju* se često spominju i Budaci. Spominje se veljbaba **Joso Budak**, Budakov pradjed, a susrećemo i Josinu kćer **Stanu** i njezina muža **Duju** – Budakove djeda i baku. Iz autobiografije je moguće saznati da pradjed Joso nije imao sinova i da je kćeri Stani priženio **Duju Prpića** iz Cerja, koji je prema ondašnjim graničarskim zakonima morao preuzeti prezime ženine obitelji. (Da nije bilo tako, Mile Budak bio bi Mile Prpić!). Stana i Dujo imali su djecu Milu, Nikolu i Mariju. Mile je bio Budakov otac. Nikola se spominje manje – *bio je kod pošte nekakav službenik i umre u Senju oko godine 1897.* (Sos uz Og, 392) – ali Mariju u romanima susrećemo vrlo često, uvijek u njezinu udaljenu domu, na osami, u blizini Boričevca, gdje se često prikrivao Nikola Vrkljan, hajduk. O svojoj teti Mariji Budak u autobiografiji piše: *Mariju udadoše čak u Boričevac za nekoga Filipovića. Stariji su ljudi dugo pripovijedali, da takvih svatova, kao što su bili Marijini Sveti Rok ne upamtiti. Bilo je oko sedamdeset, a možda i više konjanika, a svi u divnim jačermama sa srebrnim pucetima, tokama i ilikama* (Sos uz Og, 391.).

Ne znamo zašto je Budak odlučio pisati kronologiju svojih djedova i baka po majci, a ne onih po ocu. Moguće je da bi Budaci bili tema u petom i šestom romanu ciklusa. Peti roman, *Mala žena Kika*, go-

vorio bi, očito, o životu njegove majke, a šesti roman, *Mali će u pisare*, o njegovu vlastitu djetinjstvu. U autobiografiji piše: *Kad je godine 1901. svršio i opetovnicu, nasta pitanje, što bi sada s njime. Iako je za ličke prilike „grunt“ bio dosta velik - nešto preko 25 jutara – majka je mislila, da na njemu ostane samo jedan od braće, jer će i taj dosta teško živjeti, pa je stoga uredila, da Šime prede na ognjište svoje žene, krasne Marije rod. Vrban, koje bi se inače bilo ugasilo. Joso i Pajo su već bili na „carskom kruvu“, Nikola nije bio oduševljen učenjem, pa odlučiše, na on ostane na ognjištu, a Milkan će u općinu za pisara, pa može s vremenom postati i bilježnik* (Sos uz Og, 393.).

Susretimo sada, barem u nekoliko detalja, Tomu Vrkljana, Kikičina oca i Budakova djeda. Jasno, riječ je o biografiji preoblikovanoj u roman i ne znamo u kojoj je mjeri riječ o fikciji, a u kojoj o činjenicama. Budak svoga djeda nije poznavao – djed je umro kratko nakon što se Kikica, oko 1863. godine, udala – ali Budakovo je znanje o hrvatskoj i ličkoj povijesti vrlo veliko. Rekonstruirao je, može se reći, savršeno. No, potpuna podudarnost s biografijom Tome Vrkljana za naš susret i nije najvažnija. Što Budak piše, govori o Budaku, a mi smo u potrazi za njim, njegovim mislima, stavovima i osjećajima.

Budakov djed Tome Vrkljan

Tome Vrkljan se kao mladić borio u **Jelačićevim** redovima. Bio je *bistar čovjek, istančanih osjećaja i veoma osjetljiv* (GT, 7.). U rat je krenuo s nekoliko svojih

Mile Budak u Zagrebu, 1944. godine

Naslovica drugog izdanja Budakova romana Kresina (MH, Zagreb, 1945.)

Kresojić i svagdje su se iztakli kao razumni i srčani borci, koji vazda promišljeno rade i oprezno paze (GT, 7.). Za zasluge, za spašavanje cijele bojne, dobio je zlatnu kolajnu. Postao je i dočasnikom.

Bio je budan i upućen – u sebi je osjećao nagomilane sposobnosti, znao da je snažan i da je pametniji od mnogih časnika. – A nije nosio samo hrvatsku krv, kosti i predaju pradjedovskih grobova, nego i posve sviesno sve snove budućnosti (GT, 8.). Počeo je osjećati da želi više od seljačkog života. Kad je prvi put došao kući poslije dosta duge i težke vojničke službe, osjetio je, koliko je on toga naučio, što većina graničara nije znala. Tad je u njem sjevnula želja, upalila se iskra težnje, da nauči još više i da se posveti drugom zvanju i zanimanju, nego je to učinio njegov otac Kresina. Pomislio je: što bi bilo iz Kresine, da je slučajno rođen u drugim prilikama i drugim mogućnostima (GT, 9.).

Odlučio se za namještenje u državnoj službi, kod pošte, pa iako je znao da će na taj način postati gradski siromašak (GT, 99.). Kad je u Karlovcu sjeo u diližansu prema Rijeci – služba ga je čekala u Dubrovniku - bio je već na skoku, da sve prekine, da rastrga sve svoje osnove, sve svoje nakane i namjere, pa da jurne bezobzirno u svoje drage gudure, vrlet i kamenje, poliveno suzama i znojem, mukama i patnjama prošlih pokoljenja – no

onda je u njemu prevladao novi čovjek, koji je proživio posljedice francuzke revolucije, koji doživljava izdaju Njegova Apoštolskog Veličanstva na hrvatskom narodu, i koji osjeća da ipak nije jedino oranje i kopanje dostoјno zanimanje čovjeka i otca obitelji. (GT, 19.)

U Dubrovnik je godinu dana kasnije doveo i ženu, Seku, i djecu: kćeri Kiku i Mariju i sina Martina. Bio je *neumoran radnik*. Česa se je latio, nije pustio, dok nije izveo na najspretniji i najuspješniji način. - Već je u djetinjstvu pazio, kad bi svrtao pisku s vrbove grančice, da bude ne samo dobra nego i lijepa (GT, 19.). Vrjedniji i savjesniji od ostalih, bio je izložen pritišku drugih zaposlenika - gledali na njega kao na nepotrebna i bezobrazna uljeza (GT, 39.). Nije se dao smesti. Razumio je složenost dubrovačkog mentaliteta (*dugo nisu dolazili u doticaj s ostalim Hrvatima, ali ćemo se uskoro zbiti u jednu hrpu*; GT, 43.) i svojim je vladanjem nastojao probiti neugodan obruč oko sebe. Osobito je nastojao sklapati nova poznanstva jer je u njemu bila vazda živa želja, da što više čuje i nauči, da što bolje dozna, kako ljudi žive (GT, 23.).

U Dubrovniku je na vlastitoj koži osjetio nasilje Bachova apsolutizma. Od stradanja, od zatvora, spasio ga je samo njegov čvrsti karakter. U nevolju ga je izravno doveo gospodar **Marin**, koji jest bio rođoljub, ali nije isključena mogućnost, da i on u društvu upotrebljava bučne riječi, široke zamahe ruke i da daje izjave, iza kojih nije u stanju stajati dušom i glavom (GT, 181.). Tome je vidio da je Marin jači na jeziku neg na srdu (GT, 18.5). Inače, cijenjen je dubrovačku rodoljubnu mladež ali je nije poznavao na mukama (GT, 180.). Kad su počele policijske istrage, Tome nikoga nije prokazivao, na vlastitu štetu, i pobudio je poštovanje uplenjenih. Gospodar Marin se čudio: *Ima ljudi i izvan ovog našeg slavnog gospodskog grada*. Tome mu je odgovarao, praveći se da ne razumije u potpunosti: *Ima, ima i ode po dikoji pravi čovik. A i kako bi moglo drugačije i biti: u svakom žitu kukolja, a i u najgoroj smisi nađe se pšenice.* - A kako je točno, vidit ćemo kad ova istraga malko uznapridruje, pa kad počnu vatati i pitati, ko je što divanije i od koga j što čuje. (GT, 142.).

Tome je jasno uočavao da stranci nad Hrvatskom provode tešku nepravdu. Na sve je strane bilo uhoda i doušnika, a forisirala se bezobzirna germanizacija. Tomi-

na Kika, pametno i sposobno dijete, u Dubrovniku je pošla i u školu – pa i premda se Seka opirala jer u Lici su tek dječaci bili počeli ići u školu - no nažalost na nastavu koja se održavala na njemačkom. I na radnom mjestu se moralо govoriti njemački. Tome je jasno primjećivao da strancima zdušno pomažu domaće izdajice *kojima Svevišnja Mudrost obilno obdaruje sve narode na zemlji bez ikakove iznimke i razlike* (GT, 179.). Često je razmišljao: *Tko misli da smo mi rođeni samo, da nosimo samar, a on samo, da na magarcima jaše, taj može i uzjahati, jer je ovaj čas jači, ali će se, borami, naći u trnju i kamenju, pa da se i rukama i Zubima drži za magareća leđa.* (GT, 211.). Ili: *Kako je Vrkljanu, tako je i celom hrvatskom narodu. Mi smo vanredni prijatelji i drugovi, al smo strašno nepouzdani podanici i nikakove sluge* (GT, 218.). Tomin brat Joso, koji se za pravdu uvijek bio spreman i otvorenije založiti i izložiti – već kao dječak bije j un vaik i krvav i razdrapan, al nije nikad nikom dužan osta nit je kad osta slabiji, pa da se j ne znam s kim ujiti u kosti (GT, 83.) - je govorio: *Napravit ćemo mi, da i Svemogući bude niže i car bliže* (GT, 257.). Ili: *Bolje brez glave, neg da ti gori od tebe na njoj igra kolo* (GT, 257.). U pismu bratu Joso je tumačio svoje iskustvo s poluvlaom s kojim se u vojsci dogovorio da će si međusobno pomagati, ali koji je ubrzo nakon dogovora uzimao njegovo a svoje nije davao. Joso je iz Svetog Roka Tomi u Dubrovnik pisao: *Bojim se i stramej da vas i kradu i varaju i na vaš račun živu, a vami samo daju da ne umrete i da ne počmete glasno urlikati. Tako je to na sve četiri strane. Vidim ja i ode kod nas i kad ednom počnemo goniti miše iz budžaka, biće posla i trke* (GT, 93.).

Tome je bio nježan otac i muž, iako nije bilo tako na samom početku njegova obiteljska života. Već oženjen, rado je i dalje odlazio u društvo i šalio se s djevojkama, što je žalostilo ne samo njegovu ženu Seku, već i njegovu skrbnu i opreznu majku Iku. Majku je njegovo ponašanje navodilo na pomisao da on još i dalje rado zaviruje i u druge, ne samo u Sekine oči (GT, 15.). No, osjećaji prema ženi i djeci su postupno rasli, razvijali se i zorili. Kad su se rastajali, kada je odlazio od kuće, osjeti on u svojoj duši, da tu kraj njega, čvrsto uz njega, upravo tjelesno povezano postoji i još netko, tko je njegov, baš količko je i on sam svoj, ako ne još i jače i više i tješnje spojen s njegovom dušom, nego što

on sam visi o njoj. Žena i djeca (GT, 14.)! Za nježnost je dozorio dugotrajnim samovanjem, a vazda u mislima na svoje mile i drage. Kad su se sastali, progovorilo je iz njega ono, što je u sebi nosio, a što nije nikako poznavao (GT, 65.).

Kući u Sveti Rok se s obitelji vratio nakon četiri godine službovanja, kada ga je poštanska uprava za kaznu namjeravala premjestiti u Češku. Radost povratka bila je nažalost duboko pomučena stradanjem dvoje djece. Martin je još u Dubrovniku padom ozlijedio kralježnicu, a tek rođena Kata je baš na putu kući, u kolima na Velebitu, u buri, doživjela pad i iščašenje obaju kukova. Da nesreća bude i veća, Seka je počela ozbiljno poboljevati. Umrla je samo nekoliko godina nakon povratka. Ostavila ga je u strašnoj боли i neizmjerno osamljena. Očajan, tražio je odgovor na pitanje zašto je morao izgubiti voljenu osobu, no nije ga nalazio. *U licu je potamnio, kao da nikada ne vidi svjetla, a riječi mu presušile, kao da je zaniemio.* Radio je sve dnevne poslove kao i prije, no bez ikova osjećaja i oduševljenja. Posve mu je svejedno bilo, što je radio i gdje je radio, a za sebe se uopće nije brinuo (GT, 285.). Suze su mu često bile u očima (GT, 293.). *Pred njim su se razjapila nebesa i zemlja, na njeg su zievnuka ždrjela neba i pakla, lebdio je bez uporišta i podnožja, nit je padao nit je stajao, samo je tumarao u magli i omaglici.* (GT, 325.). Prijateljima koji su ga nagovarali da se opet oženi, odgovarao je: *Ne bi ja moga sad voliti ni ednu ženu. Ne bi brate, kraj ove moje dice, kojoj sam sve. Nema tu više govora o mojoj ženidbi* (GT, 316.). Ili: *Ja ne bi tija, da dovedem kakva anjgira, pa da mi dicu tu kocim gona* (GT, 314.).

U jednom se trenutku, ipak, približio **Vranjici**, udanoj ženi, supruzi **Dane Rukavine**. Rado se s njom susretao. Znali su lijepo razgovarati, blago, u razumijevanju. Tome bi se s njom bio volio češće sastajati, no na um bi mu padalo pitanje je li *ka sa sestrom ili kako drugačije* (GT, 311.). *Rado je ustavljaо konje kod Vrla Mudrosti* (uz njezinu kuću) *sad zbog ovog, sad zbog onog, al uviek, da vidi Vranjicu i da s njom izmieni koju rieč; govorkanje je raslo, a prijatelji zabrinuto promatrali i sudili. Nisu mogli doći do nepovoljna zaključka, jer doista nije bilo ništa, što bi ih gonilo, da ga stvore* (GT, 313.). Vjerovali su da bi se Tome, kad bi se njoj i približio više nego kojoj drugoj ženi, u zadnji čas

Roman Bazalo objavljen je skoro pola stoljeća nakon Budakove smrti

trgao i svladao, i to možda ni zbog nje ni zbog sebe, ali svakako radi svoje djece i svoje pokojne Seke (GT, 319.).

Uistinu, Tome je bio vrlo privržen svojoj djeci. Kika, koja je sama bila tek samo malo veća djevojčica, bila mu je zapravo najveća utjeha. *Prepuštao se njezinoj volji kao diete, te ju je slušao baš kao i Kata i Martin, pa možda i još bolje i spremnije* (GT, 285.). A Kika jest bila osobita. Svi su vidjeli da je draga i dobra, i vrlo pametna. Govorilo se za nju da *zna više neg ijedna druga cura u kumpaniji i da je pametnija od svakog čovika* (GT, 315.). Pomišljali su da joj je pomogla i škola u koju je išla u Dubrovniku, no Tome je uvijek tumačio: *Za volju mojoj pokojnoj Seki nisam o tom nikom nikad spominija ni riči. Al, da vam pošteno kažem: blunastu školu ne koristi, a pametnu ne škodi. Tako i mojoj Kikici. Njoj je Sudemogući da, a da nije čeka, oče li dospiti u školu ili ne će* (GT, 335.).

Kada je, koju godinu kasnije, u svojoj sedamnaestoj godini, Kikica bila isprošena, otac je bio vrlo žalostan, *osjećao se kao da će po drugi put osirotit* (GT, 318.). Teško se s njom rastajao, nastojao je s njom što više razgovarati. Govorio joj je: *Znaš, janješće, kad mene nema, unda si ti dici i otac i majka* (GT, 327.). Kikica je obećavala da će se brinuti o bolesnima Kati i Martinu, ali nije o toj temi voljela s ocem razgovarati, jer nije željela pomisljati da bi se ocu što dogodilo. Tome bi je

tješio: *Da, ne idem u rat, i ne daj Bože, da mi je vrime umirati, al pametan čovik zna, da se umire kad dođe suđena, a ne kad je čekamo. Tako je to, janje moje, pa stog tako i divanim* (GT, 327.). Uzeo bi njezine obraze među dlanove, ljubio je, *teparajući joj toliko nježno, da je osjetio tjelesne bolove pod težinom tog toplog otčinskog osjećaja.* – *Zlatna moja ženice, Bog mi Te blagoslovio* (GT, 327.).

Tome je umro je kratko nakon ovog razgovora s Kikicom. Utopio se u zaleđenoj Opsenici, kada se noću vraćao iz Lovinca – popio je previše i predugo se zadržao u gostonici, iako inače uopće nije zalazio u gostonice. Led ga je pokrio, a *mala je Opsenica veselo žuborila na onom svom slobodnom komadiću korita ispod Rukavinskog mosta, a divni je Velebit digao nad oblake svoje Svetu Brdo i čuva svoju ličku djecu, bez obzira, da li su bila još budna ili su već spavala bilo u kom obliku sna* (GT, 345.).

Godinu dana nakon što je Budak napisao ove retke, nakon što je opisao smrt svoga djeda Tome, nestalo je i njega. Pa i njegove drage Grozdice / Kikice, i nećakinje Ane.

Uopće, mnogi dijelovi koji govore o sudbini Tome Vrkljana, govore o Budaku. Dok je u duši prolazio životnim putom svoga djeda Tome, išao je i svojim. Uzdizao se na njegovo snazi i integritetu, njegove su ga tuge prisjećale vlastitih, osobito smrti žene. Vlastitu skoru smrt ipak nije mogao predvidjeti, ali o njoj je puno razmišljao, i 1944. i mnogih ranijih godina, i gledao joj u oči.

Budak je bio vrlo, vrlo snažan čovjek – poput svojih djedova i pradjedova.

Za nas same je sreća da su Budakova djela s nama, da uvijek ponovno možemo saznati kakvi su ljudi bili Vrkljani.

Cijeli se život trudimo da im budemo slični.

Bilješke:

Kratice: Kr, Kresina, Hrvatsko kulturno društvo Freiburg i Ogranak Matice hrvatske Basel, Zagreb / Basel / Freiburg 1989.; GT, Gospodin Tome, Matica hrvatska Zagreb 1944.; Ha, Hajduk, Hrvatsko kulturno društvo Freiburg i Ogranak Matice hrvatske Zagreb / Basel / Freiburg 1989.; Ba, Bazalo, Matica hrvatska Zagreb 2004.; Sos uz Og, „Sam o sebi“, na kraju drugog dijela Ognjišta, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1990.♦

ODLUKA O UKLANJANJU GROBALJA I GROBOVA “OKUPATORA” I “NARODNIH NEPRIJATELJA” MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA DF JUGOSLAVIJE OD 18. SVIBNJA 1945.

U sklopu namjere potpunog i radikalnog obračuna jugoslavenskih komunista s neprijateljem neposredno po završetku Drugoga svjetskog rata, bila je i naredba Ministarstva unutarnjih poslova Demokratske Federativne Jugoslavije br. 1253 od 18. svibnja 1945., o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i

Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER,
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

“narodnih neprijatelja”, koja je obuhvatila groblja i nadgrobne spomenike vojnika njemačke, talijanske i mađarske vojske, te ustaše, četnike i slovenske domobrane. Da

je naredba o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” sustavno provođena potvrđuju onodobni dokumenti, a i suvremenici događaja.

Iako je o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” nakon Drugoga svjetskog rata tijekom 1945., 1946. i 1947. u Jugoslaviji objavljeno i arhivsko gradivo i napose mnogobrojni napisi u publicistici i memoaristici, u historiografiji postoje tek kraći prikazi i osvrti, a podrobnija je analiza izostala.

*

Odluka Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije br. 1253 od 18. svibnja 1945. o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja”, koju potpisuje ministar unutarnjih poslova DF Jugoslavije Aleksandar Ranković, nije do sada pronađena u izvornom obliku. No, poznato je te u Sloveniji, Hrvatskoj i Srbiji objelodanjeni niz dokumenata o uklanjanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” na području Slovenije, Hrvatske i Bosne i Hercegovine u neposrednom poraću 1945., 1946. i 1947., utemeljenih na Odluci Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja”.

*

Ministarstvo unutarnjih poslova Narodne vlade Slovenije, Ljubljana, opširno je 12. lipnja 1945. izvijestilo okružne NOO-e u Sloveniji o odluci Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije, Beograd, od 18. svibnja 1945., o uklanjanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja”.

Ministarstvo unutarnjih poslova Narodne vlade Slovenije, Ljubljana, u dopisu od 12. lipnja 1945. svim okružnim NOO-

FEDERALNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO UNUTRASNIH POSLOVA

Odjel opće uprave

Broj: 2.811/45a.

Zagreb, dne 6. srpnja 1945.

Predmet: Uklanjanje vojničkih groblja
okupatora.

1./ Oblasnim N.O.-ima Dalmacije, Istre i Slovenije
2./ Okružnim N.O.-ima Savski Kotar, Hrvatsko Primorje,
Kordun, Lika, Banija, Zagreb, Varaždin, Bjelovar, Mos-
lavina.
3./ Privremenom Gradskom N.O.-u Zagreb

Fašistički je okupator platio brojnim žrtvama svoj pokusaj da istrijebi naše narode. Domači koji je on morao da dade u krv, bio je ogroman iz rasloga što je okupator iskoristavao svaku priliku da protiv naših naroda rasjeraju i onake pobijenjale svoje bande. Tako je okupator sakupljao svoje poginule, prenosio ih na načinito uređena groblja gdje ih je sahranjivao u posebnu paradu i uz učešće domaćih izdajnika. Usljed toga ostala su iza kako je okupator protjeran iz naše zemlje mnogo prostrana, izasnovna smještana i brižljivo očuvana groblja okupatora, dok su kosti naših boraca kojekuda rasijane, većina bez ikakvog vanjakog imena.

Treba isbrisati svaki trag slobodne fašističke vladavine. Tako je potrebno i da se sruvne sa semljom svi vanjski znakovi, po kojima bi se razaznavalo mjesto, gdje su se dišala takova groblja.

Stoga će te u pogledu tih groblja postupiti ovako.
1./ Ogradne sijove, plotove kao i druge predmete i sredstva kojima je bio omijenjani prostor sa groblje na kojima su se odjejeli pokopali okupatorski vojnici, talijani, madjari i ustaše treba odstraniti.

2./ Vanjska obilježja na pojedinim grobnim humicima /kratke, plode, konfesijalne i sve druge znakove/ treba skloniti tako da čitavo zemljiste, koje je bilo određeno za groblje, bude poravnano.

3./ Sa pojedinim grobnim humicama koji se malasi isvan skupnog groblja i izmjeđani su sa drugim grobovima, dignuti samo vanjski znakovi.

4./ Lješine se nemiju ni u jednom slučaju direći, niti grobovi otvarati ili prekopavati.

5./ Prostori, na kojima su se nalazili grobovi, ne smije se upotrebljavati za pokapanje novih mrtvaca. Ovaj se prostor može upotrijebiti kao rasadnik za ukrašeno grobno bilje ili slična vrste.

6./ Odstranjeni materijali sa grobova ne smije se rasnositi. Drvo će se skupiti na jednom mjestu, isbrisati natrag svaki znak i natpis i po potrebi upotrijebiti ga, dok će se kamni racionalno upotrijebiti, iako se prethodno očistiti bez traga, sve što je na njemu bilo uklešano ili zapisano.

Od svih ovih ovih postupaka izuzeta su grobišta i grobovi domobrana.

Razumije se da se kod svoga toga mora postupati pa način koji će ostaviti nedvojbeni utisak, da ova postupak nije nikako art escečivanja već je izvanisključivo imperativ, da se okloni sve, što bi moglo potpjeđati na vremena fašističkog života.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU !

/ M.P. /

MINISTAR
V.Krstulović v.r.

OKRUŽNI NARODNO OSLOBODILACI ODBOR ZA GRAD VARAŽDIN
UPRAVNI ODJEL

Broj: 6527/1945.

Dne 12.VII.1945.

Predmet: Uklanjanje vojničkih groblja
okupatora.

GRADSKI - KOTARSKI N.O.O.
Upravni odjel

V A R A Z D I , gradi

Dostavlja se prednji raspis u predmetu uklanjanja vojničkih groblja okupatora pozivom da se po istom odmah postupi. Naslov će najkasnije do konca srpnja o.g. podnijeti ovom Upravnom odjelu izvještaj o dovršenom postupku i udovoljenju spomenutom raspisu. U kolikovo način području naših vojničkih groblja okupatora imade se podnijeti tako-djeli izvještaj da groblja nema.

Poznati nalog Vicka Krstulovića o uništenju grobova

Takozvano ustaško groblje na Mirogoju preorano je i uništeno

ima (Štev. 334/45, Predmet: Okupatorski grobovi), pojašnjava razloge uklanjanja grobalja i grobova "okupatora i domaćih izdajnika" nabrajajući mnogobrojne represivne postupke i zločine "okupatora i domaćih izdajnika" prema "našem narodu" i "borcima". Ministar unutarnjih poslova Narodne vlade Slovenije **Zoran Polič** svim okružnim NOO-ima nalaže:

"Naša zadaća je danas, da što prije zacijelimo teške rane prošlosti, da što prije odstranimo sve, što podsjeća na fašističku

Eva Jutić iz Surčina, na grobu sina Petra, koji je sahranjen u Zagrebu

moraju NOO-i učiniti sve potrebno, da se odmah odstrane /sravnaju sa zemljom/ sva groblja kao također i pojedini grobovi okupatora i domaćih izdajnika i tako izbriše svaki njihov trag. Partizanskim grobovima pak moraju posvetiti NOO-i svu potrebnu brigu i njegu, da istinski postanu spomenici zahvalnosti našim najvećim junacima. NOO-i moraju narodu pojasniti zašto moramo odstraniti grobove okupatora i domaćih izdajnika."

Na kraju dopisa MUP-a Narodne vlade Slovenije, o uklanjanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja", zatraženo je od svih okružnih NOO-a, da ih obavijeste što su "učinili glede uklanjanja grobova i kakav odjek ima uklanjanje [grobova] u narodu. Smrt fašizmu – sloboda narodu!"

Ministarstvo unutarnjih poslova FNR Jugoslavije, Beograd, dopisom od 9. kolovoza 1946. ukazalo je MUP-u NR Slovenije, Ljubljana, da je naredbom MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. br. 1253, "odredjeno [je] da se groblja ili pojedine humke fašističkih okupatora ukloniti u skladu s ovim ukazom."

Pitomci Poglavnika tjelesnog sdruga uređuju groblje hrvatskih vojnika u Zagrebu

Vojničko, domobransko, groblje u Osijeku

ne i sravne sa zemljom, tako da se zбриše svaki trag njihovog postojanja i uklone tragovi koji bi podsećali na mrskog okupatora" uz napomenu, da "Ukoliko ova naredba dosada nije provedena, potrebno je odmah provesti mere da se ona striktno provede i da se uklone svi tragovi fašističkih groblja ili pojedinih grobova." Zaključno pomoćnik ministra unutarnjih poslova FNR Jugoslavije **Petar Ivičević** nalaže, da ih o izvršenju naredbe obavijeste.

Upute i naređenja o uklanjanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja" redovito su prosljeđivana podređenim ustanovama na svim razinama, od najviših do najnižih organa vlasti.

Ministarstvo unutarnjih poslova Vlade NR Slovenije, Ljubljana, izvjestilo je 14. kolovoza 1946. sve okružne i kotarske Odjele za unutarnje poslove o dopisu MUP-a FNR Jugoslavije, Beograd, (Str. Pov. br. 63, od 9. VIII. 1946.), kojim se ponovno zahtijeva, i poziva na naredbu od 18.V.1945., br. 1253, "da se odmah odstrane - izravnaju sa zemljom sva groblja, kao i pojedini grobovi okupatora i domaćih izdajnika i tako izbriše svaki trag za njima, ako to nije već izvršeno." Pomoćnik ministra unutarnjih poslova Vlade NR Slovenije, **Boris Kocijančič**, napominje, da su "o učinjenom dužni izvjestiti." Zatim napominje, da je Ministarstvo unutarnjih poslova Vlade NR Slovenije 12. lipnja 1945. izdalо po tom pitanju svim okružnim NOO-ima okružnicu (štев. 334/45) "i pozvalo ih, da učine sve potrebno, da

se odstrane takvi tragovi." No, MUP Vlade NR Slovenije, utvrđuje, da se "u tom smjeru kod nas nije mnogo izvršilo", naprotiv da rođaci "izdajnika" ukrašavaju njihove grobove, iskazujući tako "izdajničku pripadnost" i "reakcionarno mišljenje." Navode, da je "stoga nužno, da se provođenju navedenih okružnica odmah i rigorozno pristupi. Kako bi "uklanjanje navedenih grobova moglo prouzročiti u određenim krugovima, koji će pokušati pozivanjima na pietet i humanost prevaratiti narod i stvoriti neraspoloženje prema narodnoj vlasti, potrebno je, da se po tom pitanju stvar dobro politički pripravi" te pojašnjavaju koje razloge uklanjanja grobova "okupatora i domaćih izdajnika" treba prikazati narodu. "Zato se primite stvari odmah i energično i o svemu učinjenom

Sahrana poginulih pripadnika Njemačke narodne skupine na Njemačkom vojnom groblju u Sarajevu, 1943.

Vicko Krstulović

nas izvijestite. Odmah nam pa izvijestite, kakvo je stanje sada, što je već učinjeno i koliko je još takvih grobalja odnosno pojedinih grobova na Vašem području.”

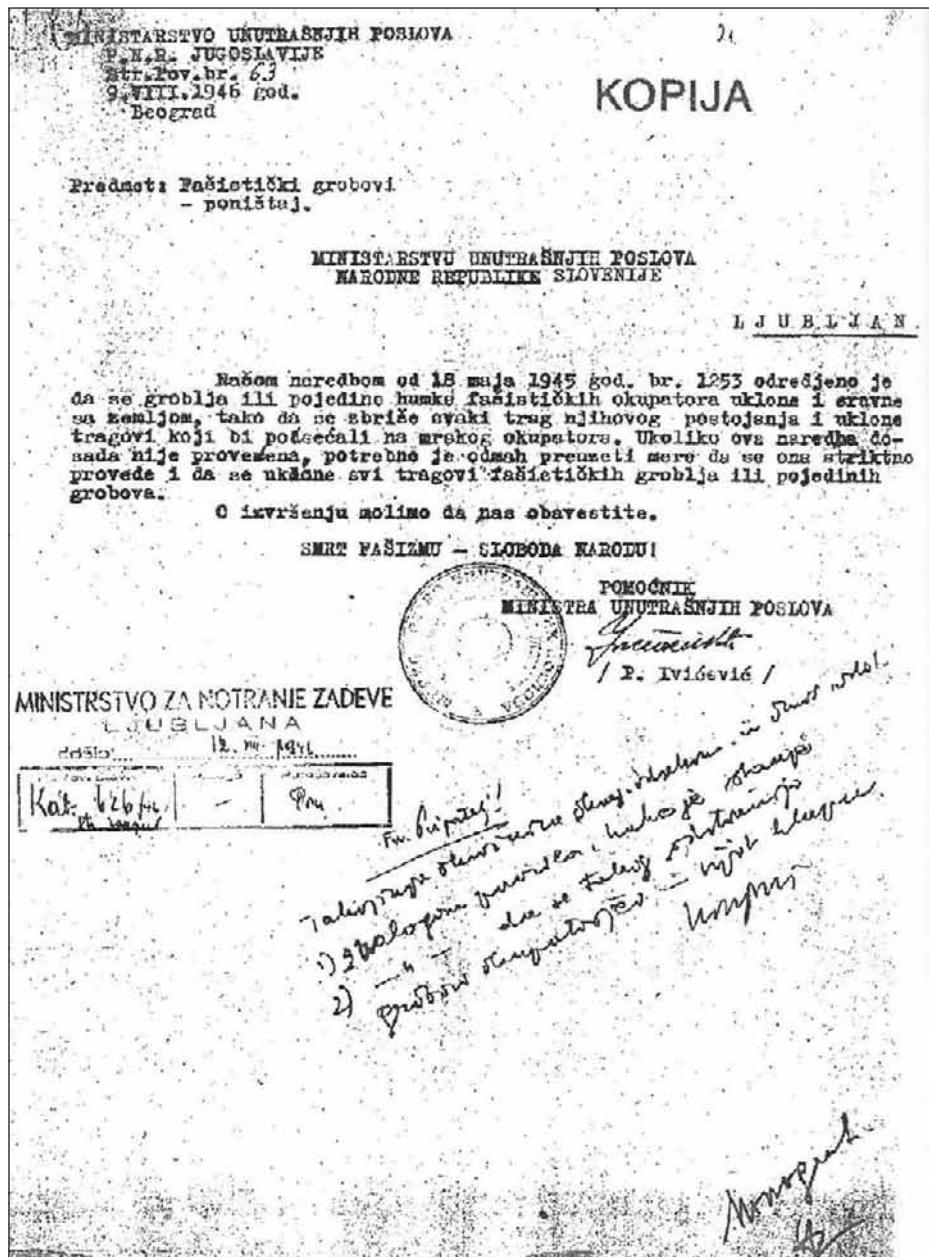
Odsjek za unutarnje poslove Povjereništva Pokrajinskog NOO-a za Slovensko Primorje, Ajdovščina, dostavio je 11. prosinca 1945. okružnim NOO-ima, okružnim zapovjedništvima Narodne zaštite, Zapovjedništvu Narodne zaštite pri Pokrajinskom NOO-u, dopis naslovljen “Iskop i prijenos posmrtnih ostataka izdajnika i protivnika narodno-oslobodilačkog pokreta” u kojemu navode, da se događa, “da rođaci pojedinih osoba, koje su bile zbog svojega djelovanja protiv narodno-oslobodilačkog pokreta i suradnje sa okupatorom, likvidirane tijekom narodno-oslobodilačke borbe, njihove posmrtnе ostatke iskopavaju i prenose radi sahrane na mjesnim grobljima. U takvim slučajevima priređuju sahrane više ili manje svečano i nastoje slučaju dati politički značaj te prikazati pokojnoga kao nedužnu žrtvu, što je reakciji dobrodošao povod za djelovanje protiv narodne vlasti i osvobodilne fronte.” Naglašavaju, da “narodna vlast prema takvim pojavama ne može biti indiferentna i bezbrižna” te, da je “Izdajnike i neprijatelje naroda zadesila pravična kazna, koju im je izrekao cjelokupan narod. Nije im bila izrečena samo kazna smrti, nego ujedno i kazna gubitka narodne časti te iz toga slijedi, da im je oduzeta

takoder svaka posmrtna čast.” Zaključno načelnik Odsjeka za unutarnje poslove Pokrajinskog NOO-a za Slovensko Primorje **Albin Čotar** nalaže, ”da moraju grobovi izdajnika biti zaboravljeni i da se mora izbrisati njihov svaki trag i sjećanje te da se na taj način sačuva narodna čast na dostoјnoj visini neokrnjena.”

Okrugni izvršni NOO za Vipavsko, Ajdovščina, prosljedio je 15. prosinca 1945. okružnicu Odsjeka za unutarnje poslove Povjereništva Pokrajinskog NOO-a za Slovensko Primorje, Ajdovščina, “Iskop i prijenos posmrtnih ostataka izdajnika i protivnika narodno-oslobodilačkog pokreta” svim NOO-ima na Vipavskem, uz napomenu “Molimo, da se uputa strogo držite.”

Dokumenti potvrđuju, da je odluka Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije o uklanjanju vojničkih grobalja okupatora u Sloveniji sustavno provođena.

Odsjek za unutarnje poslove pri Kotarskom izvršnom odboru Rakek (Cerknica, Notranjska), izvijestio je 24. siječnja 1947. Ministarstvo za unutarnje poslove NR Slovenije, Ljubljana, da su postupili po odluci Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije, Beograd od 18. svibnja 1945. o uklanjanju vojničkih grobalja okupatora, uz napomenu, da je uklanjanje grobova izvela omladina uz pomoć drugih masovnih organizacija te, da su u njihovom kraju “odstranili detaljno fašističke grobove”. U mjestima gdje uklanjanje vojničkih grobalja okupatora nije prove-

Ponovljena zapovijed MUP-a FNRJ o uništenju tzv. neprijateljskih grobova

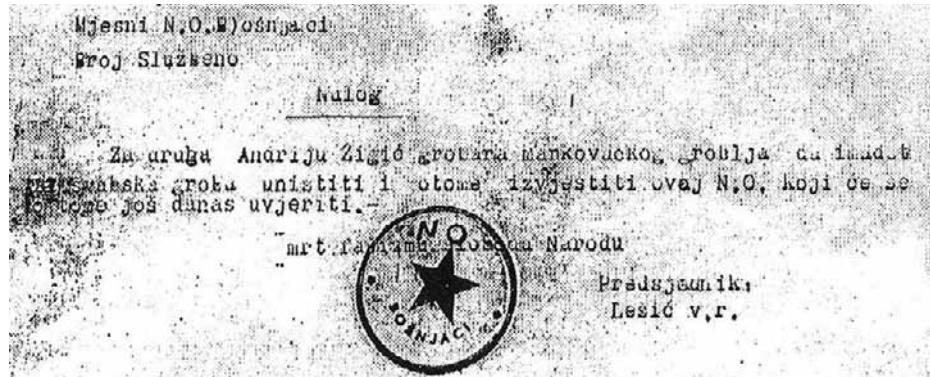
Njemačko vojno groblje u Banjaluci

deno, bilo je to, navode, radi snijega. Izvjestit će kad odstrane i te grobove.

U Sloveniji grobovi i groblja pripadnika Slovenskog domobranstva nisu bila izuzeta odlukom MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945., odnosno odlukom MUP-a Narodne vlade Slovenije od 12. lipnja 1945., i kasnijih odluka o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja", kao što je to, iako samo "na papiru", u Hrvatskoj bio slučaj sa grobovima i grobljima pripadnika Hrvatskog domobranstva.

U Ljubljani su u neposrednom poraću 1945. na vojnem groblju na Orlovom vrhu otkopali grobove slovenskih domobrana (na iskopu su radili njemački ratni zarobljenici), te njihove posmrtnе ostatke kamionima odvezli na nepoznatu lokaciju. Uz to, na groblju Žale u Ljubljani preko noći "nestali" su grobovi pravnika i političara dr. Marka Natlačena, teologa dr. Lamberta Erlicha (obojicu je po nalogu KP Slovenije 1942. ubila Varnostno-obveščevalna služba Osvobodilne fronte), a "nestali" su i grobovi još nekih drugih istaknutih osoba, iako mrtvih, politički neprihvatljivih novim vlastodršcima.

U neposrednom poraću 1945. ponegdje u Sloveniji nakon što su grobovi, najvjerojatnije, "nestručno" raskopani nastaju higijenski problemi, kao u Crngrobu kod

Nalog grobaru u Bošnjacima da uništi 2 njemačka vojnička groba na mjesnom groblju

Pevnog (Škofja Loka), gdje su raskopani grobovi Hrvata, ustaša. Prema izvješću Mjesnog Narodnog odbora Pevno od 29. prosinca 1945. Odjelu za unutarnje po-

slove Okruga Škofja Loka, "to uzrokuje neprijatan miris i onečišćeje zrak, zato je opasno da se ne raširi kakva bolest."

KOPIJA

MARODNA VLADA SLOVENIJE
MINISTRTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
Štev. 334/45
Dne, 12. junija 1945.

Preklic: Okupatorski grobovi

Vsem Okrožnim NOO

Okupator je svoj poizkus padjarmljenja in iztrebljenja našega naroda plačal z velikim številom mrtvih. Svoje mrtvece je pranašal v mesta; /središča svojih postojank/ in jih tam pokopaval z velikimi častmi ob sodelovanju domačih izdajalcev. Tako so v bližini vseh naših mest nastala številna skrbno urejena okupatorjeva pokopališča. Na tisoče in tisoče naših borcev, ki so padli za naše svobodo, pa leži širom našemzemske po gozdovih, travnikih in jarkih, brez vsake gomile, brez vsakega znamenja, brez vsakega napisa. Okupator je vsak partizanski grob, ki ga je zasledil razdejal. Množično je streljal in obesil naše talce, jih zmetal v skupne lame in nihče danes ne ve, kje so pokopani. Da bi nas iztrebil je prišel na zločinsko zamisel. Postavil je zloglasna taborišča, kjer je na najokrutnejši in brezdušni način do smrti mučil naše ljudi. Na tisoče in tisoče jih je umrlo od muk, mrza in gladi. Trupla teh naših mučencev so strpali v velike peči, ter jih sežgali, pepel pa so raztrošili po njivah za gnoj. Zaman čakajo njihove družine, da se bodo vrnili, zaman iščejo njihove grobove, da bi jih okrasili. Ko je okupator požigal naše vasi, je metal žive v ogenj naše otroke, starčke in žene.

Tako je postopal okupator, ker nas je hotel popolnoma unišiti in ker ni poznal nobnega usmiljenja z nami. Naša naloga je danes, da čimprej zacelimo težke rane preteklosti, da čimprej odstranimo vse, kar spominja na fašistično okupacijo v naši deželi in da predvsem čimprej odstranimo sledove okupatorskih zločincev in domačih izdajalcev.

Zato je izdalo zvezno ministrtvo za notranje zadeve 18.V.1945. nalog po katerem morajo NOO ukreniti vse potrebnec, da se takoj odstranijo /zravnajo z zemljo/ vse pokopališča kakor tudi posamežni grobovi okupatorjev in domačih izdajalcev, in tako izbriše vsaka sled za njimi. Partizanskim grobovom pa morajo posvetiti NOO odbori vse potrebno skrb in nego, da bodo resnično postali spomeniki hvaložnosti našim največjim junakom. NOO morajo ljudstvu razložiti zakaj moramo odstraniti grobove okupatorja in domačih izdajalcev.

Obvestite nas, kaj sta ukrenili glede odstranitve grobov in kakšen odmev ima odstranitev pri ljudstvu.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

Minister
za notranje zadeve

Zapovijed o uništenju grobova u Sloveniji

br. 257, ožujak-travanj 2014.

ZATVORENIK

Vladimir Bakarić

Uklanjanje grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja" nije bilo bez poteškoća za vlasti, na različitim razinama.

Povjerenik za narodnu obranu okruga Ljutomer u dopisu od 12. srpnja 1951. pomoćniku ministra za unutarnje poslove NR Slovenije, **Peteru Zorku**, napominje

Zoran Polič

kako su ustanovili, da "svi ljudi tamo gdje se nalaze grobovi [“neprijatelja”], pamte podatke [o njihovim lokacijama], tako da bi bilo uklanjanje nadgrobnih oznaka ili grobova riskirana stvar."

No, u Sloveniji, kao i drugdje na području Jugoslavije, groblja i grobovi "okupatora" i "narodnih neprijatelja" sustavno su uklanjani ili su, pak, u "boljem slučaju" prepušteni krajnjem nemaru i propadanju.

*

I Ministarstvo unutarnjih poslova FD Hrvatske, Zagreb, opširno je 6. srpnja 1945. izvijestilo oblasne i okružne NOO-e o odluci MUP-a DF Jugoslavije, od 18. svibnja 1945., o uklanjanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja".

Ministarstvo unutarnjih poslova FD Hrvatske u dopisu od 6. srpnja 1945. oblasnim i okružnim NOO-imima (oblasni NO-i Dalmacije, Istre i Slovenije, okružni NO-i Savski kotar, Hrvatsko Primorje, Kordun, Lika, Banija, Zagreb, Varaždin, Bjelovar, Moslavina i Privremeni Gradska NO Zagreb) (Broj: 2.811/45., Predmet: Uklanjanje vojničkih groblja okupatora), pojašnjava razloge uklanjanja grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja", i nalaže:

"Treba izbrisati svaki trag zloduha fašističke vladavine. Tako je potrebno i da se srovne sa zemljom svi vanjski znakovi, po kojima bi se razaznavalo mjesto, gdje su se dizala takova groblja. Stoga će te u pogledu tih groblja postupiti ova-kо. 1./ Ogradne zidove, plotove kao i druge predmete i sretstva kojima je bio omedjen prostor za groblje, na kojima su se odjelito pokopali okupatori-ski vojnici /Njemci, Talijani, Madjari i ustaše/ treba odstraniti. 2./ Vanjska obiležja na pojedinim grobnim humcima /krstove, ploče, konfesijske i sve druge znakove/ treba ukloniti tako da čitavo zemljište, koje je bilo određeno za groblje bude poravnano. 3./ Sa

pojedinih grobnih humaka, koji se nalazi izvan skupnog groblja i izmješani su sa drugim grobovima, dignuti samo vanjske znakove. 4./ Lješine se nesmiju ni u jednom slučaju dirati, niti grobovi otvarati i prekopavati. 5./ Prostore, na kojima su se nalazili grobovi, ne smije se upotrebljavati za pokapanje novih mrtvaca. Ovaj se prostor može upotrijebiti kao rasadnik za ukrasno grobno bilje ili slične svrhe. 6./ Otstranjeni materijal sa grobova ne smije se raznositi. Drvo će se skupiti na jedno-mjestu, izbrisati netragom svaki znak i natpis i po potrebi upotrebiti ga, dok će se kamen racionalno upotrebiti, iza kako se

Aleksandar Ranković

predhodno otstrani bez traga, sve što je na njemu bilo uklesano ili zapisano."

Zaključno ministar unutarnjih poslova FD Hrvatske **Vicko Krstulović** oblasnim i okružnim NOO-imima nalaže: "Od svih ovih postupaka izuzeta su grobišta i grobovi domobrana. Razumije se da se kod svega toga mora postupati na način, koji će ostaviti nedvojbeni utisak, da ovaj postupak nije nikako akt osvećivanja već je izazvan isključivo imperativom, da se ukloni sve, što bi moglo potsjećati na vremena fašističkog zuluma. SMRT FAŠIZMU - SLOBODA NARODU!"

(nastavit će se)

KRIVIĆEV BRIEG – JEDNO OD GRAČANSKIH STRATIŠTA

Poslijeratni zločini Jugoslavenske armije nad zarobljenim pripadnicima oružanih snaga Nezavisne Države Hrvatske i hrvatskih civila trajna su tema suvremene hrvatske historiografije. Unatoč tome što je riječ o izuzetno važnoj tematiki iz nacionalne povijesti, same strukture hrvatske države njoj su posvetile nedovoljnu pažnju.

Kao povjesničar, ne bih ulazio u politizaciju pitanja koji je razlog što danas, nakon više od dvadeset godina hrvatske samostalnosti i pada komunističkog po-

Piše:

Domagoj NOVOSEL, prof.

Ovdje bih se osvrnuo na jedno od dva istražena stratišta na području Gračana, koje je proveo spomenuti ured prije svog pripajanja Ministarstvu branitelja.

O samim ratnim i poratnim događajima 1945. u Gračanima nedaleko Zagreba objavio sam nekoliko članaka, između ostalog i na jednom kongresu Hrvatskoga žrtvoslovnog društva, te im posvetio i

poglavlje u knjizi „Gračanska kronika“, objavljenoj 2008. godine.[1] Zbog toga ovaj članak nema pretenzije detaljno analizirati i opisivati ratne operacije i zločine Jugoslavenske armije na području Gračana, već analizirati jedno od istraženih stratišta na Krivićevu briegu.

Krivićev brieg stari je gračanski topomin. Ime je dobio prema domicilnoj obitelji Krivić čiji se posjed nalazio u današnjoj ulici Gračanski Ribnjak.[2] Riječ je o dolini koja razdvaja Gračane od susjednih Šestina. Potok Topličica čini staru granicu između dva naselja, a na njemu se nalazi mlin obitelji Banić iz XVIII. stoljeća.[3] Nekoliko stotina metara sjeveroistočno od mлина nalazi se Krivićev brieg. Većina zemlje danas je u posjedu obitelji Banić i Filetin, također starosjedilačkih rodova. Prezime Krivić u Gračanima je izumrlo 2000. godine, smrću Štefanie Krivić (1908.-2000.).[4]

Nakon što su 10. svibnja 1945. u potpunosti, nakon dvodnevnih borbi s hrvatskim i njemačkim postrojbama pripadnici Jugoslavenske armije zauzeli Gračane, započela su pogubljenja zarobljenika. Teško je utvrditi točan broj zarobljenih i pogubljenih. **Mirko Banek**, i danas živući stanovnik Gračana, a tadašnji hrvatski vojnik, svjedoči o 200 mrtvih hrvatskih i njemačkih vojnika u današnjoj ulici Pu-

Prizori ekshumacije stratišta na Krivićevu briegu u Gračanima kod Zagreba

retka u istočnoj Europi, nemamo jasniju strategiju istraživanja i obilježavanja žrtava komunizma. Za razliku od Hrvatske, ostale postkomunističke europske države odavno su se suočile sa zločinima komunizma. Neovisni od političara, europski kolege obavljaju svoj istraživački posao.

Na žalost u Hrvatskoj se ovaj znanstveno – istraživački rad sveo na puku politizaciju i skupljanje političkih poena. Nedavno zatvoreni „Ured za pronaalaženje, obilježavanje i održavanje grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata“ te njegovo premještanje u okrilje Ministarstva branitelja, kao potpuno neadekvatnu instituciju, najbolje svjedoče o tome.

stodol.[5] Nemoguće je znati jesu li to bili vojnici poginuli u borbi, pa sakupljeni na jednom mjestu ili za-robljenici koji su poubijani.

Nakon što je Jugoslavenska armija u Gračanima uredila svoj stožer (štab) (VI. lička proleterska divizija Nikola Tesla s generalom **Dokom Jovanićem** na čelu), svakodnevno su iz Zagreba dovođeni zarobljenici, hrvatski vojnici i civili. Vrlo vjerojatno su pristizali iz zloglasnih logora „Kanal“ i Prečko. Jedna takva grupa dovedena je u razdoblju između 13. i 15. svibnja. Stariji mještani Gračana tvrde da su imali plave odore, što sugerira da su bili pitomci dočasničke škole ili kadeti zrakoplovci. Ove navode i danas mogu potvrditi **Rudolf Banić, Rudolf Banek i Rudolf Šelendić**. Osobito je važno svjedočanstvo Rudolfa Banića, tada desetogodišnjeg dječaka čija se kuća nalazila uz sam gore spomenuti mlin njegove obitelji. Žrtve su dovedene na Krivićev brieg te tamo pobijene velikim dijelom vatrenom oružjem. Rudolf Banić navodi kako su se noću iz pravca Krivićeva briega čuli pučnjevi.[6]

Osim usmenih svjedočanstava, o stratištu na Krivićevom briegu svjedoči i dokument poznat pod naslovom „Izvještaj o radu na pokapanju lješina i strvina na teritoriju Mjesnog Narodno Oslobođilačkog Odbora u Gračanima“. [7] Dokument je sastavio **Miroslav Haramija**, narodni odbornik i ljekarnik iz Gračana. On ga je u tajnosti sačuvao sve do devedesetih godina prošloga stoljeća, kada ga je dao na uvid javnosti.[8] Između ostalih stratišta koje dokument spominje nalazi se i grobište Krivićev brieg. Pod označenim rimskim brojevima VIII. i IX. nalaze se dvije odvojene jame na navedenoj lokaciji.[9] U onoj pod brojem 1, prema dokumentu je pokopano 40, a u drugoj pod brojem 2. 20 žrtava.

Početkom devedesetih godina lokalna je zajednica u Gračanima pokrenula plan za istraživanje i obilježavanje gračanskih stratišta. No, zbog raznih do danas nera-zjašnjenih okolnosti, plan istraživanja zaustavljen je od državnih institucija. Ono što je napravljeno bilo je postavljanje spomen ploče na mrtvačnici u Gračanima

i zajednička molitva vjernika kod raspela *Pri Isusu*[10]. Godine 2008. obnovljena je inicijativa za očuvanje spomena na žrtve poratnog zločina Jugoslavenske armije. Sve je zapravo bila građanska inicijativa raznih gračanskih udruga, koja je kulminirala 2011. postavljanjem osam ploča na najvećim stratištima.[11] Godine 2012. inicijativom stanovnika Gračana uspostavljen je kontakt s „Uredom za pronalaženje, obilježavanje i održavanje grobova žrtava komunističkih zločina nakon Drugoga svjetskog rata“. U suradnji s **dr. sc Tomislavom Anićem**, tadašnjim ravateljem Ureda, stvoren je zajednički plan o istraživanju i obilježavanju grobnica.

Kao jedno od dva stratišta koja su izabrana za ekshumaciju izabran je i Krivićev brieg.[12] To je učinjeno iz razloga što su za njega uz pisane izvore postojali i već navedeni živući svjedoci.

Nakon uspješnog sondiranja terena koje je pokazalo postojanje posmrtnih ostataka ispod površine zemlje te pokazivanja mesta stratišta od strane svjedoka, 22. listopada 2012. Ured je krenuo s iskapanjima. Dio koji slijedi preuzet je s mrežnih stranica danas već ugaslog Ureda: „*Vrlo plitko, već na 35 cm ispod zemlje pronađeni su prvi posmrtni ostaci. Ekshumirani su posmrtni ostaci 30 muških osoba. Većina žrtava bile su vrlo mlade, prema procjeni sudskega vještaka negdje na rubu punoljetnosti i imali su savršeno zdruge, bijele zube. U grobnici su pronađeni nepobitni dokazi egzekucije : na vrhu grobnice pro-*

nadena je veća količina čahura u tijelima žrtava pronađena su puščana zrna, nekoliko je lubanja imalo prostrijele, svim su žrtvama ruke bile vezane plastificiranom čeličnom žicom na leđima. Nisu imali obuću, odnosno u grobnici je pronađen ostatak samo jedne vojničke čizme. Uz žrtve je pronađeno nešto osobnih predmeta: nekoliko muških prstena od neplemenitih metala (bakrene legure), jedan privjesak-križić istrgnut s lančića kojeg je žrtva držala u ruci, nešto plastičnih gumbi, ostaci tabakere i ostaci kopče od remena. “[13]

Navedeni izvještaj ureda, iako kratak, pruža dovoljno obavijesti za rekonstrukciju događaja te potvrđuje navode svjedoka. Očito je kako se radilo o mladim ljudima, pitomcima dočasničke škole ili kadetima zrakoplovne škole. Tome svjedoči i podatak da ni na jednom zubalu nisu pronađeni tragovi karijesa. Prstenje i tabakere vjerojatno su pripadale starijim časnicima koji su ih predvodili, dok nedostatak odjeće i obuće te vrlo mali broj osobnih predmeta govore o tome da su prije smaknuća temeljito opljačkani.

Budući je u jami pronađeno 30 posmrtnih ostataka, taj se broj ne podudara niti s jednom od dvije jame iz Izvještaja Miroslava Haramije. Svjedoci su pokušali locirati i drugo stratište, vršeno je i sondiranje, no druga jama na Krivićevom briegu nije otkrivena, iako je Miroslav Haramija bilježi. Postavlja se pitanje je li postojalo uopće drugo stratište i ako jest, je li ono s više ili manje žrtava od ekshumiranog.

Malо je vjerojatno kako je Haramija izmislio nepronađenu jamu, jer je prema njegovom Izvještaju otkopano i stratište Obernjak te ga sve zajedno čini vjerodostojnim svjedokom. Na žalost, Miroslav Haramija ovu je tajnu ponio sa sobom u grob što povećava zagonetku i smanjuje mogućnost dodatnog istraživanja.

lokalna zajednica može dati smjernice i poticaj za djelovanje nadležnih državnih tijela u istraživanju ratnih i poratnih zločina. No glavnina istraživačkog rada trebala bi ležati upravo na Republici Hrvatskoj i državnim tijelima, koja na žalost ni više od dvadeset godina nakon stvaranja države nije pronašla trajni instrumentarij

Kosti mlađih hrvatskih vojnika prenesene su u kosturnicu crkve Krista Kralja na zagrebačkom groblju Mirogoj, a trajno bi trebale biti pohranjene unutar cintora župne crkve sv. Mihalja u Gračanima. Ekshumacija stratišta na Krivićevom briegu u Gračanima školski je primjer kako

za temeljno istraživanje zločina komunizma.

Bilješke:

- [1] Vidi: Domagoj NOVOSEL, *Gračanska kronika*, Zagreb, 2008., 131.-144.; ISTI,

„Partizanski zločini nad Hrvatima i Ni-jemcima 1945. godine u Gračanima kraj Zagreba“, Žrtva znak vremena – Zbornik radova Petog hrvatskog žrtvoslovnog kongresa (gl. ur. Zvonimir Šeparović), Zagreb, 2011., 290.-302.; ISTI, „Sjećanja hrvatskog domobrana“, *Politički zatvorenik* (dalje PZ), XV./2006., br. 166., 38.-40.; ISTI, „Gračani 1918 – 1950“, PZ, XV./2006., br. 168., 40.-42.; ISTI, „Jugoslavenski komunistički zločini u Gračanima kraj Zagreba 1945. godine“, PZ, XXI./2011., br. 231., 29.-33.; ISTI, „Pokolj ranjenika u bolnici Brestovac“, PZ, XXI./2011., br. 232./233.; 18.-19., ISTI, „Posljednji dani obrane Zagreba – I.“; PZ, XXII./2012., br. 246., 24.-26.; ISTI, „Posljednji dani obrane Zagreba – II“, PZ, XXII./2012., br. 247, 31.-38.; Milan MARUŠIĆ, Žrtve komunističkih zlodjela u Zagrebu – svibanj 1945., Zagreb, 2001.

- [2] Izvorni dokumenti Krivićev brieg poznaju upravo pod ovim imenom i korienskim pravopisom, iako su se kasnije javile inačice *breg* i *brijeg*. Zbog poštivanja izvora navodim izvorno ime.
[3] D. NOVOSEL, *Gračanska kronika*, 205.
[4] Isto, 376.
[5] Isto, 139.
[6] Rudolf Banić više je puta svjedočio o navedenim događajima, potvrđujući da su žrtve ubijene vatrenim oružjem na lokaciji Krivićev breg.
[7] Dokument pod naslovom *Izvještaj o radu na pokapanju lješina i strvina na teritoriju Mjesnog Narodno Oslobođilačkog Odbora u Gračanima* prvi je puta objavljen u knjizi M. Marušića, *Žrtve komunističkih zlodjela u Zagrebu – svibanj 1945.*, 275.-276.
[8] Izvornik dokumenta danas čuva zet po-kognog Miroslava Haramije, gospodin Josip Sečen, dopisni član HAZU-a, a kopija se nalazi kod autora članka.
[9] *Izvještaj o radu na pokapanju lješina i strvina na teritoriju Mjesnog Narodno Oslobođilačkog Odbora u Gračanima*
[10] Mjesto zvano *Pri Isusu* nalazi se u sjevernom dijelu Gračana, točnije u Parku prirode Medvednica, a obilježeno je velikim raspelom.
[11] D. NOVOSEL, „Jugoslavenski komunistički zločini u Gračanima kraj Zagreba 1945. godine“, PZ, XXI./2011., br. 231., 29.-33.
[12] Drugo ekshumirano stratište je Obernjak ispod napuštenе bolnice Brestovac. Budući se jedan kolega (Anić) intenzivno bavi istraživanjem stratišta Obernjak, u ovom je članku prikazano samo grobište Krivićev brieg.
[13] www.ured-gzkr.hr •

JURAJ HOLJEVAC, HRVATSKI DOMOLJUB I ZAŠTITNIK PROGONJENIH U KOMUNISTIČKO- JUGOSLAVENSKOM SUSTAVU

(Brinje, 2. svibnja 1929. – Zagreb, 25. siječnja 1988.)

Objavljivanje članka „Obitelj Nikole Holjevca na razmeđu Brinja i Gračana“ autora prof. Domagoja Novosela u *Političkom zatvoreniku* br. 256 od siječnja–veljače 2014. godine (str. 29. – 34.), u kome se govori i o Nikolinu sinu **Jurju Holjevcu**, povod je i prigoda, da i ja, jedan od onih kojima je taj hrvatski domoljub pomogao da se 1970-ih godina održimo

Juraj Holjevac

u totalitarnome komunističkom sustavu, kada su nam bila uskraćena radna i druga općeljudska prava. Kome je sve Juraj Holjevac pomagao i pomogao, teško je u ovoj prigodi nešto više odgovoriti. Sigurno je to činio i učinio mnogima, kome je već i gdje trebalo, a ja ēu posvjedočiti tek ono što mi je poznato, uglavnom vezano za nas osam bivših zatvorenika i proganjnika u jugoslavenskome komunističkom sustavu.

Mogu upotpuniti i osobne podatke o Jurju Holjevcu, osim onoga što je već navedeno o njemu. U navedenom tekstu navodi se da je do 1945. bio polaznik vojne škole u Karlovcu, vjerojatno opkoparske

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

ili možda neke druge. Iz dostupne mi dokumentacije vidljivo je da mu je priznat staž u Oružanim snagama Nezavisne Države Hrvatske od 2. svibnja 1944. do 15. svibnja 1945., što znači da je u Hrvatske oružane snage stupio s četrnaest godina, a kada je na Križnom putu hrvatskoga naroda 1945. godine zarobljen, o čemu je prof. Novosel već pisao, imao je petnaest godina.

Nakon svršetka rata 1945. godine komunistička je vlast svugdje u zemlji sustavno organizirala razne omladinske akcije i radne brigade općenito, a njihove pripadnike se skupljalo i prisilno usmjeravalo u te tobože dragovoljne akcije i brigade. Oni koji su sudjelovali u tim brigadama imali su pred drugima i neke prednosti u kupovanju hrane, odjeće i obuće, u vrijeme kada je to sve bilo dostupno samo strukturama komunističke vlasti, a većini običnoga stanovništva bilo nedostupno i minimizirano. Kao fizički i umno razvijeni mladić, po svim saznanjima, u tadašnje akcije uključivao se i Juraj Holjevac, možda i dragovoljno, a i da nije želio, nije mogao izbjegći to što se zakonski nazivalo „radnim obvezama“. Iako je bio mlađi od brata **Zvonimira**, kako se navodi i u prethodnom tekstu, bio je „glava obitelji i donosio ključne odluke u kući“ te osiguravao i sredstva za život.

Iz dostupne dokumentacije jasan je i njegov radni vijek. Od 4. rujna 1947. do 28. listopada 1949. radio je u Narodnom odboru grada Zagreba. Budući da je 1949. završio Viši finansijski tečaj, to mu je, vjerojatno, omogućilo da se je te godine zaposlio u Narodnoj banci FNRJ, centrala Zagreb. U institucijama te banke u Zagrebu, pa i u Virovitici, uz daljnje usavršavanje, radio je sve

do 1. svibnja 1968., dakle skoro dvadeset godina. Potom je kraće vrijeme radio u PIK „Sljeme“ (1.V.–31.XII.1968.) i u „Industrogradnji“ (1.I.1969.–5.II.1971.). Sedamdesetih godina bio je i vijećnik u Skupštini grada Zagreba, pa je kao takav povremeno u Općini Medveščak obavljao bračna registriranja, u komunističkom sustavu jedino priznata vjenčanja.

U „Vitlo, poduzeće za dizala, elektro uređaje i građevnu bravariju“ (Zagreb, Langov trg br. 1), bivšu obrtničku zadrugu, Holjevac je došao 6. veljače 1971. Vjerojatno, tomu je pridonijela i činjenica da je velik broj njegovih radnika bio iz Gračana, gdje je i on stanovaо. Poduzeće je imalo upravne prostorije na Langovu trgu br. 1 i na Kaptolu br. 11, metalnu radionicu u Tkalcicevoj br. 57 (danas kafic), skladište u Zavrtnici bb, a imalo je i neke prostorije na Grobnoj cesti. Izvan Zagreba poduzeće je imalo pogon građevne bravarije u Lukovdolu u Gorskem kotaru. Glavni proizvodni program bio je gradnja i servisiranje osobnih i teretnih dizala.

Autor Mijatović sredinom sedamdesetih godina

Oko sredine 1970-ih godina u Jugoslaviji se radilo na tzv. ourizaciji poduzeća pa i u „Vitlu“: osim onih koji su radili u proizvodnji u Zagrebu i Lukovdolu, neki su radnici poslani u Njemačku na tamošnje tržište rada, jedan manji dio bavio se komercijalom itd. Uglavnom, može se reći da je Holjevac došao u nezdravu radnu organizaciju. Uz stručne i savjesne radnike bilo je i onih koji su bili skloni alkoholu i svakom *javašluku*, radnike koji su išli na teren nije se moglo kontrolirati i neki su materijalom radnih zadatka u „fušu“ elektrofisirali privatne objekte, neki su radili privatno i često su bili po bolovanjima, preuzeti poslovi nisu na vrijeme završavani i slično. Iako je Holjevac namjeravao od „Vitla“ stvoriti moderno poduzeće, u navedenim prilikama nije bilo uvjeta za to, pa je poduzeće sredinom 1970-ih godina sve više išlo prema stečaju, a on je sam obolio.

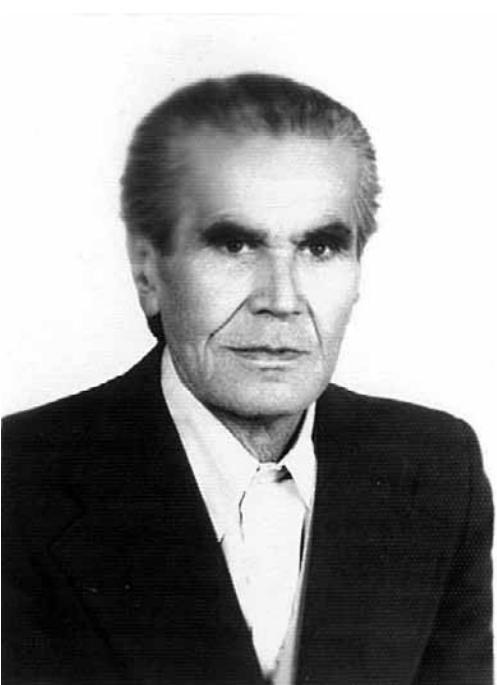
Holjevca sam upoznao u jesen 1973. godine kod obitelji Špoljar u zagrebačkoj Zvonimirovoj ulici gdje je toga trenutka bio gost. Naime, **dr. Tomislav Špoljar** bio je voditelj zdravstvene ambulante „Industrogradnje“ u kojoj je Holjevac svojedobno bio savjetnik direktoru **Matiji Čopu** i otuda je njihovo poznanstvo i prijateljevanje.

Kada sam ja ostao bez posla koncem srpnja 1972. i za više od petnaest mjeseci nisam našao neko zaposlenje, sve

je to bilo poznato i obitelji Špoljar s kojima smo bili u dobrom susjedskim i prijateljskim odnosima. Očito je dr. Špoljar prijatelju Holjevcu govorio o mom problemu, pa mu je on rekao da me pozove. Bila je to subota prije 15. listopada 1973. godine. Uglavnom, nakon što smo popričali, Holjevac mi je rekao da dođem u ponедjeljak na posao. Tako je i bilo, i ja sam tako počeo raditi na upražnjenom mjestu referenta općih poslova.

Zahvaljujući odvažnosti direktora Holjevca i njegovu osjećaju za ljude u nevolji, u „Vitlu“ je zaposleno više ljudi koji su imali negativna iskustva u komunističkom sustavu. Već prije mog dolaska u poduzeću su radili direktorov brat Zvonimir Holjevac (u komercijali), o kojem je već napisano da je bio politički zatvorenik (1947.–1950.); **dipl. oec. Toma Burić** (politički uznik 1965.–1968.), radio je u knjigovodstvu, i **dipl. ing. Anton Kržan** u komercijali, politički nastradao u vezi događajima 1971. u Karađorđevu. Kad je **Bruno Bušić** u prosincu 1973. izišao iz starogradiškoga zatvora, Holjevac ga je bio voljan primiti na posao u komercijali poduzeća, ali njemu, tad već poznatu novinaru i povjesnom istraživaču, to nije odgovaralo. Sljedeće su godine u poduzeće primljena još četiri bivša zatvorenika i politička proganjena. Među prvima je u proizvodnju u ožujku 1974. primljen

Vinko Vincetić (r. 1922. u Giletinu kraj Nove Gradiške), koji se je kao pripadnik oružanih snaga NDH krio do 1954. godine, a nakon što je otkriven, osuđen je tobože za ratno djelo na smrt. Budući da je ta osuda bila nezasnovana na čvrstim dokazima, osuda mu je pretvorena u doživotni zatvor, a kada je i ta kaznena odredba 1960. ukinuta, njegova je osuda preinačena u kaznu teškoga zatvora u trajanju od dvadeset godina. U skladu s tom osudom ukupnu kaznu izdržao je u Lepoglavi i Staroj Gradiški. Za to vrijeme ospособio se je za vrlo stručna radnika i postao je cijenjen u bračarskim poslovima. Budući da bi kao takav dobro došao u svakoj metalskoj radionici, mi njegovi znaci smo pridonijeli da je drugi dan po izlasku

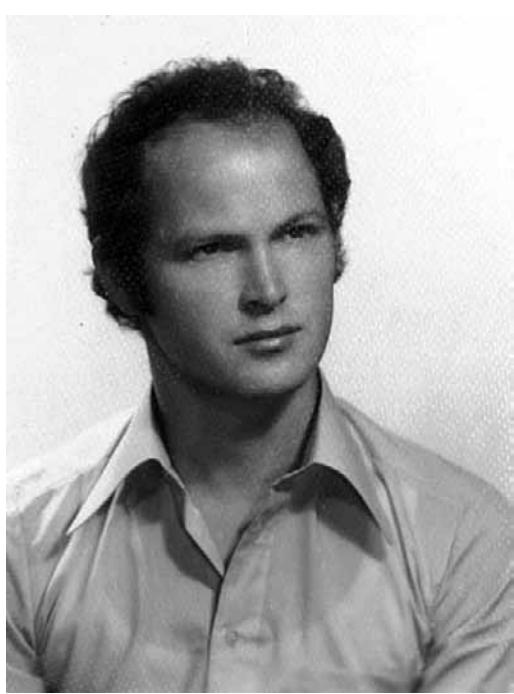

Petar Radić sredinom osamdesetih godina

iz zatvora u ožujku 1974. počeo raditi u „Vitlu“.

Te je godine u poduzeću zaposlen bivši politički zatvorenik pisac i povjesni istraživač **prof. Juraj Lončarević**, osuđen 1972. godine u Subotici (zajedno s **dr. Antonom Sekulićem** i drugima) na godinu i pol dana zatvora zbog podizanja spomenika poznatomu hrvatskom kulturnom djelatniku **dr. Josipu Andriću** (1894.–1867.). u Plavni u Bačkoj. Iako je spomenik – poprsje 1. rujna 1969., nakon održanoga simpozija o navedenom skladatelju, folkloristu, muzikologu, publicistu, prevoditelju i širitelju katoličkoga preporoda u hrvatskom narodu, otkriven u privatnom prostoru pred crkvom sv. Jakova Apostola, Općinski komitet Saveza komunista Bača donio je odluku o njegovu rušenju. Spomenik je srušen 26. travnja 1972., a protiv onih koji su sudjelovali u toj kulturnoj manifestaciji podignuta je optužnica te im je suđeno dosta hitno – 2. lipnja 1972. godine. Nakon što je izdržao kaznu (10. prosinca 1973.), Lončarević je u „Vitlu“ došao u prvoj polovini 1974. godine po preporuci jednoga prijatelja iz Gračana i radio je u komercijali do 1975., kada je kao profesor primljen u Zavod za obrazovanje.

Lončarević je u poduzeće doveo još jednoga političkoga zatvorenika i proganjena u jugoslavenskom komunistič-

Toma Burić sedamdesetih godina

kom sustavu, apsolventa klasične filologije **Petra Radića** (r. 1913. kraj Stoca u Hercegovini) koji je nakon Križnog puta, zbog rada na nevažnim poslovima u Ministarstvu unutarnjih poslova NDH, osuden na 15 mjeseci „lišenja slobode s prisilnim radom“ te godinu dana gubitka političkih i građanskih prava. Kaznu je izdržao u Zagrebu i Staroj Gradiški (1946.–1947.). Ubrzo se je, u vezi s **Andrijom Hebrangom**, ponovno našao u istražnom zatvoru u Zagrebu i Beogradu u kojem je, po osobnom pričanju, proveo dvije godine. Naime, Udbi je bilo stalo da pronađe neki dokaz o tobožnjoj Hebrangovoj suradnji s ustaškim sigurnosnim službama, pa su u tom smislu saslušavani mnogi koji su o tome nešto mogli znati. Tako je ispitivan i Radić koji je radio u MUP-u NDH. Iz

Juraj Lončarević sredinom sedamdesetih

dostupnih dokumenata vidljivo je da je u Zagrebu saslušavan od 17. veljače do 1. ožujka 1949., a 29. ožujka premješten je u Beograd gdje je u zatvoru boravio do 1951. godine. Kasnije je znao pričati o mnogim strahotama koje je tamo doživio. Iiza toga je često, u raznim prigodama, pritvaran i pozivan na „informativne razgovore“. Budući da nije mogao dobiti stalni posao, od 1951. do 1956. godine radio je honorarno kao vanjski suradnik Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda na popisivanju bibliografije časopisa i novina u fondovima Sveučilišne knjižnice i

Biblioteke JAZU (HAZU). Početak rada u skladištu „Vitla“, sa šest desetljeća života, bilo mu je prvo zaposlenje u komunističkoj Jugoslaviji.

Iste godine u nabavi poduzeća zaposlen je i **Gojko Mijatović** (r. 1951.), također politički proganjnik. Sve se to moglo učiniti zahvaljujući blagonaklnosti direktora Jurja Holjevca. Iako je poduzeće slabo poslovalo, pa su i plaće bile slabe i nesigurne, ipak je zaposljene u njemu svima nama bilo jamstvo nekakvog preživljavanja i polazište u potrazi za boljim poslom. Da je u ovim slučajevima izostala ljudska solidarnost Jurja Holjevca, pitanje je, bi li se u totalitarnome komunističkom sustavu ikada, kada i gdje, ovdje spomenuti zaposlili i donekle osigurali sredstva za život. U tomu je njegova posebna zasluga i veličina.

Holjevac je imao velika poznanstva među tadašnjim političarima i privrednicima, a u poduzeću su radili i neki pripadnici partizanskog pokreta: **Josip Kvasnička** (od Bjelovara), u visokim partijskim strukturama još od 1941. godine, i **Veljko Bačić** (iz Hrvatskog primorja?), također iz vojnih struktura partizanskog pokreta, oba s velikim iskustvom iz komunističkoga vladanja. Oni su Holjevcu, a time i nama proganjima u teškoj komunističkoj presiji bili zaštita. Iako je *Služba* dolazila u poduzeće, naš rad nije došao u pitanje jer smo bili odgovorni u poslu i korektni prema svima u poduzeću. U poduzeću su radnici u većini bili hrvatski raspoloženi, tek ih je par bilo u Savezu komunista. Malo njih je znalo za naše stradanje, a ni od onih koji su to znali, nitko to nije zloupotrijebio.

Juraj Holjevac je bio hrabar i odlučan, čovjek uvijek spremjan pomoći drugom u nevolji što je jasno iz prikazanoga. Imao je širok krug poznanika, bio je prijatelj mnogima, mnoge je zadužio. To je najbolje potvrdilo žalobno mnoštvo na njegovu pogrebu koncem siječnja 1988. godine u Gračanima. •

PIGRAMI

Peta kolona u Hrvata
živi od staroga zanata:
mirovine iz Drugoga svjetskog rata
nasljeđuju djeca, unuci i prounuci –
bez tata!

*

Ako riba smrdi od glave
kako vele,
zašto još uvijek neki
predsjednika slave?!

*

Hrvatski ministar prosvjete,
Željko Jovanović,
odnio u Beograd početnicu svoju,
da mu Nikolić taj bukvaren recenzira,
odobri i doda – kokardu koju!

Ivan DUJMOVIĆ

JUTRO

Lastavice lete
iznad naših glava.
Proljeće se budi
i ljubica plava.

Prosulo se svjetlo...
Povlači se tama
da bi Krist sa Križa
bio vazda s nama.

Višnja SEVER

POPIS JUGOPARTIZANSKIH I SRBOČETNIČKIH ZLOČINSTAVA NAD HRVATIMA U DABRU KOD OTOČCA

(Svjedočenje Anka Rukavina Horvatić)

Strahotna stradanja Hrvata i moje obitelji u mome Dabru kod Otočca obvezuju me da svjedočim o mučeničkoj žrtvi mojih Dabrana. Rodila sam se u Dabru 21. prosinca 1932. godine. Moji roditelji, otac **Tome**, rođen 1. siječnja 1907. i majka **Lucija** rođena Šebalj, rođ. 4. srpnja 1905., imali su nas četvero djece: **Zorku, Marku, mene (Anku) i Ivicu**. Zorka je rano umrla s navršenih dvije i pol godine života. Do Drugoga svjetskoga rata živjeli smo u Dabru. Otac je bio zemljoradnik, a majka krojačica. Uz šivanje i kućanske poslove te brigu oko nas djece, pomagala je ocu u poljodjelskim radovima. Živjeli smo životom imućne ličke obitelji. Posjedovali smo dosta zemlje i velike sjenokose. Za vrijeme kosidbe kosilo nam je i do trideset kosaca. Imali smo također puno blaga.

No, kad je počeo Drugi svjetski rat (kao i kasnije, kad je počeo Domovinski rat) nestao je idilični seoski život. Vlasi tzv. Srbi u četničkim i partizanskim odorama izvršili su neviden zločin nad Dabrancima u Drugome svjetskom ratu, a četnici i jugovojska u Domovinskom ratu. Ubijali su muškarce odreda. Pobili su 86 Dabrana, zapalili nam i razorili kuće. Ono čeljadi što je umaklo jugopartizanskom i četničkom nožu, spas je našlo u izbjeglištvu. Moji su izbjegli u Otočac gdje smo stanovali kod **Marice**, udovice **Jose Bogdanića**, kojega su 1941. ubili četnici. Obje mnogobrojne obitelji koje je rat zbлизio, živjele su skladno u slozi, uzajamnom uvažavanju i ljubavi.

Brat Marko bio je stasit i za svoje godine vrlo razvijen. Kao trinaestogodišnjak prijavio se u ustaše. Da bi spasio nezreloga sina, otac je majku i njega poslao u Zagreb. Majka se zaposlila u nekom poduzeću gdje je šivala padobrane, a brat Marko odbio je posao na selu kod nekoga seljaka. Nije htio raditi na selu već je zahtjevao da ga mama pusti u ustaše, a odbije li,

Priredio:

Ivan VUKIĆ

onda će se prijaviti na rad u Njemačkoj. Marko je bio odlučan i tvrdoglav, a majka, da spasi sina, popustila je i pošla s njim u Njemačku, gdje su se oboje zaposlili.

Tata je bio unovačen u ustaše. Kad su se Talijani 1943. povukli iz Otočca, prognani Dabrani vratili su se kućama. Punoljetni muškarci prijavili su se u 19. bojnu u Gospiću, kojom je zapovijedao **Milan Mesić**, koji je kasnije poginuo u četničkoj diverziji na Janjču. U automobilu ga je raznijela podmetnuta protutenkovska mina. Tata je ubijen u povlačenju na Križnom putu. Mamini roditelji, tatina mama, brat Ivica i ja živjeli smo s djedom i bakama, ujnom Ankom i s njezine četvero djece u našoj kući, jer su njihovu četnici spalili. Četnici ili partizani našu su kuću opljačkali, povedali vrata, prozore i podove i odveli blago. Plijen su odnijeli u obližnja vlaška sela.

Brat Marko vratio se iz Njemačke na odmor. U Zagrebu ga je zatekao slom Nezavisne Države Hrvatske, pa se vratio kući u Dabar. Bio je odan domoljubu, poginuo je u Domovinskom ratu. Mama se također željela vratiti kući. Čekala je u Münchenu putovnicu, ali hrvatskoj joj poslanstvo NDH nije dalo putovnicu. Štoviše, odvraćali su je od povratka, jer je NDH pred slomom. Majka tri godine o nama nije ništa znala. Nakon kapitulacije Njemačke ostala je tamo do kraja života, uzdržavala se radeći kao krojačica. Nakon rata izbjeglice u Njemačkoj organizirali su razna društva. Brojno je hrvatsko izbjeglište među inim udrugama osnovalo i Hrvatski oslobodilački pokret (HOP). Mama se učlanila u HOP i bila je vrlo aktivna sve do smrti. **Mirko Beljan** bio je predsjednik, **Ante Antika Vukić** tajnik, a moja mama blagajnica.

Anka Rukavina Horvatić

U Titovoj Jugoslaviji, prikladnijeg imena *srboslaviji*, za nas Hrvate život je bio izuzetno težak. Jedne Hrvate jugoslavenski su komunisti preko svojih tajnih službi OZN-e, UDB-e, SDS-a i KOS-a represijom slomili i pretvorili u poslušnike, bolje rečeno, komunističke janjičare. Drugi, najbrojniji, koji su prihvatali šutnju kao način otpora nasilnicima, prihvatali su svoj križ žrtve mukotrprno se boreći za preživljavanje. Treći, koji nisu mogli podnijeti srbovanje, odlučili su se za bijeg preko granice ili, kasnije, redovnim putem odlazili na Zapad i oslobođali se tako od jugokomunističkoga i srbočetničkoga zlosilja. I ja pripadam potonjoj skupini. Pošla sam k mami u Njemačku 1955. redovnim putem, s putovnicom. Sastale smo se nakon 12 godina. Majka me dje očekala na kolodvoru u Münchenu u društvu čelnika HOP-a, Mirka Beljana i Ante Antike Vukića. Bili su s njom, jer su se pribojavali da joj zbog silnoga uzbudjenja ne pozli. Učlanila sam se u HOP i djelovala kao obični član. Sudjelovala sam u folklornim i kazališnim priredbama, koje je osmišljavao Ante Antika Vukić.

Gostioniku sam otvorila 1964. godine. Moja gostionica bila je okupljalište mnogih izbjeglih hrvatskih domoljuba. Djelovala sam humanitarno pomažući potrebitima. Hvala Bogu, ostvario se san nas domoljubnih Hrvata, imamo svoju Hrvatsku. Istina, taj san je još nedosanjan, jer ovakva Hrvatska, dotjerana do prosačkoga štapa, nije ostvarenje našega cijelovita sna. Mi ga i dalje sanjamo i vjerujemo u njegovo ostvarenje. Nadam se da će do kraja mojega života taj san biti ostvaren i da žrtva domoljubnih Hrvata, mojih Dabrana i moje obitelji ne će biti uzaludna i obezvrijedena.

*

Neizmјerno sam zahvalan gospodи Anki Rukavina Horvatić na njezinim vrlo vrijednim i nevjerojatno točnim podatcima koje je čuvala u svom sjećanju i dala nam ovo vrijedno svjedočenje. Također sam zahvalan gospodinu Tomi Buriću koji je preko Matičnog ureda u Otočcu došao do točnih podataka za veći broj žrtava s popisa, te crkvenim djelatnicima koji su u crkvenim knjigama našli podatke za većinu s popisa.

Godinama nastojim naći svjedoček koji bi posvjedočili o hrvatskim žrtvama u Gackoj dolini, ali nažalost – nisam uspio. Dobio sam samo tek lažna obećanja, vrijeme je proteklo, svjedoci su pomrli i sjećanja ponijeli sobom. Doista, teško mi je objasniti ovakvo ponašanje Otočana, zato sam posebno zahvalan prijateljima iz Dabra. Nada umire zadnja, pa vjerujem da će popis hrvatskih žrtava za potrebe pisanja Hrvatskog martirologija, popisa žrtava Drugog svjetskog rata i poraća oteti zaboravu većinu hrvatskih žrtava na području Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Evo popisa Dabrana po svjedočenju Anke Rukavine Horvatić, dopunjeno podatcima iz Matičnog ureda Otočac, podatcima iz crkvenih knjiga i iz popisa dobivenog od gospodina Mile Krznarića.

Hrvatske žrtve iz Dabra tijekom Drugoga svjetskoga rata i poraća

1. Ivica Bićanić zvan Birtov (Birtović) iz Dabra, otac četvero djece: Marije,

Ive, Mande i Kaje, seljak, zaklali ga četnici kod kuće 1942. godine.

2. Petar (Pera) Bićanić* Mačin, sin Marka i Kate, rođen 27.09.1902. u Dabru, nastanjen u Dabru 29, oženjen Jekom Smolčić, otac četvero djece: Mare, Kate, Jose i Marka, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti). Sinovi Joso i Marko žive u Kanadi, kćer Kate u Dabru, a Mare je umrla u Slavoniji.
3. Mile Mila Bićanić Pandurov, sin Marka i Mirijice, rođen oko 1922. u Dabru, neoženjen, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945. na Križnom putu.
4. Mile (Mila) Bićanić* zvaní Ćiba, sin Marka i Marije, rođen 12.07. 1901. u Dabru, nastanjen u Dabru, Dabar 144, oženjen Mandom Bićanić, otac četvero djece: Marka, Kaje, Tome i Mare, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 2. rujna 1942. u borbi u obrani

Antika Ante Vukić

Dabro. U Dabru je i pokopan (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti). Njegov sin Toma živi u Nizozemskoj, a za ostalu djecu nema podataka.

5. Marko Marke Bićanić* Ćibin, sin Mile i Mande, rođen 3. travnja 1924. u Dabru, neoženjen, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945. na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
6. Stjepan (Stipe) Bićanić* Tadićev, zvan Stevo Matin, sin Mate i Mandi, rođen 10. veljače 1909. u Dabru, oženjen Anom, otac četvero djece: Ive, Marije, Marka i Ane, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945. na Križnom putu, zadnji put viđen u Sloveniji (rješenjem kotarskog suda Otočac R1-124 proglašen mrtvim).
7. Mile (Mila) Bićanić*, zvaní Milanica Baćin, Ljuštinova Draga 27 rođen 13. rujna 1890. u Dabru, oženjen Jelom r. Kramarić. otac četvero djece: Luce, Kate, Mande i Milke, seljak, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 7.5.1945. na Križnom putu.
8. Marko Bićanić* Gazdin, sin Marke i Bare, brat Milin, rođen 2. siječnja 1920. u Dabru, neoženjen, oružnik u Zagrebu u doba NDH, ubili ga 1945. partizani u Zagrebu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
9. Milan (Mila) Bićanić* Gazdin, sin Marka i Bare, brat Markov, rođen 9. srpnja 1921. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945. na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
10. Marke Bićanić Markinov, sin Markine i Marije, seljak, hrvatski vojnik, 1945., nestao u povlačenju.
11. Marko Markica Bićanić Mačanov, Pavlin iz Drage, oženjen Pavom, Vlahinjom tzv. Srpinkom, otac dvoje djece: Mile i Vlade, seljak, hrvatski vojnik, partizani ga 1942. masakrirali u Dabru. U oružničkoj postaji uz njega mučili su i masakrirali Tomu Krznařiću Cestara, Matu Smolčiću Cekinu, Maću Smolčiću Cekinovu, Miću Smolčiću Vidinu. Masakrirane, oderane kože, rasparanih trbuha i noževima zasječenih tijela polumrte odvukli su na groblje i tamo ih ostavili. Kada su se talijanski vojnici povratili u Dabar, rodbini je bilo omogućeno pokopati ih.
12. Mate Bićanić Jurić, oženjen Sokom, a potom Mandom. Imao je šestero djece, sa Sokom Antu, Mariju, Ivu i Katu, a s Mandom Tomu i Anu, seljak, ubili ga 1942. četnici u Glavacama, kad je išao u Otočac. Za grob mu se ne zna. Dabranima je bio omogućen put u Otočac preko Škara i Glavaca, gdje su ih četnici sačekivali i ubijali.
13. Mićo Bićanić Pajin, hrvatski vojnik, poginuo.

14. Iva Bičanić, sin Marka i Marije r. Rajković, rođen 21. srpnja 1893., u Dabru, Lug 144. Nestao u ratu.

15. Marko Bičanić, sin Dane i Luce, rođen 11. studenoga 1904. u Dabru, Ljuštinova draga 240, Oženjen Paulom r. Ljuština. Otac dvoje djece pokojne Luce r. 1939. i Lucije r. 1942. Ubili ga partizani 7. rujna 1942.

16. Stipe Stipa Šebalj, Deda, oženjen Jelom, otac troje djece: Juke, Dane i Mande, seljak, ubili ga 1944. partizani. Sa sinom Jukom u zaprežnim kolima krenuo je u šumu iznad Dabra sjeći ljeskovinu za plot. Na šumskom putu sačekala ih je partizanska zasjeda i pripucala na njih. Dali su se u bijeg, ali Stipa, stariji čovjek, nije bio brz, pa se sakrio uz put iza kamena. Kada se pridigao da vide gdje su partizani, ubili su ga prostrijelivši ga kroz prsa. Sin Juka je s kolima uspio pobjeći.

17. Dane Dana Šebalj* Ćice Dane, sin Stjepana (Stipe) i Jele, rođen 25. travnja 1906. u Dabru, tri puta se ženio, prvi put Mandom, drugi put Francikom i treći put zvanom Cure. Otac osmero djece: s prvom ženom ima Anu i Miću, s drugom Marku, Maru i Stipu, a s trećom Kaju, Jelu i Danu, koji nije bio rođen kad mu je otac ubijen. Bio je hrvatski vojnik, ubili ga partizani 1945. na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).

18. Petar Pera Šebalj* Pera Jukin, (Ćakin) sin Juke i Ane, rođ. Smolčić, brat Mate, a unuk Stipe Šebalja, rođen 25. rujna 1912. u Dabru, Lug 321, oženjen Ankom Bičanić, otac četvero djece: Juke, Katice, Marka i Blaže, hrvatski vojnik, ubijen 1946. kao križar iznad Škara. Ubio ga Dane Skenčić Crni iz Škara, zloglasni četnik, koji se prikrivao pod partizanskim odorom (rješenjem općinskog suda u Otočcu pos.br.21/69 proglašen mrtvim dana 18.9.1946.). Kći Blaža živi u Zagrebu, Katica u Banja Luci, a Juka i Marko su mladi umrli.

19. Mate Mata Šebalj* Jukin (Ćakin), sin Juke i Ane rođ. Smolčić, brat Pere Šebalja, a unuk Stipe Šebalja, rođen 5. listopada 1922. u Dabru, Lug 321, neoženjen, kovač, hrvatski vojnik, strijeđljan 22. srpnja 1945. u Gospicu (prema evidenciji Matičnog ureda Otočac umro 31.12.1945., mjesto smrti nepoznato).

20. Petar Šebalj* zvani Pepa, sin Dane i Mare, rođen 15. ožujka 1914. u Dabru, oženjen Katom Rajković, otac četvero djece: Luce, Mare, Kate i Mile, koji je rođen iza očeve smrti, hrvatski vojnik, ubijen 1945. u povlačenju (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti). Sin Mile u Domovinskom ratu je ranjen i teški je invalid, živi u Švedskoj.

Mišo Smolčić (stoji), sin Stipe Smolčića Grgića s prijateljem za kojeg nema podataka

21. Mile Mila Šebalj* Mitin, sin Stipe i Marije rođ. Smolčić, rođen 29. listopada 1922. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).

22. Tome Rukavina, sin Ivice i Mande rođene Krznarić, a otac svjedokinja Anke Rukavina Horvatić, rođen 1. siječnja 1907. u Dabru, oženjen Lucom Šebalj, otac četvero djece: Zorke, Marka, Anke i Ivice, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu. Djeca Ivica i Anka žive u Münchenu, a Marko je poginuo u Domovinskom ratu.

23. Josip (Josa) Rajković* Špirin, sin Marka i Lucije rođ. Bičanić, rođen 18. studenoga 1925. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).

24. Marko Rajković* Špiro, otac Josin, dva puta oženjen, prvi put Lucom, a drugi put Mandom Rajković, otac šestoro djece: s Lucom ima Maru, Milu,

Josu i Ivu, a s Mandom sinove Marka i Peru, seljak, četnici ga 1942. zaklali kod kuće Ivice Bičanića u Dabru (u Matičnom uredu Otočac upisano mjesto smrti Dabar 120, 4.1.1943.).

25. Marko Marke Rajković Šojić, oženjen Marom, otac četvero djece: Marka, Mile, Marije i Cuke, seljak, partizani ga 1942. ubili na kućnom pragu u Dabru.

26. Marko Rajković, Marke Šojića, sin Marke i Mare, a brat Milin, otac sina Slave, hrvatski vojnik, ubijen 1945. pri bijegu iz zatvora u Gospicu.

27. Mile Rajković, Marke Šojića, sin Marke i Mare, a brat Marku, oženjen Marijom Krznarić, otac djeteta Ive hrvatski vojnik, ubijen 1945. na Križnom putu.

28. Tadija Rada Rajković Čelin, sin Tome i Marije, rođen 19. veljače 1923. u Dabru, Lug 120, neoženjen, hrvatski vojnik, u Mesićevoj XIX. bojni, poginuo 7. travnja 1944.

29. Filip (Pilja) Rajković* Valin, sin Valentina i Kate rođ. Smolčić, rođen 8. siječnja 1923. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik, ubijen 1945. na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).

30. Dane (Dana) Rajković* Lugarev, sin Stipe i Ane, rođen 19. 09. (11?) 1900. u Dabru, oženjen Anom rođ. Smolčić, otac sedmoro djece: Mare, Miće, Milke, Katice, Angeline, Stipe i Luce, seljak, ubili ga 1941. četnici iznad Dabra u Maloj Kapeli, na predjelu Kosa, kamo je sa sinom Mićom išao po drva (u Matičnom uredu Otočac upisano mjesto smrti Dabar 20.09.1941.). Sin Mića uspio je pobjeći i vratiti se u selo. Po mrtvog Danu nakon nekoliko dana pošla je žena Ana i kćer Milka i pokopale ga u Dabarskom groblju Župnik Pezelj dopisao: Konji sami došli kući, a on od četnika zaklan leži u kolima.

31. Joso Josa Rajković Lugarev, sin Stipe i Ane, a brat Danin, rođen 13. srpnja 1902., oženjen Marijom Smolčić, otac sina Zvonka, seljak, žandar, ubili ga 1941. domaći četnici kod Ogulina.

32. Pere Rajković Peričin, sin Pere i Kate, rođen 22. prosinca 1913. u Dabru, Zapolje 12 u Dabru, oženjen Marijom r. Bičanić, otac dvoje djece: Miće i Dane, hrvatski vojnik, ubili ga 2. rujna 1942. partizani u borbi u obrani Dabre.

33. Ilija Rajković Juretin, sin Dane i Mandi, rođen 28. srpnja 1912., u

- Dabru, (nema podatka o ženidbi) hrvatski vojnik, ubili ga u travnju 1942. partizani u Dabru.
- 34. Jure Rajković** Brkonjin, sin Mate, rođen oko 1924. u Dabru, neoženjen, seljak, partizani ga 1944. ubili u borbi u obrani Dabra.
- 35. Marko Rajković** Tomašev, (Tomašićev) rođen oko 1925. u Dabru, neoženjen, seljak, ubili ga 1941. četnici u šumi iznad Glavaca i Dabra.
- 36. Mate Rajković** Prdić, oženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani u povlačenju.
- 37. Pejo Rajković** Mike kovača, sin Mike i Kate, oženjen, žandar u Kraljevini Jugoslaviji, služio negdje oko Siska, gdje je 1941. ubijen.
- 38. Marko Markica Rajković** Šupelin, sin Dane i Mande, rođen oko 1920. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani u povlačenju.
- 39. Markica Amić** Božin, sin Bože i Kate, rođen 26. veljače 1914. u Dabru, neoženjen, seljak, ubili ga 1941. četnici u šumama između Dabra, Doljana i Škara. Kad se vraćao s rada iz Njemačke, uz put je navratio k svojoj djevojci Vlahinji, kojom se je namjeravao oženiti, kući nije stigao, ubili su ga četnici iz njena sela.
- 40. Šime Draženović**, sin Ive i Bare r. Vičić, rođen 18. listopada 1905., Zabarje 200 u Dabru, oženjen Marijom r. Bićanić otac osmero djece: Slave (1932.), Marka Zvonimira (1934.), Ivana (1938.), Petra (1945.), Roze (1933.), Marije (1938.) i Anke (1943.), hrvatski vojnik, zarobljenik u logoru u Karlovcu. Njega i Ivu Krznarića Jivaca pustio Vlah partizan Dabranin Nikola Narančić. Nažlost, kući nije stigao, ubijen je negdje na putu. Ljudi svjedoče da je Vlah partizan Nikola Narančić mnoge spasio i nakon rata pomagao.
- 41. Marko Nekić**, sin Marka i Andelije r. Bićanić, rođen 18. studenoga 1920. u Dabru, Lug 284, oženjen Mandom, otac šestero djece: Mare, Marke, Mile, Nevenke, Jose i Slave, bilježnik, strijeljali ga 1943. partizani u Otočcu nakon povlačenja Talijana.
- 42. Frana Krznarić** Markičin, sin Marka i Marije r. Smolčić, rođen 5. travnja 1901. u Dabru br. 318, oženjen Julikom Pavelić, otac četvero djece: Milke, Ane, Nine i Nene, hrvatski vojnik, ubili ga 1942. partizani u borbi u obrani Dabra. Žena Julika rodom je iz Glavaca u kojem su živjele samo tri hrvatske obitelji.
- 43. Mile Mila Krznarić** Tome Lajina, sin Ivana i Marije, rođen 12. rujna 1927. u Dabru br. 161, neoženjen, hrvatski vojnik, ubili ga iz zasjede 1944. partizani iznad Dabra.
- 44. Tome Toma Krznarić** Cestar, oženjen Francom, otac sedmero djece: Mande, Milana, Luce, Kate, Slave, Marice i Ruže, hrvatski vojnik, ma-
- movinskom ratu stravično su mučili i masakrirali. U razmjeni za jednog četnika poslani su na riječku patologiju na prepoznavanje.
- 45. Mile Mila Krznarić** Jekin, sin Tade i Jeke, oženjen Kajom, otac dvoje djece: Ive i Ankice, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu.
- 46. Juraj Jura Krznarić** Bikin, oženjen, otac petero djece: Jose, Jure, Stipe, Mare i Kate, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu.
- 47. Iva Krznarić** Jivac, sin Joje i Marte, rođen 3. lipnja 1902. u Dabru, oženjen dva puta, prvi put Katom, a drugi put Barom, otac šestero djece: s Katom ima Josu, Stipu i Milu, a s Barom Peru, Maricu i Mandu, seljak. Bio u logoru u Karlovcu sa Šimom Draženovićem. Pustio ih je iz logora Vlah partizan suseljan iz Dabra Nikola Na-

Ličko prelo kojeg je priredio Ante Antika Vukić. Sjede s lijeva na desno Mladen Deurzum, pravoslavni Vlah, Anka Rukavina Horvatić, Lucija Rukavina i Ante Antika Vukić

sakrirali ga 1942. partizani u žandarmijskoj postaji u Dabru. Uz Tomu Krznarića Cestara, mučili su i masakrirali Markicu Bićanića Maćanova, Matu Smolčića Cekina, Maću Smolčića Cekinova, Miću Smolčića Vidića. Masakrirane, oderane kože, rasparanih trbuha i noževima zasječenih tijela polumrte odvukli su na groblje i tamo ih ostavili. Kada su se talijanski vojnici povratili u Dabar, rodbini je bilo omogućeno pokopati ih. Njegovu kćer Ružu s mužem Stipom Rajkovićem Markinim domaći četnici u Do-

rančić. Na povratku kući 1945. ubili su ih partizani. Za grob mu se ne zna. U Stališu duša piše da je umro od rana 14. siječnja 1944. u bolnici u Zagrebu.

- 48. Josip (Josa) Krznarić*** Jivčev, sin Ivana i Kate rođ. Smolčić, brat Stipe, rođen 18. studenoga 1925. u Dabru, neoženjen, hrvatski vojnik u povlačenju ubili ga 1945. partizani (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
- 49. Stipan (Stipa) Krznarić*** Jivčev, sin Ivana i Kate rođ. Smolčić, brat Josin,

rođen 1. veljače 1927. u Dabru Lug 103, neoženjen, hrvatski vojnik, poginuo 5. lipnja 1944. u borbi kod Korenice, za grob mu se ne zna.

50. **Miće Mića Krznarić Šakić**, otac Milin, oženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu.
51. **Mila Krznarić Šakić**, sin Miće, oženjen, hrvatski vojnik, ubili ga 1941. domaći četnici u šumama oko Dabra.
52. **Toma Krznarić** Markanov, brat Jurin i Stipin, sin Marka i Marije, rođen 26. listopada 1899. u Dabru, , Lug 103, oženjen Ružom r. Smolčić 5. svibnja 1927, otac kćeri Mare, hrvatski vojnik, 1943. poginuo 6. rujna 1944. u borbi u obrani Dabra iznad crkve.
53. **Jura Krznarić** Markanov, brat Tomin i Stipin, sin Marka i Marije, rođen 10. kolovoza 1903. u Dabru, Lug 103 oženjen Katicom, otac kćeri Marjanke, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na povlačenju.
54. **Stipe Krznarić** Markanov, brat Jure i Tome, sin Marka i Marije, rođen 9. ožujka 1918., Lug 103. u Dabru, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani u povlačenju.
55. **Luka Klišanić***, muž Marin, sin Luke i Mare r. Draženović, Lukin, rođen 9. listopada 1911. u Dabru, Zabarje 15, oženjen Marom Krznarić r. Bićanić 16. travnja 1939., otac kćeri Anke, r. 19. siječnja 1940., hrvatski vojnik, ubili ga 2.9.1942. partizani u borbi za Dabar.
56. **Marija (Mare) Klišanić*, rod. Bićanić**, žena Luke, kćer Marka i Jele, rođena 15. rujna 1907. u Dabru, Zabarje 10, majka Anke, seljakinja, ubili je 2.2.1942. partizani u borbi za Dabar.
57. **Jure Klišanić** Pajčev, sin Ive i Lucije r. Krznarić, rođen 11. prosinca 1920. u Dabru, Zabarje 198, dan smrti 8. veljače 1942 (ne piše da je poginuo!)
58. **Mihovil Klišanić**, sin Frane i Jele, rođen 3. rujna 1913. u Dabru, Zabarje 196. Nestao 1945.
59. **Ivan Jiva Smolčić*** Grganov, sin Grgana i Marije, rođen 31. listopada 1920. u Dabru, oženjen, hrvatski oružnik, ubili ga 1945. partizani u Zagrebu (u Matičnom uredu Otočac

U narodnoj nošnji, s lijeva na desno Slavica Čop, cura Ante Antike Vukić, Lucija Rukavina i Anka Rukavina Horvatić

nema bilješke o smrti). Bio je stasit i iznimno lijep mladić.

60. **Juka Smolčić** Fajfar, sin Stipe i Marte rođen 29. rujna 1880. u Dabru, Lug 216, otac osmoro djece iz dva braka: s prvom ženom ima Ružu i Juru, s drugom ženom Anom ima Peru, Maru, Miju, Stipu, Krunu i Joju, seljak, partizani ga 22. studenoga 1943. strijeljali u Otočcu, pod optužbom da je surađivao s hrvatskom emigracijom.
61. **Pera Smolčić** Pešut Jukin, sin Juke i Ane, brat Jure i Joje, rođen oko 1919. u Dabru, oženjen Lujom, bez djece, hrvatski vojnik, na povlačenju je bio ranjen i umro u Krasnom 1945, gdje su ga Krasnari pokopali u groblju. Nakon rata Majka Ana i brat ekshumirali su ga i pokopali u dabranskom groblju.
62. **Jura Smolčić**, Juke Fajfara, sin Juke i Mare r. Smolčić, brat Pere i Joje, rođen 9. svibnja 1910. u Dabru, Lug 216, oženjen Josipom r. Marković, hrvatski vojnik, ubili ga partizani.
63. **Josip (Joja) Smolčić***, Juke Fajfara, sin Juke i Ane, brat Jure i Pere, rođen 2. listopada 1927. u Dabru, Lug 216, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
64. **Josip Josa Smolčić** Bukvin, sin Mile i Kate, bio oženjen Kajom Krznarić, otac tek rođena djeteta Mile, seljak,
- ubili ga 1941. četnici u Maloj Kapeli, kada je išao po drva, na vrhu Velikoga Lisca na zaravni Tavan i polumrtva bacili u duboku jamu. Vlahinje, pastrice pričale su da se danima čulo njegovo zapomaganje.
65. **Mate Matan Smolčić** Ninin, oženjen Milkom, Vlahinjom, otac troje djece: Mile, Maće i Marka, seljak, ubili ga 1941. četnici u šumi iznad Dabra.
66. **Luka Smolčić***, sin Luke i Anke Krznarić, rođen 31. prosinca 1906. u Dabru, oženjen Katom Bićanić, otac četvero djece: Anke, Jele, Miće i Pere, hrvatski vojnik, strijeljan 23. srpnja 1945. u Gospicu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
67. **Stjepan (Stipe) Smolčić*** Stjepanov, sin Stjepana i Lucije, rođen 28. travnja 1925. u Dabru, Lug 140, hrvatski vojnik u XIX Mesićevoj bojni. Poginuo 14. travnja 1942. u borbi u Divoselu, prevezen u Gospic i pokopan na vojnom groblju (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).
68. **Mate (Mata) Smolčić*** Cekin, sin Ive i Luce r. Krznarić, rođen 11. prosinca 1885. u Dabru, Lug 214., oženjen Jelom, otac šestero djece: Marije, Kaje, Maće, Zore, Ivana i Jure, hrvatski vojnik, zvijerski su ga 1942. mučili i ubili partizani u oružničkoj postaji u Dabru 7.9.1942. Uz Matu Smolčića Cekina, mučili su i masakrirali nje-

gova sina Maću Smolčića Cekinova Markicu Bićanića Maćanova, Tomu Krznarića Cestara i Miću Smolčića Vidina. Masakrirane, oderane kože, rasparanih trbuha i noževima zasjećenih tijela polumrtve odvukli su na groblje i tamo ih ostavili. Kada su se talijanski vojnici povratili u Dabar, rodbini je bilo omogućeno pokopati ih. (Njegova kćer Zora starica od oko 90 godina živi u Domu za stare i neće moće u Otočcu, gdje živi više Dabranu.)

- 69. Mate (Maća) Smolčić*** Cekinov, sin Mate i Jele Krznarić, brat Ivana, rođen 15. veljače 1919. u Dabru, Lug 214, hrvatski vojnik, zvverski su ga 1942. mučili i ubili partizani u oružničkoj postaji u Dabru 7.9.1942. Uz Maću Smolčića Cekinova, mučili su i masakrirali njegova oca Matu Smolčića Cekina, Markicu Bićanića Maćanova, Tomu Krznarića Cestara i Miću Smolčića Vidina. Masakrirane, oderane kože, rasparanih trbuha i noževima zasjećenih tijela polumrtve odvukli su na groblje i tamo ih ostavili. Kada su se talijanski vojnici povratili u Dabar, rodbini je bilo omogućeno pokopati ih.
- 70. Ivan Jiva Smolčić*** Cekinov, sin Mate i Jele Krznarić, brat Maćin, rođen 6. prosinca 1912. u Dabru, hrvatski vojnik, ubili ga 1945. partizani na Križnom putu (u Matičnom uredu Otočac nema bilješke o smrti).

- 71. Mićo (Mihovil) Smolčić** Vidin, sin Vide i Marice, (Marije) rođen 24. veljače 1915. u Dabru, Petrunić polje 276, hrvatski vojnik. Optužila ga je Vlahinja da ju je vrijedao, mučili ga i ubili partizani 1942. u žandarmerijskoj postaji u Dabru. Uz Miću Smolčića Vidina, mučili su i masakrirali Matu Smolčića Cekina, njegova sina Maću Smolčića Cekinova, Markicu Bićanića Maćanova i Tomu Krznarića Cestara. Masakrirane oderane kože, rasparanih trbuha i noževima zasjećenih tijela polumrtve odvukli su na groblje i tamo ih ostavili. Kada su se talijanski vojnici povratili u Dabar, rodbini je bilo omogućeno pokopati ih.

- 72. Marko (Marke) Smolčić*** Crnin, sin Grge i Jele, rođen 30. ožujka 1907. u Dabru, oženjen, prvi put Savom, Vlahinjom i drugi put Jekom Vičić, otac četvero djece: sa Savom imao Maru, Matu i Marka, a s Jekom imao Kaju,

hrvatski vojnik, ubili ga 30.4.1945. partizani na Križnom putu.

- 73. Jura Smolčić** Duda, sin Mate i Kate, oženjen, otac sina Marka (?), seljak, ubili ga partizani na Križnom putu.
- 74. Pere Pera Smolčić** Ninin, sin Ive i Luce, brat Ive, hrvatski vojnik, poginuo 1945. u borbi oko Gospića.
- 75. Ive Jive Smolčić** Ninin, sin Ive i Luce, brat Perin, hrvatski vojnik, poginuo 1945. u borbi s partizanima oko Gospića.
- 76. Stipe Smolčić** Grgić, sin Jure i Kate r. Klišanić, rođen 18. kolovoza 1897. u Dabru, Lug 139, oženjen Rožom r. Smolčić, bez djece, oružnik u Ogulinu, ubili ga 17. siječnja 1942. domaći četnici oko Ogulina. Nakon muževe smrti žena Roža vratila se u Dabar u muževljevu rodnu kuću i odgojila djeverovu djecu koja su ostala bez roditelja, koji su mlađi su umrli.
- 77. Josip Smolčić**, sin Stipe i Ane r. Smolčić, rođen 20. srpnja 1910. u Dabru, Zabarje 10, vjenčan s Katarinom 9. listopada 1933., strijeljan 5. kolovoza 1942.
- 78. Marko Smolčić**, sin Petra i Jele r. Bićanić, rođen 13. rujna 1908. u Dabru, Zabarje 193, vjenčan s Lucijom r. Smolčić 27. veljače 1927., otac četvero djece: Milke (1928.), Slavka (1929.), Jelice (1932.) i Nade (1939.), poginuo u Dabru 7. rujna 1944.
- 79. Tome Toma Smolčić**, sin Tomice Smolčića i Cuke, oružnik u Kraljevinu Jugoslaviju, poginuo neutvrđenog dana.

Hrvatske žrtve iz Dabra tijekom Domovinskoga rata

- 1. Slavko Bićanić*** Markićev, rođen 29. svibnja 1930. u Dabru, po zanimanju zemljoradnik, oženjen Savom Miščević, Vlahinjom, proglašen umrlim 21.11.1991. u Vrhovinama.
- 2. Marko Bićanić*** Markićev, sin Slavka Bićanića Markićeva i Vlahinje tzv. Srpskine Save rođene Miščević, rođen 24.2.1956. u Dabru, po zanimanju zidar, neoženjen, proglašen umrlim 21.11.1991. u Vrhovinama.
- 3. Stipe Rajković***, sin Dane Lugareva i Ane, rođen 16. svibnja 1937. u Dabru, po zanimanju poljoprivrednik, oženjen Katom, proglašen umrlim 21.11.1991., mjesto smrti: Vrhovine.
- 4. Anka Ruža Rajković** kćer Tome Krznarića Cestara, stara 54 godine Četnici su joj u Drugome svjetskom

ratu masakrirali oca, a nju u Domovinskom ratu

- 5. Stipe Rajković** Markina, muž Ruže Rajković, star 55 godina
- 6. Kata (Kaja) Rajković* rod. Bićanić**, mačeha Jose Rajkovića, kćer Nikole i Mande, rođena 16. listopada 1914. u Dabru, po zanimanju domaćica, udana za Milu Rajkovića, proglašena umrlim 21. studenoga 1991. u Vrhovinama.
- 7. Joso Rajković***, sin Mile i Ane, posinak Kaje Rajković, rođen 30. listopada 1939. u Dabru, po zanimanju poljoprivrednik, proglašen umrlim 21.11.1991. u Vrhovinama. (Četnici su žrtve 21. studenoga 1991., uhitali i strahotno mučili i masakrirali. Europski promatrači dogovorili su njihovu razmjenu za jednog četnika. Tijela Dabranu su otkopana i u vremena poslana u Rijeku na prepoznavanje. Sestra Katica i brat Mića Stipe Rajkovića Lugareva prepoznali su brata po odjeći i obući. Liječnik im je ispričao da su strahovito mučeni, te da takva zvjerstva u svom životu nisu vidjeli. Muškarcima su odrezali spolovila i stavili im ih u usta, bratu Stipi iskopali su oči i natjerali ga da ih živ pojede. Prilikom obdukcije oči su mu nađene u želudcu. Ruži Rajković kćeri Tome Cestara i ženi Stipe Rajkovića Markinova odrezali su dojke, spolovilo i sasjekli je noževima. Od šoka i tuge brat Mića je umro, a sestra Katica oboljela od raka.)
- NAPOMENA: podaci označeni zvjezdicom (*) izmijenjeni su i dopunjeni na temelju dokumentacije Matičnog ureda Otočac.
- ### Hrvatske žrtve iz Otočca tijekom Drugoga svjetskoga rata
- 1. Joso Bogdanić**, iz Otočca, oženjen Marijcom, otac sedmoro djece: Marije, Francike, Miše, Katice, Dane, Mandu i Stipe, lugar, ubili ga 1941. četnici u Glavacama gdje je službovao. Obitelj svjedokinja Anke Rukavine Horvatić nakon progona iz Dabra prihvatala je udovica Jose Bogdanića. Obje mnogobrojne obitelji skladno su živjele u tim ratnim uvjetima.
- 2. Mišo Bogdanić**, sin Jose i Marijce, rođen u Otočcu, hrvatski vojnik-ustaša, ubili ga partizani.♦

DVIJE SRBIJANSKE KNJIGE O NASTANKU, USTROJU I DJELOVANJU OZN-e/UDB-e i KNOJ-a

Svetko KOVAČ, Irena POPOVIĆ GRIGOROV, Vojna služba bezbednosti u Srbiji,
Medija centar "Odrhana", Beograd, 2013., 240 str., ilustr., 23 cm

Kosta NIKOLIĆ, Mač revolucije. OZNA u Jugoslaviji 1944-1946.,
Službeni glasnik i Srpski kod, Beograd, 2013., 230 str., ilustr., 24 cm

U nakani da se osloboodi nepoželjnih suparnika u borbi za vlast, Komunistička partija Jugoslavije se još tijekom, a posebice potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraču služila radom posebnih službi i jedinica Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije/Jugoslavenske armije (najprije Bataljuna PPK/Protiv pete kolone, te zatim Odjeljenja za zaštitu naroda/OZN-e i Korpusa narodne obrane Jugoslavije/KNOJ-a).

*

OZN-a pri Povjereništvu narodne obrane Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije osnovana je 13. svibnja 1944. po zapovijedi predsjednika NKOJ-a i vrhovnoga zapovjednika NOV i PO Jugoslavije **Josipa Broza Tita**. Zadatak OZN-e bio je politička, sigurnosna, obavještajna

i protuobavještajna služba na okupiranom teritoriju Jugoslavije i u inozemstvu, te protuobavještajna služba na oslobođenom teritoriju i u vojsci.

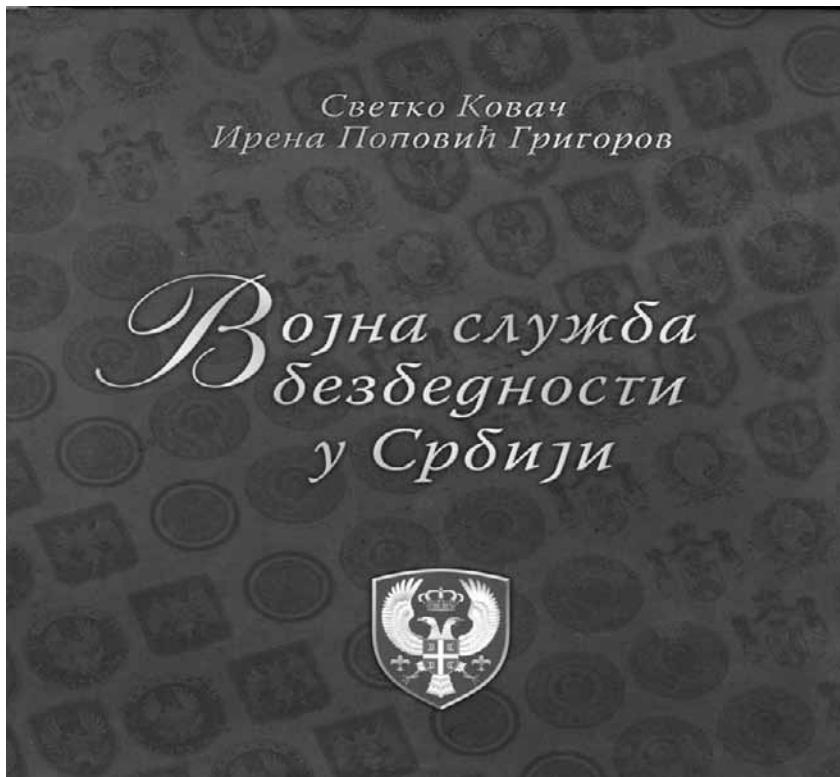
Načelnik OZN-e za Jugoslaviju bio je general-lajtnant **Aleksandar Ranković**, a OZN-e za Hrvatsku general-major **Ivan Krajačić-Stevo**.

OZN-a za Hrvatsku počela je djelovati potkraj svibnja 1944., a početkom lipnja 1944. počeli su djelovati i odjeli na operativnim područjima. Potkraj ljeta i početkom jeseni 1944. osnovana su „opunomoćstva OZN-e“ za oblasti i okružja. OZN-a je djelovala u četiri odnosno pet odsjeka: Prvi odsjek bio je zadužen za organiziranje obavještajne djelatnosti u stranim državama i njihovim ustanovama na jugoslavenskome prostoru. Drugi se odsjek bavio organiziranjem protuobavještajne djelatnosti na područjima pod parti-

zanskim nadzorom. Treći odsjek obavljao je protuobavještajnu djelatnost u partizanskim jedinicama i ustanovama. Četvrti odsjek bavio se statističko-tehničkim pitanjima kao što su bile šifre, tajna pisma, fotografije i slično. Peti odsjek osnovan je 3. svibnja 1945. i preuzeo je dio poslova Prvoga i Drugog odsjeka, a zadaća mu je bila borba protiv inozemnih obavještajnih službi i nadzor stranih državljanina, kao i državljanina Jugoslavije "strane nacionalne pripadnosti".

OZN-a je djelovala i pri glavnim štabovima, armijama i korpusnim oblastima s istovjetnim ustrojem kao i OZN-a pri NKOJ-u.

KNOJ je osnovan 15. kolovoza 1944. s osnovnom zadaćom osiguranja pozadine Narodno-oslobodilačke vojske i održavanja reda na oslobođenom teritoriju te "likvidacije četničkih, ustaških, belogar-

dejskih i drugih antinarodnih bandi". KNOJ je bio neposredno podređen predsjedniku NKOJ-a i vrhovnom zapovjedniku NOV i PO Jugoslavije J. Brozu Titu, koji je zapovijedao preko načelnika OZN-e.

KNOJ je u svom sastavu do 15. svibnja 1945. imao sedam divizija. Hrvatska divizija narodne obrane (1. divizija KNOJ-a) osnovana je 5. kolovoza 1944. U svom je sastavu imala pet brigada razmještenih na području Hrvatske. Prva brigada djelovala je na području Banovine, Korduna, Like i Pokuplja, Druga na području Slavonije, Treća na području Hrvatskoga zagorja, Moslavine i Kalnika, Četvrta na području Istre i Gorskoga kotara, a Peta brigada na području Dalmacije.

*

U poznavanju i razumijevanju partizanske i komunističke represije i zločina potkraj i nakon Drugoga svjetskog rata u Jugoslaviji i Hrvatskoj veoma je važna dokumentacija nastala pri radu postrojbi NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske i organa unutarne poslova (posebice OZN-e i KNOJ-a), jer su oni pri organizaciji i izvođenju represije i zločina imali presudnu ulogu.

Knjiga S. Kovača i I. Popović Grigorov, *Vojna služba bezbednosti u Srbiji* donosi kratak no vrlo sadržajan i slikovit pregled povijesti - nastanka, ustroja i djelovanja vojnih službi sigurnosti na području Srbije, od *Vojne službe bezbednosti u Kneževini i Kraljevini Srbiji* (str. 13.-28.), pa sve do *Vojnobezbednosne agencije Ministarstva odbrane Republike Srbije* (str. 191.-206.). Dio knjige posvećen je OZN-i/UDB-i i KNOJ-u, naime poglavlje: *Odeljenje zaštite naroda - OZN-a* (str. 55.-76.), sa potpoglavlјima: *OZN-a* (str. 55.-68.), *Suprotstavljanje delatnosti nemackih obaveštajnih službi* (str. 69.-72.), *Ubacivanje ustaških i nemačkih obaveštajaca u partizanske jedinice* (str. 73.), *Korpus narodne odbrane Jugoslavije (KNOJ)* (str. 74.), *Suprotstavljanje albanskog terorizmu* (str. 75.) i *Suprotstavljanje ometničkim grupama krajem Drugog svetskog rata* (str. 76.).

Unatoč više negoli "neutralnom" pristupu, knjiga *Vojna služba bezbednosti u*

Srbiji, vrijedna je ponajprije jer donosi niz slikovnih priloga, fotografija i preslika dokumenata, od kojih većina nije do sada bila objavljena.

Sadržajno i analizom, knjiga **K. Nikolića, Mač revolucije. OZNA u Jugoslaviji 1944-1946.** ide znatno dalje te na temelju raznolike literature, ali ponajprije arhivskoga gradiva, osim pregleda nastanka i ustroja OZN-e, poglavlje: *Počeci - formiranje OZNE* (str. 13.-54.), donosi pregled represivnog djelovanja OZN-e, ponajprije prema stvarnim i potencijalnim neprijate-

ljima NOV i PO Jugoslavije/ Jugoslavenske armije i KP Jugoslavije, na području Srbije, poglavlje: *OZNA u Srbiji* (str. 55.-92.), te Slovenije i Hrvatske, poglavlje: *OZNA u Sloveniji i Hrvatskoj* (str. 93.-120.). U posebnom poglavlju prikazana su "čišćenja" koja je OZN-a provodila u jedinica NOV i PO Jugoslavije/JA tijekom Drugoga svjetskog rata i u poraću, poglavlje: "Čišćenje" armijskih jedinica (str. 121.-149.). Mnogo brojni primjeri represivnog djelovanja OZN-e potkraj Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću prikazani su u poglavlјima: *Mač revolucije* (str. 151.-175.) i *Obrana poretku* (str. 177.-218.).

Od srbijanske "lijeve inteligencije" knjiga *Mač revolucije. OZNA u Jugoslaviji 1944-1946.* nije primljena sa oduševljenjem. Za očekivati je da i u Hrvatskoj knjiga K. Nikolića ne će mnogima biti po ukusu, jer u mnogočemu ruši dogmu o nepogrješivosti Josipa Broza Tita, predsjednika NKOJ-a i vrhovnoga zapovjednika NOV i PO Jugoslavije/Jugoslavenske armije i hagiografsku sliku KP Jugoslavije.

Vladimir GEIGER

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od zaključenja prethodnog broja do početka travnja 2014., svojim su prilozima doljnje izlaženje ovog lista nesobično pomogli:

Ivan Račić	Zagreb	100,00 kn
Tomislav Javor	Gospic	1.000,00 kn
Marija Mogilnicki	Zagreb	500,00 kn
Ljubica Bujanović	Zagreb	180,00 kn
Slavko Butković	Kanada	500,00 kn
Vlatko Šego	Zagreb	100,00 kn
Stjepan Hudoletnjak	Zagreb	400,00 kn
Ivan Lukinec	Kanada	1.000,00 kn
Marija Đurčević Biondić	Virovitica	320,00 kn
Stjepan Kozarić	Zagreb	500,00 kn
UKUPNO:		6.200,00 kn

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti.
(Ur.)

IN MEMORIAM
ANTON FERENC
(1926.–2013.)

Nakon duge i teške bolesti 20. lipnja 2013., u svojoj 87. godini zauvijek nas je napustio **Anton Ferenc**, izuzetan i veliki čovjek, Hrvat, katolik i patnik!

Svjedočanstvo i primjer koji je ostavio iza sebe nije moguće opisati u ovom tekstu i u ovako malom prostoru, jer je Anton hrabro i uspravno koračao kroz život koji je bio posut trnjem, začinjenim mučenjem, trpljenjem i ponižavanjima...

Uspravno je išao putem za koji su ga odgojem u vjeri i ljudskosti pripremili roditelji, pa makar se taj put zvao i "Križni put": Zagreb-Bleiburg-Maribor-Zagreb-Osijek-Slavonski Brod-Bosanski Brod-Derventa-Doboj-Zenica-Sarajevo. Preko tisuću kilometara na tom putu, hodajući u četverored, bio je svjedokom tisuća ubojstava civila i vojnika, žena, djece i staraca, uništenih i zapaljenih sela i gradova, bio je svjedokom nestajanja tisuća Hrvata.

Mobiliziran je zatim u JNA. Tu ne miruje i tu se također ne boji – širi istinu o zločinima partizana koje je na Križnom putu video i doživio. Uhićen je radi toga koncem 1945. godine. Prošao je pakao "obrade" UDB-e, osuđen nevin na smrt strijeljanjem kao "neprijatelj komunizma". Zatim mu je kazna smanjena na 20 godina zatvora, a u zatvoru u Zenici je "odležao" osam teških i mučeničkih godina po samicama i uz skoro svakodnevna premlaćivanja.

Nije se slomio u zatvoru. Nije se predao ni nakon što je izašao s robije. Završio je ekonomski fakultet, a po raspadu Jugoslavije i komunizma bio je jedan od utemeljitelja Hrvatskog društva političkih zatvorenika i dugogodišnji član njegovih vodećih tijela. Također, Anton je bio utemeljitelj i dugogodišnji predsjednik HDPZ Bosne i Hercegovine.

(Tomislav OBRDALJ)

U SPOMEN
ANA DUJMOVIĆ
1923.–2013.
Laka joj bila hrvatska zemlja!
HDPZ – Podružnica Zagreb

**PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU
NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU
POLITIČKIH ZATVORENIKA**

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002.- svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnik, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamnavanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, poraća i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilaje i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Križni put dugačak pet godina 1945.–1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADICEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti“, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora“, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićeva, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je v peku, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn

IN DIESER AUSGABE

Vor dem Internationalen Gerichtshof in Den Haag fand im März und April 2014 eine öffentliche Anhörung in dem Prozess den die Republik Kroatien 1999 gegen den ehemaligen Bundesrepublik Jugoslawien (Serbien und Montenegro) eingeleitet hat und heute wird nur gegen die Republik Serbien geführt. Unter Berufung auf die Völkermordkonvention, verlangt Kroatien in der Klage, dass Serbien verurteilt wird, dass es verpflichtet auf die Hingabe der Informationen über die vermisste Person, dass es verpflichtet auf die Rückgabe von Kulturschätzen, sowie Schadenersatz usw. Vor ein paar Jahren erklärte sich der Internationale Gerichtshof in diesem Rechtsstreit für zuständig, danach erhob Serbien die Gegenklage, mit dem Argument, dass die kroatischen Militär- und Polizeioperationen, die zur Befreiung der besetzten Teile der Republik Kroatien unternommen wurde, eigentlich genozidalen Absichten hätten. Die Frage des Verfahrens gegen Serbien ist in Kroatien zu einem gewissen Grad zur einen innenpolitischen Frage geworden, da es einige politische Kreise gibt, die sich für die Rückziehung der Klage eingesetzt haben. Diese Kreise gehören jenen kommunistischen Gruppen, die sich dauerhaft für verschiedene Formen von "regionalen" oder neojugoslawischen Lösungen einsetzen. In ihrer Argumentation berufen sich auf die These, dass Bo-

snien und Herzegowina in dem Prozess gegen Serbien sehr begrenzten Erfolg erzielen konnte und dass die Aussichten auf Erfolg der Klage Kroatiens klein sind und dass das Verfahren nur die Entwicklung der "guten Nachbarschaft" zwischen Kroatien und Serbien bedroht. Über diesen Komplex schreibt **Prof. Dr. Branimir Lukšić**, der als Vorwand das Buch von **Prof. Dr. Zvonimir Šeparović**, dem ehemaligen kroatischen Außenminister und Minister der Justiz, unter dessen Führung die erste Version der Klage vorbereitet wurde, nahm. Eine kurze Chronologie der Ereignisse aus der Zeit der serbischen Aggression, die faktischen Rahmen kroatische Klage darstellt, vorbereitet **Ivica Karamatić**.

*

Aufgrund seiner geopolitischen Lage zwischen den Franken und dem Byzantinischen Reich, dem Habsburger Reich und osmanischen Türkei, Kroatien ist seit Jahrhunderten Schauplatz blutiger Konflikte. Auf kroatischem Boden wurden lange Kriege geführt, die kulturellen und materiellen Güter zerstört und Massen von Menschen wurden auf Migration gezwungen. Aber in keinem dieser Konflikte haben die Gewinner die Gräber der Gefallenen berührt. Sie waren heilig für Christen und für Muslimen. Das Jahr 1945, also das Jahr der Wiederaufbau Jugoslawiens

unter Führung der Kommunisten auch in diesem Sinne bedeutet einen Wendepunkt. Die Kommunisten haben begonnen, systematisch und vorsätzlich die Gräber ihrer Kriegs- und politischen Gegner zu zerstören. **Dr. sci. Vladimir Geiger** von dem Kroatischen Institut für Geschichte, veröffentlicht den ersten Teil seiner Studie über die Zerstörung von Gräbern und Friedhöfen "feindlichen Soldaten". Dokumente die er gesammelt hat und von denen wir ein Teil in dieser Ausgabe zeigen, machen deutlich, dass der Befehl über die Zerstörung von Gräbern in der jugoslawischen politischen Führung gemacht ist und dann in den einzelnen Bundesrepubliken Jugoslawiens ausgearbeitet. Konsistenz bei der Umsetzung dieser Entscheidungen schwankte etwas, aber wurde weitgehend in allen Republiken durchgeführt. Neben dem Pflügen der Gräber und Entfernen jede Erwähnung des Verstorbenen, die Umsetzung dieser Entscheidung enthält die zusätzliche Bestrafung der Familien der Toten und begrabenen. Die Orte der Bestattung war nicht erlaubt, mit Kerzen und Blumen zu schmücken, und in vielen Fällen diejenigen, die eine solche Bestimmung verletzt haben, wurden bestraft.

*

In dieser Ausgabe bringen wir eine Notiz über den britischen Film ***A Painful Reminder*** (*Eine schmerzhafter Erinnerung*) aufgenommen 1945. und im Jahr 1985 ergänzt. Dies ist ein propagandistischer Dokumentarfilm des britischen Informationsministerium, auf dem auch der berühmte **Alfred Hitchcock** mitgearbeitet hat. Der Film ist eine Kombination aus dokumentarischen Filmen aufgenommen bei der Befreiung von NS-Konzentrationslagern 1945 und die erschütternde Zeugnis von Gefangenen. Für Kroatien ist besonders wichtig, dass der Film eine Schätzung beinhaltet, dass im Konzentrationslager Jasenovac in Kroatien, das Leben auf verschiedenen Arten 20.000 Gefangene verloren haben. Im Gegensatz dazu diese Opferzahl hat die serbisch-jugoslawische Propaganda in späteren Jahrzehnten auf eine Million und höher erhöht. Zu diesem Zweck wurden Beweise ignoriert und sogar offiziell durchgeführte Volkszählungen verboten. •

Šibenik um 1940

IN THIS ISSUE

In March and April 2014, at the International Court of Justice in The Hague public hearing was held in the process initiated in 1999 by the Republic of Croatia against the then Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), and today against the Republic of Serbia only. Relying on the Convention on Genocide, Croatia in its Application requested that Serbia be found guilty, obliged to provide information about the missing persons, return cultural treasure, pay the damages, etc. Several years ago, the International Court of Justice agreed to entertain the case, and Serbia submitted the counter-application, saying that Croatia's military and police operations undertaken with the aim to liberate the occupied parts of the Republic of Croatia in fact had a genocidal intent. The proceedings against Serbia have to a certain extent become an internal policy issue, because there are some political circles in favour of withdrawing the Application. Those circles belong, without exception, to the political groups which derive from communism and continuously advocate various forms of "regional" or neo-Yugoslav solutions. Their arguments rely on the thesis that the very limited success of Bosnia and Herzegovina in the proceedings against Serbia shows how small the chances of Croatia's Application are, and that the process only jeopardises the development of the "good neighbourly relations" between Croatia and Serbia. **Prof. Dr. Branimir Lukšić**, writes about that entire complex, moti-

vated by the book written by **Prof. Dr. Zvonimir Šeparović**, former Minister of Foreign Affairs and former Minister of Justice of Croatia, under whose leadership the first version of the Application was prepared. **Ivica Karamatić** has prepared a short chronology of the events during the Great-Serbian aggression, which is the factual framework of Croatia's Application.

*

Due to its geopolitical position between the Franks and the Byzantine Empire, between the Habsburg and the Ottoman empires, Croatia was for centuries an arena of bloody conflicts. Long-lasting wars were waged in its territory, cultural treasures and properties were being destroyed, and many people were forced to migrate. Still, none of the winning sides in all those wars disturbed the graves of the defeated. They were sacred to both Christians and Muslims. The year 1945, which was the year of restoration of Yugoslavia under communist leadership, in that sense also was a turning point. Communists started to destroy the graves of their war enemies and political opponents, systematically and intentionally. **Vladimir Geiger, Ph.D.** from the Croatian Institute of History is publishing the first part of his study about the destruction of "enemy soldiers'" graves and graveyards. The documents he has gathered (some of them are published in this issue) show that the order to destroy the graves was issued by the high-

est Yugoslav political officials, and then elaborated in the republics of the federal Yugoslavia. Although the order was implemented with oscillating consistency, it was to a significant extent carried out in all republics. Graves were ploughed up and any mention of the deceased was removed, but those decisions included also additional punishments for the deceased's families. It was not allowed to mark the burial sites with candles and flowers, and in many cases, those who disobeyed were punished.

*

In this issue we also publish a short text about the British film *A Painful Reminder*, filmed in 1945 and finished in 1985. It is a documentary propaganda of the British Ministry of Information, in which famous Alfred Hitchcock took part. The film is a combination of documentary video recordings taken at the time of liberation of national-socialist concentration camps in 1945 and prisoners' disturbing testimonies. It is especially important for Croats because of the estimate mentioned in the film that 20,000 prisoners had died in various ways in the Jasenovac camp in Croatia. On the other hand, the Serb-Yugoslav propaganda in later decades blew up that figure up to a million and more. To that end, evidence was ignored and even the results of the official census were censured.♦

Mrkopalj

JUGOSLAVANSKE DRŽAVNE ŽELJEZNICE
SEKCIJA ZA ODRŽAVANJE PRUGE PULA
Broj 2092/ 53.
27. VIII. 1953. Pula

Prijepis:

Na osnovu Uredbe o zaanivanju i prestanku radnog odnosa i Uredbe o postupku o otkašivanju radnog odnosa radnicima i službenicima/ Sl. List PNRJ br. 20/52. od 12. aprila 1952 god./

R J E S A V A M :

Da OBROVAC /Ivana/ BOZU, pružinom radnika VI. platnog razreda, sa satnином od 32 din. /slovima/, trideset i dva dinara/ rodjen 28. XII. 1913 godine u Smiljanima, koter Pula, na radu kod VI. Mornaričkog areza Rovinj-Sekcija za održavanje pruge Pula

p r e s t a n e s l u ž b a s

kod Jugoslovenskih Željeznica Sekcija za održavanje pruge Pula danom 1. septembra 1953. sa otkašnim rokom od 1 mjesecu dana, time da mu je otkašni rok istekao dana 1. oktobra 1953 godine, kuc zadnji dan otkašnog roka.

OBRAZLOŽENJE:

Pomenuti Obrovac ima troje djece, među njima sin od 13 godina koji pohađa gimnaziju u Pazinu, a nastanjem je u Sjemeništu u Pazinu. Za sve troje djece prima od Zavoda za Socijalno Osiguranje dječji dodatak.

Kolektiv Mornaričkog areza novijoj sezoni je da se sin Obrovnca mala-zi u Sjemeništu gdje se i odgaja u vjerskom i mističkom duhu koji ima prema dosegajućim iskustvima vrlo male zajedničke sa novim Socijalističkim društvenim poretkom.

Drugovi iz kolektiva, kao i dragovi iz uprave više puta su Obrovca upozoravali na ovu činjenicu i apelirali na Obrovnca da sina povuče iz tog Sjemeništa te prebací na odgoj na neko drugo mjesto gdje bi se odgojio u pravog mladića i u koristanog člana naše društvene zajednice. Drug Obrovac je sve te svijete odbijao. Danas 15. VIII. 1953. na sastanku sindikalne po-drudnica Sindikata Željezničkih tračn. rad. i službenika Jugoslavije u Ro-vinju kolektiv je Obrovca postavio alternativu, ili da porude sina iz Sje-meništa, ili da ga kolektiv neće više hrpati u svojoj sredini. Nakon dugotrajne diskusije i ubedljivanja sa strane kolektiva drug Obrovac je jedu-vijek ostao na svom upornom stanovištu da ne povuče iz Sjem. svoga sina.

Sa ovakvim svojim upornim postupkom dokazao je drug Obrovac Bože da su uvjerenje članova kolektiva ispravna u pogledu uljiva klerikalne reak-cionarne propagande na njega. Te da on svjesno prihvata ovu propagandu, jer u svojoj obrani nije mogao nikakve konkretnе dokaze obrazloženja pod-nijeti koja bi ga primarvala da daje svoje dijete baš u Sjemeništu.

Premda izloženom kolektiv smatra, da bi primstvo druga Obrovca u kolektivu Stetno djelovalo na rad samog kolektiva. Putem istog uvlačenjem klerikalne reakcionarne propagande među kolektivom, moglo bi se pojaviti zakulisne pojave smanjenja člana na postizavanju revolucionarnih uspjeha na izgradnji Socijalizma u redovima Željezničara.

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
F.N.R. JUGOSLAVIJE
Str. Pov. br. 63
9. VIII. 1946 god.
Beograd

26

KOPIJA

Predmet: Fašistički grobovi
- poništaj.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
NARODNE REPUBLIKE SLOVENIJE

L J U B L J A N .

Rašom naredbom od 18. maja 1945. god. br. 1253 odredjeno je da se groblja ili pojedine humke fašističkih okupatora uklone i eravne sa zemljom, tako da se zbrisce svaki trag njihovog postojanja i uklone tragovi koji bi potsećali na srpskog okupatora. Ukoliko ova naredba do sada nije provedena, potrebno je odmah preuzeti mere da se ona striktno provede i da se uklone svi tragovi fašističkih groblja ili pojedinih grobova.

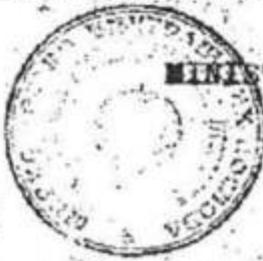
U izvršenju molimo da nas obavestite.

SMRT FAŠIZMU - SLOBODA KARODU!

POMOĆNIK
MINISTRA UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Prvečasnik

/ P. Ivicević /

MINISTRSTVO ZA NOTRANJE ZADEVE
LJUBLJANA

dočio:

12. vi. 1946.

Kat. 126/46
pr. raspis

- | Pm.

Fm. Šiparij!
1) akt upečatljivoj oznaci uvođenje u funkcijsku
2) ugovor ugovor, ukuće je obaveštenje
da se telef. postaviti u
2) putovanje stupanjem kompanije

M. M. Šiparij
14